

Patikus dinasztiák története

History of apothecary dynasty

Pócsik Szilvia

Semmelweis Egyetem, GYTK

pocsik.szilvi@gmail.com

Initially submitted May 10, 2013; accepted for publication July 15, 2013

Abstract:

A történelem során nem volt szükségszerű, hogy gyógyszerész dinasztiák alakuljanak ki, de számos előnnyel járt: nemcsak az addig birtokolt anyagi javak és a patika öröklődött, hanem vele együtt a felhalmozott tudásanyag, a tapasztalatok, hivatásszeretet. Ezt a különlegesen szép és sokrétű mesterséget egy kisgyermek is hamar megszerethette. Az első dinasztiaalapító gyógyszerészek után a mesterség apáról fiúra, majd mint láthattuk apáról leányra szállva, öröklődő szakmaként élt tovább, nem engedve, hogy az ősi patikus dinasztiák kihaljanak, és a feledés homályába merüljenek.

A patikus dinasztiákból származó gyógyszerészek, mint láttuk a helyi közéletben is gyakran kiemelkedően részt vettek. A gyógyszerész szakma különböző területein ma is számos dinasztia tagját láthatjuk. Vitathatatlan, hogy a nagy patikus dinasztiák valamelyikének a tagjának lenni főleg előnyökkel járt és jár ma is, hiszen már maga a név tiszteletet vált ki. Egy többgenerációs gyógyszerész család nevét ebben a viszonylag kicsinek mondható szakmában szinte mindenki ismeri. A történelmi események viszontagságait nem minden dinasztiának sikerült átvészelnie. Fennmaradásukat, megélhetésüket sok tényező befolyásolta. Mind közül talán az államosítás az egyetlen, amely minden dinasztiát egységesen, egy időben érintett. Régen a patikus dinasztiák folytatódásához elég volt, hogy a patika a család tulajdonát képezte, és biztos megélhetési forrásként ott volt a család számára, amit mindig valamelyik utód vitt tovább. Mára azonban a patikák rohamos szaporodása miatt nem jelent olyan biztos megélhetési forrást egy családi patika, és ezért nem jelent nagy motivációt az utódok számára, hogy ezt a szakmát válasszák. A még ma is élő dinasztiák tagjainak történeteit megismerve elmondhatjuk, hogy a patikus dinasztiák fennmaradásához nem volt elég a családi háttér, megfelelő személyiség is kellett. A hivatás szerete, a betegek iránti áldozatkészség, a nehézségekkel való megküzdési akarás és kitartás mind olyan tulajdonságok, amik nélkül ma talán már nem is beszélhetnénk a „Patikus dinasztiák történetéről”. Legyen mindannyiunk számára a nagy elődök élete, munkássága, erkölcsi magatartása példaértékű.

Kulcsszavak: gyógyszerész dinasztiák, előnyök, tapasztalat, hivatástudat, szakmaszeretet

Keywords: pharmacist dynasties, benefits, experience, consciousness of vocation, profession of love

Ezt a szakdolgozatot a Semmelweis Egyetem Népegészségtani Intézetében az Orvostörténeti Önálló Kutatócsoport munkájaként végezte el Pócsik Szilvia V. éves gyógyszerészhallgató dr. Forrai Judit vezetésével.

1. Tartalomjegyzék

Bevezetés

A patikus szakma kialakulása és fejlődése Magyarországon

A kezdetek (895-1000)

XI-XV. század - a kereszténység hatása, az első gyógyszertárak megjelenése

A városi polgári gyógyszertárak kialakulása

XVI.- XIX. század

A patikus dinasztiák kialakulása

A patikák számának alakulása

A XVI-XIX. Század gyógyszerészetének történeti áttekintése, a patikusokat érintő fontosabb törvénykezések tükrében

A patikusok társadalmi helyzete és megítélése

XX. század

Patikus dinasztiák

A Küttel dinasztia

A Hofbauer-háznagy dinasztia

A Kiss dinasztia

A Bölcs dinasztia

A Zalai dinasztia

A Tavaszy dinasztia

Összegzés

Irodalomjegyzék

2. BEVEZETÉS¹

A patikus mesterség Európában körülbelül 760 éves múltra tekint vissza. A tudós patikáriust a falvakban és a városokban egyaránt tisztelet övezte és övezi mind a mai napig. Ez a hivatás sokáig misztikus és sejtelmes munkának számított, amelybe kívülről nem igen nyerhetett bepillantást. Aki megkapta a patikanyitásra a privilégiumot a városi magisztrátustól, annak érdekében állt, hogy meg is tartsa a családjának, hiszen a családi vagyont így lehetett tovább menteni, másrészt pedig biztos megélhetést jelentett a család számára. Dinasztiáról akkor beszélhetünk, ha legalább három egymást követő generációban találunk gyógyszerészt. Kevés olyan hivatás létezik, mint a gyógyszerészet, ahol dinasztiák apáról fiúra adták át egymásnak a tudomány stafétáját, és őrizték évszázadokon keresztül a magyar gyógyszerészet hírnevét.

Ez a hivatás nem fejlődhetett volna hazánkban sem, pályájukat féltőn szerető, tevékeny, áldozatkész gyógyszerészek munkássága nélkül. A szerteágazó tevékenységek jól mutatják a pályán élők működési lehetőségének sokrétűségét. A legtöbb gyógyszerész a maga településén híres, megbecsült ember volt. A polgárok szeretetét példamutató magatartásával, a másokért való tenni akarással, lelkiismeretes, áldozatkész munkájával érdemelte ki.

¹ Gyógyszerész dinasztiák DVD, Videant Film Produkció, 2003-2004, Rendezte: Novobáczky Sándor

A történelem viharai gyakran elhomályosították számos régi szakma tradícióinak emlékét. Ez történt a gyógyszerészet múltjával is, de az ország több helyén mégis megmaradtak a régiekre emlékeztető, oly sok időn át gondosan őrzött történelmi helyszínek, és megmaradt néhány olyan dinasztia is, amely tudatosan ápolta és ápolja mindmáig a családi hagyományokat. Tagjaik között mindig találunk olyanokat, akik - miközben maguk is elődjük hivatását választották - folytonosságot keresnek a régi értékekkel.

2006-ban Grabarits István megrendezte a dinasztiai találkozóját, amelyen 77 dinasztia jelent meg közel 120 fővel, akiknek még ma is van élő gyógyszerész tagjuk. A házasságok révén több családot is sorolunk egy-egy dinasztiahoz.

A magyar gyógyszerészek történetében olyan nagy egyéniségekkel is találkozhatunk, akiknek a nevét a tudományok, művészetek és az irodalom világából is ismerhetjük. Közös bennük, hogy patikusként indultak el a pályán, mivel maguk is nagy múltú gyógyszerész családból származtak. A teljesség igénye nélkül néhány név: Dr Wolf Emil, Szent-Györgyi Albert, Klösz György, Csontváry-Kosztka Tivadar, Rippl-Rónai József, Örkény István. Igaz, hogy ők nem patikusként váltak naggyá, de a családi értékeket féltve őrizték.

Még a XX. század elején is tekintélyes szakma volt a patikusoké. A gyógyszerész hallgatók továbbra is folytatták felmenőik mesterségét. A kis patikaüzemek, patikák még emberközeliak voltak. A pénzkereset mellett sokukat a másokért való tenni akarás, másokon való segítség vezérelte. A patikusok szakmai és társadalmi összefüggései fontos eseménynek számítottak annak idején. A polgári társadalomban az előkelő rétegbe tartoztak a gyógyszerészek.

A legtöbb tradíció ma már a múlté, még ha a hagyományokat látványosan őrzi is jó néhány patika múzeum az országban. A családok sorsát derékba törte a háború, majd az utána következő államosítási hullám. Egy miniszeri rendelettel az ország összes nyíltforgalmú gyógyszerét állami tulajdonba vették, még azon a napon, amikor ez kihirdetésre került. A beígért kártalanítás elmaradt, soha nem történt meg. A rendszerváltás után a családi patikák újjáéledni látszanak hazánkban. Ismét fontos, hogy az utódok folytassák a családi tradíciókat, őrizzék a régi családi hírnevet. A patikusok ismét a társadalom megbecsült tagjai közé kerülnek mind anyagi, mind erkölcsi szempontból. Nem ismerjük minden dinasztia történetét - az ország egyes területeiről például egy patikus dinasztiáról sem tudunk -, így a teljesség ismerete nélkül nem is tudnánk egy általános, reális képet festeni történelmükről. Ezért dolgozatomban célja a tényleges adatok ismeretében hat patikus dinasztia történetének bemutatása és ezen hat patikus dinasztiára vonatkoztatott általános következtetések levonása. Azonban mielőtt bepillantánk egy-egy nagy dinasztia életébe, hogy jobban átlássuk az őket érintő legfontosabb történelmi eseményeket, változásokat, tekintsük át röviden magának a gyógyszerésznek a főbb történelmi állomásait.

3. A PATIKUS SZAKMA KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON

Azt le kell szögeznünk, hogy a gyógyszerészet mint hivatalos és különálló szakma kialakulása hosszú folyamat volt, ezért a gyógyszerészet önállósulásának időpontját nem lehet pontosan meghatározni Magyarországon sem. Ezzel együtt a szó mai értelmében vett patikusok sem egyik napról a másikra jelentek meg történelmünkben. Mivel a gyógyszerészet, a gyógyszerész és a patikus kifejezések egyike sem létezik a másik nélkül, ezért szükséges ezek együttes tárgyalása a történelmi kialakulás és változás tükrében. A gyógyszerészetben bekövetkező történelmi eseményeket megpróbáltam időrendben csoportosítani a honfoglalástól kezdődően egészen napjainkig. Az átalakulási folyamatok lassúak voltak és nem köthetőek pontosan egy adott évhez. A patikák polgári tulajdonba való átmenetele

jelentős szerepet játszott a dinasztikák kialakulásában, ezért az ezeket szabályozó rendeleteket és jogviszony alakulásokat kiemelten tárgyalom.

3.1. A KEZDETEK (895-1000)

A honfoglalást követő időkből alig maradtak fent orvos-gyógyszerészeti vonatkozású emlékek, de annyi bizonyos, hogy ez idő tájt a gyógyítást a kor gyógyítói, egyben gyógyszerkészítői, az úgynevezett táltosok végezték. A táltos szó csodatevőt és egyben atyát jelent, a szerep betöltőjét a legnagyobb tisztelet és titok övezte és rendszerint apáról fiúra szállt. Az ősmagyaroknak, mint természetimádó népnek az Isten fogalma egybeesett a nap és a fény fogalmával. A betegségeket a gonosz szellemeknek (népiesen: manó, guta, fene) tulajdonították, amiket a néphit szerint az Istennel kapcsolatban lévő táltos képes volt kiűzni a betegből. A táltosok gyógymódjainak alapját a babonák képezték és rendszerint a gyógyító fürdők, gyógyfüvek, és betegségátkozó mondások alkották, melyekkel kényszerítették nyavalyát, hogy elhagyja a beteg testét. Ezek a pogány magyar gyógyítók, táltosok tekintélyüknél fogva rendkívüli befolyást gyakoroltak a népre ezért is lehetett az, hogy a XI-XII. században a Magyarországon megjelenő keresztény szerzetesrendek gyógyító tevékenységét olyan csekély bizalommal fogadta a pogány magyarság. Szinte két évszázad kellett ahhoz, hogy a kezdetleges gyógyszerészeti tevékenységet végző gyógyító kolostori szerzetes papok teret tudtak hódítani Magyarországon.²

Ezekre a táltosokra tehát még jóindulattal sem mondhatjuk, hogy tényleges gyógyítók lettek volna, nem hogy patikáriusok. Azonban az látszik, hogy az ilyen gyógyító tevékenységekkel való foglalatosságot már ekkor a vérvonalon keresztül öröklődött tovább.

3.2. XI-XV. SZÁZAD - A KERESZTÉNYSÉG HATÁSA, AZ ELSŐ GYÓGYSZERTÁRAK MEGJELENÉSE

A pogány magyarok első térítői nyugatról jöttek még Géza fejedelem, majd fia, I. István király hívására. Ezek a főleg Benedek rendi szerzetesek Olaszországból érkeztek és vagy a salernói, vagy a monte-cassinoi egyetemen sajátították el gyógyítói, sebészeti és teológiai ismereteiket, így a legtöbb ott tanult pap orvostudományi képzést is szerzett. Tehát ezek a papok nem csak a pogány magyarok megkeresztelésével foglalatossá váltak, hanem orvosi, orvos-gyógyszerészeti tevékenységet is elláttak és megkezdtek az új szerzetes generáció oktatását. Mivel azonban nem mindannyian beszélték a magyar nyelvet, és nagyfokú bizalmatlanság is volt irántuk a nép körében, át kellett venniük a táltosok gyógyító tevékenységének külsőségeit. Itt kell megemlítenünk, hogy ezzel egy időben még az úgynevezett kuruzslók korszaka is virágzott, akik pedig a keresztény mezbe burkolt pogány babonákkal „gyógyították” a hiszékeny és tudatlan, főleg szegényebb rétegeket, illetve a szökött szerzetesek is kuruzsló vándorgyógyítónak álltak.^{3 4}

Az első rendház Pécsváradon létesült 1002-ben, majd ezek száma folyamatosan gyarapodott és a XIII. században már 64 bencés apátság és kolostor működött. A bencés szerzetesekkel egy időben ferencesek, pálosok, ciszterciek, klarisszák, majd a sokkal későbbi századokban a jezsuiták is foglalkoztak orvoslással. A szerzetesek a kolostorok mellett betegápolási célra ispotályokat rendeztek be, amelyeket betegszobákkal és fürdőkkel láttak el. Ezek a

² Baradlai J., Bárony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

³ Baradlai J., Bárony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁴ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

kezdetleges kórházak jelentették az egyetlen menedéket a betegeknek a korban pusztító járványok és a nyomor közepette. Királyaink főleg ezért előszeretettel támogatták és szaporították ezeket az ispotályokat. A gyógyítás ekkor még főleg nem gyógyszeres volt és inkább fürdőket, lemosásokat, borogatásokat alkalmaztak és ezekhez gyakran használtak gyógynövényeket.^{5 6}

A gyógyítással is foglalkozó kolostorokban kezdetleges gyógyszertárak működtek, azonban ezekről elég kevés információ maradt fent. Ezeket a kolostori gyógyszertárakat a szerzetesorvos vezette, mivel a XVII. századig, I. Lipót császár koráig nem voltak hivatásos gyógyszerészek se nálunk, se külföldön. A gyógyító szerzetesorvosok mellett laikus szolgák és barátok tevékenykedtek, akik az orvos utasítására elkészítették a megrendelt gyógyszert. A gyógyszerkészítés mellett ők gyűjtötték, szárították, darabolták a gyógynövények leveles szárait, gyökereit, virágait. Ezeket a növényeket gyakran a gyógyszertár melletti gyógynövény és drogkertből szerezték be.^{7 8}

A kolostorok lettek a magyar orvostudomány megteremtői, így Magyarország egészségügye a XI-XVI. század között az Olaszországból hozott tudásanyaggal rendelkező „ispotályos barátok” kezében volt, és ők voltak az elsők, akik a pogány babonákra alapuló kuruzslás helyett a tudományos alapokon végzett orvoslást és gyógyszerészeti tevékenységet művelték. A XIV. század végére már minden nagyobb kolostorban működött gyógyszertár és a szerzetesek a szegényeknek ingyen, a vagyonosabbaknak pedig pénzért cserébe adták ki az orvosságokat.^{9 10}

Azt ki kell hangsúlyoznunk, hogy ennek a kornak a legtöbb és legnevesebb orvos-gyógyyszerészei még mindig a papság köréből kerültek ki. Ugyan az Árpád-kor vége felé a papság orvosi és gyógyszerészi szerepe külföldön egyre csökkent, hazánkban ekkor a betegápolási és gyógyítói feladatokat pápai engedéllyel továbbra is ők látták el, mivel a világi orvos-gyógyyszerészek Magyarországon még nem voltak nagy számban jelen. Az egyházi gyógyszertárak így a későbbi századokban továbbra is jelentős szereppel bírtak Magyarországon, kisebb megszakításokkal ugyan, de egészen a XVIII. századig.^{11 12 13}

3.3. A VÁROSI POLGÁRI GYÓGYSZERTÁRAK KIALAKULÁSA

Azt, hogy a patikus szakma dinasztikus jellege mikor jelent meg először, nem tudjuk pontosan. Egy azonban biztos, hogy ehhez utódokra volt szükség, amire a szerzetesi gyógyszertárakban működő papoknál nem igen volt példa, így meg kellett várni, amíg a gyógyszerészi tevékenység begyűrűzik a polgárság körébe is. Az általuk vezetett - jobb

⁵ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁶ Gyógyszerészi közlöny, 1894., 10. évf. 16. szám 251-253. Tárcza: Gyógyszerészek és gyógyszertárak az Árpád-házból és egyes házakból származott királyok alatt

⁷ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁸ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

⁹ Dr. Kempler Kurt: A gyógyszerek története, Budapest 1964

¹⁰ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

¹¹ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

¹² Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

¹³ Gyógyszerészi közlöny, 1894., 10. évf. 16. szám 251-253. Tárcza: Gyógyszerészek és gyógyszertárak az Árpád-házból és egyes házakból származott királyok alatt

esetben biztos megélhetést jelentő - városi vagy uradalmi patikák már mint erős motiváló szerepet játszva irányították fiaikat is a patikus pálya felé.¹⁴

A már említett kolostori (kórházi) gyógyszerterek még nem voltak nyilvánosak, csak az itt ápolott betegeknek készítettek bennük gyógyszert, tehát még nem volt utcára nyíló officinájuk sem. Annak, hogy megjelentek az első, úgynevezett nyilvános polgári patikák, a legfőbb oka az volt, hogy Európában a XIII. századtól kezdve pápai rendelet tiltotta el a papokat a gyógyszerészeti tevékenységtől. Így a kolostori iskolákban polgári egyéneket is elkezdtek orvos-gyógyszerésznek tanítani és polgári származású orvos-gyógyszerészek kezdtek el működni a zárdai gyógyszerterekben. Ennek köszönhetően a salernói orvosi iskola mellett (ami az első nyilvános orvos képző intézet volt) sorra nyíltak meg Európa szerte máshol is a nyilvános orvosi iskolák, többek között Párizsban, Bolognaban, Montpellierben stb. Magyarországon valószínűleg 1389-től Óbudán, Zsigmond királyunk által felállított egyetemen lehetett orvostudományokat hallgatni, de a magyar, tanulni vágyó, főleg értelmiségi, polgári származású fiatalok inkább a rangosabb hírű külföldi iskolákat választották. A francia montpellier-i egyetem volt az egyik legkedveltebb a magyar hallgatók körében. Tanulmányaikat befejezve vagy mint az orvoslással hivatásszerűen foglalkozó „magánorvos” tevékenykedtek, vagy a kolostorok gyógyszerterekben kezdtek el dolgozni, amit valószínűleg annyira megszerettek, hogy elhagyva a kolostor falait a városokban megnyitották az első polgári gyógyszertereket.^{15 16}

Az első polgári gyógyszerter Magyarországon valószínűleg 1303-ban Budán nyílt meg. Ebben a patikában működött név szerint „Petrus physicus et apothecarius Budensis” budai polgár, aki külföldön végzett egyetemi tanulmányai után a Budai Várban gyógyszerészként tevékenykedett. Amit azonban hiteles adatok alapján biztosan tudunk, hogy az 1300-as évek második felében már volt Budán polgári gyógyszerter. Az ezt követő évszázadokban egyre több ehhez hasonló patika nyílt meg, de a folyamat nagyon lassú volt. A XV. század előtti patikákról és az itt működő gyógyszerészekről csak keveset tudunk. A patikai gyógyszerkincset ekkor még a Galenus, Hippocrates és a salernói egyetem által lefektetett elvek alapján állították össze. A fent maradt tárgyi emlékek alapján a korabeli patikákban szirupokat, kenőcsöket, növényi részeket, gyógyvizeket, és szeszes gyógyszereket árultak, de több forrás is igazolja azt, hogy a régi magyar nyilvános patikák kínálata ennél jóval változatosabb volt. A gyógyhatású készítmények mellett árultak bennük fűszereket (például az akkor még ritkaság számba tartozó paprikát, borsot), likőröket, cukrozott gyümölcsöket, cukorkákat, mézeskalácsot, viaszgyertyát, de még különböző textíliákat, ruhaneműket is. Ez ellen lép fel, és próbálja megszüntetni a patikák vegyeskereskedés jellegét az első fennmaradt gyógyszertereket érintő rendelkezés, amely az 1244-1421 között folyamatosan tökéletesített Budai Törvénykönyvben található. Ebben a budai polgárok tanácsa megtiltotta az ilyesfajta termékek gyógyszerterben való árulását, és aki ez ellen vét, annak bíróság előtt kell felelnie. Ezenkívül rendelkezik a patikák vasárnaponkénti és ünnepnapokon való zárva tartásáról.^{17 18}

Ezeket a középkori polgári gyógyszertereket a szabad királyi városok autonómiájuknál fogva saját maguk állították fel, illetve adták ki a gyógyszerternyitási engedélyeket, és mint látjuk, a patikák működését is a városi törvények szabályozták. A felügyeletet a város magisztrátusa

¹⁴ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

¹⁵ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

¹⁶ Dr. Kempler Kurt: A gyógyszerek története, Budapest 1964

¹⁷ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

¹⁸ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

gyakorolta, a gyógyszerészeket a városi tanács választotta, alkalmazta és a bevételből befolyó jövedelemből évi fizetéssel látta el. Ezekben az időkben tehát a polgári patikák főleg a társadalmi és közművelődési életnek színteret adó, önálló közigazgatással bíró, gazdagabb, szabad királyi városokban nyíltak, és amelyekben legnagyobb részt külföldön képzett magyar orvosok működtek és maguk mellett laikus segédeket foglalkoztattak, akik később kitanulva a szakma rejtelseit „pharmacopoeus”-sá előlépve képesek voltak akár önállóan patikai feladatokat ellátni. Ebből az is jól kitűnik, hogy a gyógyszerészet ekkor még jórészt a céhrendszeren épült és ez így volt a XVIII. századig.^{19 20 21}

A későbbiekben kialakultak egyéb patikatípusok is, így többek között az uradalmi gyógyszertárak. Ezek egy szűk földrajzi környezet gyógyszerellátását voltak hivatottak szolgálni, mert a főurak által tartott és fizetett patikusok elsősorban csak a főúri családot, később az uradalom összes alkalmazottját gyógyították, illetve látták el gyógyszerrel. A háborúk és a gyakori idegen megszállás következtében Magyarországon állandóan szükség volt katonai gyógyszertárak létrehozására, amelyek nemcsak gyógyszereket, hanem a katonák ellátásához szükséges kötszereket és műszereket is tartottak. E patikákat vagy állandó helyen, a hátszobában helyezték el, vagy – s ez volt a gyakoribb – a hadsereg után vonultak mozgó-, illetve szekérpatikák formájában.^{22 23}

A korábban tárgyalt, Budán működő Péter²⁴ nevű orvos-gyógyszerész mellett számos más gyógyszerészről tesznek említést a korabeli iratok. Főleg az olasz és német területről érkező főúri, vagy királyi udvarokban működő, gyakran papi rendű orvos-gyógyszerészek létezéséről vannak adataink. A városi gyógyszertárak polgári patikusairól nagyon kevés információnk van, és gyakran csak közvetve tudhatunk a létezésükről is. Így például különböző okiratokban találkozhatunk: 1346-ból Gyekmin (*Gekminus apotecarius domini regis*) budai gyógyszerész nevével, 1337-ben Gottfried budai polgár és gyógyszerész nevével, 1442-ben a bártfai *Johannes Apothecarius* nevével, 1438-ban Kassán Bartholomeus Apotheker nevével, 1499-ben Körmöcbányán pedig egy Kristóf nevű gyógyszerésszel. Arról, hogy ezeknek a gyógyszerészeknek, vagy társaiknak voltak-e utódaik, és azok továbbvitték-e a szakmát, nincsen biztos forrásunk, csak feltételezhetjük, hogy ezekre az időkre tehetjük az első patikus dinasztiák megjelenését.^{25 26}

Ugyan pontos adatokat az ezekben az időkben működő patikákról, és az ezeket vezető gyógyszerészekről nem tudunk, de ahogy látjuk, a XV. században a kisebb városokban is már lassan megjelentek a polgári gyógyszertárak, amelyek létrejöttéhez kapcsolhatjuk a patikus dinasztiák feltételezett megjelenési idejét is.

¹⁹ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

²⁰ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

²¹ Gyógyszerészi közlöny, 1894., 10. évf. 16. szám 251-253. Tárca: Gyógyszerészek és gyógyszertárak az Árpád-házból és egyes házakból származott királyok alatt

²² Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

²³ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

²⁴ „Petrus physicus et apothecarius Budensis”

²⁵ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

²⁶ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

3.4. XVI-XIX. SZÁZAD

A dinasztikák kialakulását a városi és uradalmi gyógyszerterek polgári tulajdonba való átmenetele tette lehetővé, ami a XVII századra tehető. A fennmaradt adatok alapján a legrégebbi gyógyszerészdinasztikák többségét a VIII. századig lehet visszavezetni, így ezen századok patikusokat érintő történelmi eseményeit részletesebben igyekeztem tárgyalni.

3.4.1. A patikus dinasztikák kialakulása

„A gyógyszertárak közül a régi alapításúak reáljogúak voltak, szabadon lehetett ezeket örökölni. Az 1867 után létesítettek pedig személyjogúak voltak amelyeknek az átírása egyenes ágú gyógyszerész leszármazottira szintén megoldható volt. Így alakultak ki a gyógyszerész családok.”²⁷ „A pályán érvényesülni, önállósodni nem volt könnyű dolog. Előnyben a leszármazottak, a tulajdonosok gyermekei voltak, akik azért is választották élethivatásuknak a gyógyszerészi pályát, hogy ezáltal megőrzői lehessenek a gyógyszertárba fektetett családi vagyonnak. Így alakultak ki a gyógyszerész dinasztikák.”²⁸ Tehát mint látjuk és mint már említettem a patika mint tulajdon nagy szerepet játszott abban, hogy a gyógyszerészi szakmában is dinasztikák alakuljanak ki. Mivel az ország északnyugati és erdélyi területei a török dúlástól érintetlenek maradtak, nem véletlen, hogy ezeken a térségeken az épen maradt patikákat célszerű volt örökölni és itt jelentek meg az első olyan dinasztikák is, akiknek létezését hiteles okiratok is igazolják. Ilyen családok például az 1690-ben született Küttel Sámuel által megalapított, még ma is élő gyógyszerészdinasztia, a Küttel, vagy az 1727-ben született Mauksch Tóbiás leszármazottai, akinek 1752-ben Kolozsvár legrégebbi patikája lett a tulajdona, s nevével elindult a Muksch gyógyszerész család, amely később a Hintz dinasztikában folytatódott tovább. A patika apáról fiúra szállt, sokszor több generáción keresztül, míg végül vagy megszakadt az utódlás, vagy pedig az egyik örökös elmúlta, elkártyázta az örökségét.^{29 30}

Azt, hogy a dinasztikák pontos száma mennyire tehető az évek folyamán, nehéz megmondani, de a patikák számának alakulásából talán képet kaphatunk arról, hogy egyáltalán mennyi esély volt rá, hogy egy-egy patikatulajdonos gyógyszerész dinasztikát tudjon létrehozni, és azt fenntartani.

3.4.2. A patikák számának alakulása

A VII. századra már a jelentősebb városainkban, nagyobb kolostorokban és a katonaság állandó táborhelyein is voltak gyógyszertárak, de gyakorta az is megtörtént, hogy nagyobb városok gyógyszertárai is zárva voltak hosszabb-rövidebb időre gyógyszerész hiánya miatt. Így volt Lőcsén 1655-ben, vagy 1524-ben Nagyszebenben is. A polgári patikák VIII. század előtti számáról nagyon kevés adatunk van, és ahogy látszik fennállásuk is bizonytalan volt.³¹ 1720-ban 19 nyilvános patika működött az országban. A XVIII. század második felétől jobban terjedtek a gyógyszertárak, de még nem osztogatták bőven a jogokat, mert évenként átlagosan csak 1-3 új gyógyszertár felállítását engedélyezték. 1747-ben legfeljebb 50 gyógyszertár működött, amelyből egynéhány szerzetesrendek kezén, a többi pedig

²⁷ Gyógyszerészet, 1996. január, Dr. Nikolics Károly: Gondolatok a múltból - tanulságok a jövő számára

²⁸ Gecsei Lajos: Gyógyszertárak-gyógyszerészek 1850-1875 8. oldal, Békés Megyei Tanács, 1986

²⁹ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.-II. kötet, Budapest 1930

³⁰ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

³¹ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.-II. kötet, Budapest 1930

gyógyszerészek tulajdonában lévő polgári gyógyszerár volt. 1800-ra azonban már 211, míg 1822-ben 261 gyógyszerár működött az országban.^{32 33}

A XIX. században nemcsak a fennálló rendeletek szabályozták a gyógyszerár alapítást, hanem a végzett gyógyszerészek számának emelkedése is. A szabadságharc idején már közel 500 patika működött Magyarországon. Ezután a fejlődés ugyan 1860-ig megtorpant, de a dualizmus korában újabb alapítási hullám következett. Az 1876. évi törvény életbeléptetése után olyan jelentős mennyiségben engedélyezték az új gyógyszerárak nyitását, hogy az a már meglévők tulajdonosainak tisztességes megélhetését fenyegette. 1900-ban 843 gyógyszerár működött, 1950-ben 1429. Az ezt követő adatok már nem függhetnek össze új dinasztiák keletkezésével, ha figyelembe vesszük, hogy patikus dinasztiáról csak akkor beszélhetünk, ha három egymást követő generációban találkozhatunk patikusokkal. Tehát a XX. század első felére már az összes jelenleg is számon tartott dinasztiának kellett rendelkeznie patikával. Csak az összehasonlítás kedvéért megemlítem, hogy 1990-ben 1444, 1999-ben pedig 2100 patika működött az országban.^{34 35 36}

A gyógyszerári hálózat kiteljesedése tehát a XVIII. században indult meg a polgárosodással egy időben. Nem volt egyenletes, vidékenként változott a népességi szaporulat, a gazdasági viszonyok, az életkörülmények függvényében, de a lakosság gyógyszerigénye is befolyásolta az új gyógyszerárak alapításának ütemét, így az újabb és újabb gyógyszerész dinasztiák létrejöttének lehetőségét is.³⁷

Mint láttuk, a patikák rohamos terjedése egyrészt afelé mutat, hogy a dinasztiák létrejöttére is nagyobb esély volt, másfelől viszont a már meglévő patikusoknak konkurenciát jelentett az új gyógyszerárak megjelenése.

„A gyógyszerár tulajdonosok általában véve vagyoni és kereseti érdekeiket féltve, többnyire minden új gyógyszerárban versenytársat látnak... és a törvényhatóságoknál igyekeznek ellensúlyozni a gyógyszerárak szaporodására irányuló törekvéseket.”³⁸ Ez ma is így van - nem véletlen, hiszen megélhetésük függhet a konkurenciától - és így volt ez annak idején is, amikor a patika mint magántulajdon létrejött.

Ám nemcsak a szerzetesi gyógyszerárakkal gyűlt meg a bajuk a polgári patikatulajdonosoknak, hanem más világi gyógyszerészek is gyakran veszélyeztették megélhetésüket. Lőcsén 1563-ban egy hosszú memorandumban (gyógyszerári kérvény) fordult a második patika működtetésért Sophus Frigyes weimari patikus, amit miután megkapott, az első lőcsei patikus kezelője Voith Illés Sophus működése miatt elszegényedett és 1588-ban otthagyta a várost családjával. Az ekkor kezdődő viszontagságos sorsáról a városnak írt leveleiből tudhatunk meg többet.³⁹

³² Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

³³ Csaplovics J.: A magyarországi patikákról, Tudományos Gyűjtemény 6. 79–87 (1822)

³⁴ Gyógyszerészi értesítő: 1931., 39. évf., 12. szám 178–180. oldal, Frankl Antal: Gyógyszerári jogosítványok engedélyezése Mo.-n

³⁵ Gyógyszerészi hetilap 52. szám 842–843. oldal

³⁶ Kapronczay Károly: Gyógyító Budapest, Holnap kiadó kft., Budapest 2011

³⁷ Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai, Kolozsvár 2002

³⁸ Gyógyszerészi közlöny 1907. 23. évf. 46. szám 778. oldal, Geml József: A gyógyszerügy történeti fejlődése hazánkban

³⁹ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

3.4.3. A XVI-XIX. század gyógyszerészetének történeti áttekintése, a patikusokat érintő fontosabb törvénykezések tükrében

Mátyás király uralkodása alatt, az általános gazdasági fellendülésnek köszönhetően a patikák is fejlődésnek indultak, amelynek az 1526-ban bekövetkező önálló Magyarország megszűnése vetett véget. Az ország először két, majd 1541-től három részre szakadt. Az északnyugati részek az úgynevezett királyi Magyarország területe a Habsburg Birodalom részévé vált, Erdély és a Tiszántúl alkotta az Erdélyi Fejedelemséget, a két rész közötti területen pedig a török uralkodott. A török uralom alá került országrészre szegénység köszöntött, gazdasága tönkrement, és a közegészségügy is mélypontra zuhant. Inkább a kizsákmányolás és a pusztítás jellemzi ezt az időt. Gyógyszertárakról is csak a szultáni birtokokat képező városokban lehet beszélni. Ilyenek voltak például Szeged és Kecskemét, ahol ugyan magas adók fejében, de működhettek patikák. A török területeken azonban gyógyszerári szabályozás mint olyan nem létezett, mivel az idegen hatalomnak nem voltak államalkotó törekvései.^{40 41}

Az ország másik két részében a török dűlástól megmenekülve kedvezőbb körülmények uralkodtak a patikákra és gyógyszerészeikre nézve. Az osztrák fennhatóság alá került részekre 1526-tól a Habsburg-ház által kiadott gyógyszerészi szabályrendeletek vonatkoztak. 1552-ben I Ferdinánd által kiadott Ordo politae, amely az első olyan egészségügyi rendelkezés volt, amely a gyógyszertárak ügyét központilag egységes elvek alapján kívánta szabályozni, s amely talán Magyarországon is itt-ott érvényre jutott. E szabályzatból ki kell emelnünk, hogy a gyógyszertár vezetése vizsgához volt kötve, melyet az orvosi kar egy, illetve a gyógyszerészi kar két tagja előtt kellett letenni. A gyógyszerésznek esküt kellett tennie, hogy a gyógyszereket lelkiismeretesen fogja kiszolgáltatni, mérgeket orvosi rendelet nélkül nem ad ki. Valamint hogy intézkedik a gyógyszertárak berendezéséről, vizsgálatáról, a gyógyszerek készítéséről. A kuruzslókkal és az illetéktelen gyógyszerkészítőkkel szemben is próbál fellépni, illetve megtiltja a kolostoroknak, hogy saját szükségleteiken túl másokat is ellássanak gyógyszerrel, ami majd látni fogjuk, nem igazán valósult meg. Előírja továbbá a gyógyszerészeknek a templomok látogatását Szent Kozma és Szent Damján, a gyógyítás védőszentjeinek ünnepnapján. S ami a patikai jogkérdést illeti, az engedélyezés királyi jog lett, viszont megengedte a gyógyszerész özvegyeinek, hogy férjük halála után felesketett provizorral⁴² kezeltehetette, ami nagy megnyugvást jelentett a patikusnak és családjának, annak halála esetén. Az, hogy azután az örökösökre szállt-e a jog az bizonytalan, habár számos olyan esetet jegyeztek fel, amelyben az apa örökebe a szintén gyógyszerész fiú lépett.^{43 44}

A XVIII. századig – az önálló gyógyszerészi hivatás kialakulásáig – az orvosok, illetve az orvos-gyógyszerészek maguk foglalkoztak a gyógyszerek készítésével és kiadásával, de az orvosi és a gyógyszerészi gyakorlat törvényi elkülönítésével már az 1644-ben kiadott Lex Sanitaria Ferdinanda is próbálkozott. Tényleges sikert azonban csak Mária Terézia által 1770-ben kiadott Generale Normativum in Re Sanitatis rendelet jelentett. Az előbbi a gyógyszerészet önállósulása mellett kötelező érvényű gyógyszerkönyvről rendelkezett, és már

⁴⁰ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

⁴¹ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

⁴² Gyógyszertár önálló vezetésére még nem jogosult okleveles gyógyszerész

⁴³ Dr. Schédy Sándor: A magyarországi gyógyszerészet rövid története, Budapest 1897

⁴⁴ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

megtalálhatóak voltak benne a laboratóriumi napló és a méregkönyv kezdeményei is. A gyógyszerészek érdekeit tükröző rendelkezéseket is tartalmaz, melyek szerint gyógyszert csak gyógyszerész forgalmazhat, illetve egy gyógyszerész csak egy gyógyszertárat működtethet.⁴⁵

Erdélyben a monarchia törvényei nem voltak életben, az ottani jogviszonyoknak kellett megfelelni. 1686-tól Buda visszafoglalása után újból egyesítették az országrészeket, így az ismertetett gyógyszerészetre vonatkozó szabályok az egész országra kiterjedtek.⁴⁷

A középső országrész Pest-Budával együtt teljesen el volt pusztulva, járványok ütötték fel fejüket, ami azt indokolta, hogy a betelepítés és vele együtt a fejlődés mihamarabb elinduljon. Az ország más területein sem volt sokkal jobb a helyzet. A lakosság olyan szegény volt, hogy polgári gyógyszertárak felállításának nem lett volna értelme. Valószínűleg ennek is volt köszönhető, hogy a korban még mindig sok, úgynevezett vándorgyógyszerész működött, akik az egész országot bejárták és a patika nélküli vidékeken kínálták gyógyító szereiket. Ahol lehetett a lakosságot tábori gyógyszertárak látták el gyógyszerrel. A VII század első felében főleg ezek a katonai gyógyszertárak sértették a patikustulajdonosok érdekeit. Az 1688-ban létesített budai és pesti gyógyszertárak tulajdonosai például csak 1736-ban tudták kivívni, hogy a tábori patikák a jövőben polgári személyek számára gyógyszereket ne szolgáltathatnak ki. Az ellenreformációt követően a szerzetesrendek is előszeretettel nyitottak gyógyszertárakat és így ők is komoly versenytársai lettek a lendületnek indult polgári gyógyszerésznek, akik jogos anyagi érdekeiket védve folytattak küzdelmet az egyházi rendekkel. Az egymás mellett működő egyházi és polgári gyógyszertárak közt többször ellentét alakult ki, egyrészt mert a szerzetesrendiek később nyilvánossági jogot kaptak, s így nemcsak a kórházaikban fekvő betegeket látták el gyógyszerrel, hanem a lakosságot is kiszolgálták, másrészt mert a szegényeknek sokszor olcsóbban, vagy térítésmentesen adtak ki gyógyszert, és ez a városi és a polgári gyógyszertárak forgalmára nem volt kedvező. Mindenki saját jogrendszere alapján érvényesítette érdekeit, így a városi nyilvános patikák gyakran perhez folyamodtak jogaik megvédéséért. Az állami szabályozás minden téren egységes alapon csak III. Károly király 1735-ben kelt rendeletével indult meg. Ez kimondja, hogy amennyiben a lakosság részére is kiszolgáltatnak gyógyszert a jezsuita és az irgalmas-rendi szerzetesek, kötelesek a városnak a jog fejében bizonyos összeget befizetni. A szerzetesi gyógyszertárak azonban gyakran ennek ellenére is tovább árulták szereiket. 1778-ban – mint már említettem - Mária Terézia eltiltotta a jezsuitákat a gyógyszerek árusításától, kizárólag saját szükségletükre tarthattak gyógyszert, de csak ott korlátozták a szerzeteseket, ahol a városnak is volt saját gyógyszertára. Azonban ezzel sem oldódott meg a szerzetesi és polgári patikák közötti nézeteltérés. Az 1791-es, Küttel Sámuel által a jezsuita tartományfőnökhöz írt panaszbeadványban például orvoslást kér a rend egyes tagjainak a patikáját lejárató kinyilatkoztatásai ellen, és panaszolja, hogy emiatt családja megélhetését érzi veszélyeztetettnak.^{48 49 50}

⁴⁵ Dr. Rixer András: Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika, Budapest 1994

⁴⁶ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

⁴⁷ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

⁴⁸ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁴⁹ Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok, Budapest 1935

⁵⁰ Vasi szemle 1993. 3. szám, Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

Az osztrák államigazgatással lassú ütemű javulás következett és új patikák is elkezdtek létrejönni. A gyógyszerárak engedélyezése a városok kezéből kivéve előbb királyi majd 1723-tól helytartótanácsi jog lett. Az ekkor létesített gyógyszerárak már egészen megközelítik a mai értelemben közegészségügyi intézményhez sorolt gyógyszerárakat, vagyis a patikák már nem fűszerkereskedések csupán, hanem szaktudással rendelkező, magasabb értékeket képviselő közcélú intézmények.⁵¹

1689-ban Ausztriában megjelent az első árszabvány, amihez a magyar gyógyszerészek is tartották magukat. Az első önálló magyar taksa bevezetésére azonban csak 1742-ben került sor. 1752-ben-ben Mária Terézia felszólította a vármegyéket, hogy területükön legalább egy gyógyszerárat állítsanak fel. A már említett, mintegy 50 év alatt bekövetkező megnégyszereződés a patikák számában ennek is volt köszönhető.⁵²

A már említett 1770-ben Mária Terézia által kiadott Generale Normativum in Re Sanitatis a legelső olyan rendelet, amely átfogóan és már nem csak elvi szinten szabályozza a korabeli magyar egészségügy működését, és amelynek a magyar gyógyszerészet fejlődésében is döntő szerepe volt. A GNRS –az 1773.évi, illetve az 1787-ben kibocsátott pótrendeletekkel együtt hazánk egészségügyi közigazgatásának törvényes alapját képezte egészen 1948-ig. A rendelet fő célja a főleg török területek felől érkező járványok megfékezése volt. Két részből állt: „I. Azokról az óvintézkedésekről, amelyek a tartományok szárazföldi részeinek egészségügyi ellátását érintik” A második rész tulajdonképpen a járványügyi teendőkről foglalkozott: „Elővigyázatossági szabályok a közegészség védelmére az idegen országokkal szemben húzódo határokon.” Az első rész harmadik fejezetében tér ki a gyógyszerészettel kapcsolatos rendelkezésekre. A gyógyszerészettel kapcsolatos pontjai szabályozni igyekeztek a gyógyszerekkel való tevékenységeket, személyi feltételeket, tárgyi kritériumokat, illetve biztosította az önálló gyógyszerészet kialakulását. Kötelezik a patikust, hogy a gyógyszereket a megadott szabvány szerint készítsék el. Megtiltja a gyógyszerésznek a beteg gyógyítását, gyógyszerek előírását. Előírják a patikákban raktározott szükséges készlet mennyiségét, a drogok és veszélyes anyagok (higany, ólom stb.) nyilvántartását, tárolását. Törvényileg elrendeli a gyógyszerkészítmények gyógyszerészeti szabvány szerinti elkészítését, és ha a gyógyszerész nem a szabványoknak megfelelően cselekszik, a vétség foka szerinti büntetéssel sújtható. Kimondja továbbá a gyógyszerészeti képzés egyetemen való megszerzését.⁵³

A patikák felügyeletét a mindenkorai vármegyei főorvosok látták el. Feladatuk volt a teljes körű ellenőrzés, ami kiterjedt a patikát birtokló és annak alkalmazásában dolgozó egyének személyét érintő kérdések vizsgálatától, a készletek mennyiségi és minőségi ellenőrzéséig mindenre, ami bármilyen kapcsolatban volt a gyógyszerellátás kérdéseivel. Kötelességszerűen ügyelniük kellett arra, hogy a patikában minden a szigorú rend szerint történjen, s feladatuk volt, hogy ellenőrizzék a gyógyszerárak tárgyi feltételeit, különös tekintettel arra, hogy a gyógyszerárban a patikus csak megfelelő kari bizonyítvánnyal működhesen. A látogatást lehetőleg bejelentés nélkül kellett megtenniük évente egyszer. A vizsgálat befejezése után minden esetben jegyzőkönyv készült. Ezen patikavizsgálatok során a patikus nem csak jó hírével játszott, hiszen az észrevételezett hibák súlyossága függvényében akár a tulajdonjogtól

⁵¹ Gyógyszerészeti közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

⁵² Gyógyszerészeti közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

⁵³ Dr. Balázs Péter: Generale Normativum in Re Sanitatis, 1770, Budapest 2005

is megfoszthatták. Sokszor fordult ez elő olyan kis forgalmú, tőkeszegény gyógyszerészek esetében, akik ezeknek az elvárt előírásoknak nem tudtak megfelelni. A Normativum továbbá lefekteti a patikus etikai kódexének alapjait, ami nagyban megegyezik a mai követelményekkel.^{54 55}

Mária Terézia uralkodása idején bővült orvosi karral 1770-ben a Nagyszombati Egyetem, és 1772-től megindult a gyógyszerészképzés hazánkban is. Az ezen rendeletet követő kiegészítéseként jelent meg 1773-ban a Supplementum Normativi Sanitatis, amelyben néhány, a gyógyszerészek érdekeit védő rendelet szerepel. Ahogy már említettem, ez kimondja a szerzetesrendek nyilvános gyógyszer-kiszolgáltatási tevékenységének megszüntetését. Ez alól egyedül az irgalmas rendiek kivételek, akiknek továbbra is van lehetőségük gyógyszereket árulni. *„Minden más rendháznak és kolostornak szigorú büntetés mellett megtiltatik a gyógyszereket kiszolgáltatni, azt sem pénzért sem ingyen, sem nyíltan, sem titokban nem tehetik.”* *„Mindenhol, ahol egyetemen vizsgázott gyógyszerész működik, mindenkinek megtiltatik gyógyszert előállítani és eladni.”* *„Új gyógyszertár olyan városokban, illetőleg mezővárosokban - ahol addig is működött gyógyszertár - csak akkor létesülhet, ha erre tényleges ok van. A gyógyszertárnak létesítésének engedélyezése felségjog.”*⁵⁶

Az ezt követő években főleg a képzéssel kapcsolatos és a jogviszonyokat érintő rendeletek születtek, amely utóbbiról alább, külön szólok majd.

1848-ig szépen fejlődött az ország és vele a patikus társadalom is. Az 1848-ban megalakult első magyar alkotmányos minisztérium a gyógyszerészetet közegészségügyi intézményként a kereskedelmi minisztérium hatáskörébe utalta. A szabadságharc bukása után ismét osztrák igazgatás alá került az ország, s osztrák mintára ismét az iparosok közé sorolták, s az ipartörvény rendelkezése alá vonták a szakmát. Ekkor a gyógyszertárak fejlődése egy időre megtorpant. A híres Bach minisztérium önkényes uralma alatt nem csak szellemi tekintetben lett a gyógyszerész társadalom is megalázva, de az anyagi biztonság is megingott. A gyógyszerészek számára az alárendeltség és kiszolgáltatottság évei voltak ezek. Nemcsak a helyi és vármegyei hatósági szerveknek voltak alárendelve, hanem szinte korlátlan hatalmat gyakorolt felettük a vármegyei tisztí főorvos.⁵⁷

A közegészségügyről szóló 1876-os XIV. törvény cikk a magyar egészségügy XIX. századi legjelentősebb és legfontosabb meghozott szabálya, s amelynek XVI. gyógyszerészetet érintő fejezete egészen a második világháborúig meghatározta a gyógyszerészet alakulását. A törvény első része egészségügyi intézkedésekkel foglalkozik. Meghatározza azt, hogy az egészségügy az állami igazgatás körébe tartozik. A gyógyszerészetet kiemelve az ipari szakmák közül, mint közegészségügyi intézményt az állam felügyelete alá helyezi. A törvény második része közvetlenül és közvetve is foglalkozik a gyógyszerészekkel és a gyógyszertárakkal. Az egész közegészségügy felett a belügyminisztérium gyakorolta a felügyeletet, így a gyógyszertárak nyitásának engedélyezését is ez a hivatal végezte. Az 1876. évi törvény életbelépését követő huszonnégy év alatt 685 új gyógyszertár jött létre. Ez a fejlődés azonban túlzásnak bizonyult. A szükség feletti gyógyszertár szaporodása nagymértékben kihatott a gazdasági viszonyokra és a gyógyszerészet minőségére is. A XIX. század második fele még így is a boldog békeidőnek számított és általános jó mód volt

⁵⁴ Dr. Balázs Péter: Generale Normativum in Re Sanitatis, 1770, Budapest 2005

⁵⁵ Sziliné Dr. Decsi Márta: Gyógyszerészet Somogy vármegyében 1760-1950, Somogy Megyei Könyvtár 1990

⁵⁶ Dr. Balázs Péter: Generale Normativum in Re Sanitatis, 1770, Budapest 2005

⁵⁷ Gecsei Lajos: Gyógyszertárak-gyógyszerészek 1850-1875, Békés Megyei Tanács, 1986

országszerte, amelynek a beköszönő XX. század kezdete vetett véget rányomva bélyegét a gyógyszerészetre is.⁵⁸

A patikus családok szempontjából létkérdés volt, hogy a patikát örökíteni tudják leszármazottaikra, ezzel a családon belül tartva az anyagi javakat. Ezért szükségesnek érzem a gyógyszerertári jognyerés XVIII-XIX. század közötti alakulását, változását, mint a patikus dinasztia fennmaradását befolyásoló egyik legfontosabb tényezőt részletesebben tárgyalni.⁵⁹

„A gyógyszerertári jog alatt a gyógyszerertár létesítésére és működésére feljogosító engedélyt értették, amely minden időben egy gyógyszerészre képesítéssel rendelkező személy részére adományoztak.”⁶⁰

Az egyre növekvő számban létrejövő polgári gyógyszerertárak 1852 előtt ún. reáljogúak voltak. Tulajdonosuk nemcsak gyógyszerész lehetett, örökölhették, adhatták-vehették (házzal együtt, vagy anélkül), s bérbe is adhatták; a meghatározó a vagyoni birtoklás volt. Ha a tulajdonos nem gyógyszerész volt, vagy tartósan akadályoztatva volt hivatása gyakorlásában, okleveles gyógyszerész kezelőt kellett alkalmaznia.⁶¹

A XVII. század második felétől beszélhetünk a reáljogú gyógyszerertárak egyik fajtájáról az úgynevezett „gyökereáljogú”⁶² gyógyszerertárakról, melyek már a patikus saját tulajdonát képezték. Ezek kialakulása a következőképpen zajlott. A török uralom alól való felszabadulás után, az ország újjáépítésekor, így például Budán és Pesten ingyen telkek kiosztásával mozdították elő az építkezést és szorgalmazták az új patikák felállítását, azonban csak igen kevesen tehették meg, hogy patikanyitási engedélyt kérjenek. A török elvonulása után alig volt épen maradt ház, patika céljára új házakat kellett építeni, így gyógyszerertári jogosítványért csak vagyonos emberek folyamodhattak. A gyógyszerertár tehát ingatlanhoz volt kötve és mindig azzal együtt öröklődött vagy cserélt gazdát, így létrehozva az úgynevezett gyökösített patikajogot. A gyógyszerertár adományozás ekkor már királyi jog volt, majd 1723-tól a helytartótanácsé lett. A városi tanácsnak ekkor már nem volt joga patikaengedélyeket adni és csak az átruházásoknál, a tulajdonos személyének változásakor volt döntő szava. Azonban ezen rendelkezés be nem tartása igen gyakori volt. A szakképzettség mellett a gyógyszerertári engedélyért folyamodónak meg kellett szereznie a polgárjogot, mert városi patika élén csak városi polgár állhatott. Persze a vagyoni viszonyok rendeződésével a patika felszereléséhez és berendezéshez elegendő anyagi erővel rendelkező, nem háztulajdonos gyógyszerészeknek is megadták a jogot. Az ilyen körülmények között engedélyezett gyógyszerertári jog, mint egyedülálló birtok cserélt gazdát és ez képezte innentől a reáljogot. Ezeket a patikákat (mind a reáljogú, mind a gyökereáljogú patikákat) aztán szabadon adták-vették, cserélték, a tulajdonváltást gyakran be sem jelentve a helytartótanácsnak. Az özvegyi jogon beállott tulajdonváltás volt a leggyakrabban be nem jelentett eset. Az özvegy ilyenkor a megfelelő képesítésű szakemberrel, provizorral kezeltette a patikát, és sok esetben az is előfordult, hogy házasságot kötött vele. Tehát ezeknél a patikatípusoknál a tulajdonlás nem volt gyógyszerészre

⁵⁸ Gyógyszerészet, 1988. március: Dr. Kempler Kurt: Adatok a hazai közforgalmú gyógyszerertárak államosításának történetéhez II. rész

⁵⁹ Ugyanis a XVIII. századig csak kevés olyan gyógyszerertár volt, amely gyógyszerész tulajdona lett volna

⁶⁰ Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerertárakra vonatkozó adatok 43. oldal, Budapest 1935

⁶¹ Gyógyszerésztörténet III. évfolyam, 4. szám, 2005. november, 19. oldal, Berta Ferenc: Az önállósulás

⁶² Gyógyszerész közlöny, 1936. 52,50, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története.

képesítéshez kötve, de a gyógyszerertár vezetését csakis teljes jogú gyógyszerész láthatta el.^{63 64}

A másik, ezekben a századokban kialakult patikafajta az úgynevezett személyjogú gyógyszerertár, amely tulajdonképpen személyes természetű üzleti jogot jelentett, vagyis az ilyen jog a gyógyszerertári jogosítvánnyal felruházott gyógyszerész személyéhez volt kötve. Tehát ellentétben a reáljogosítványokkal, ezek nem voltak eladhatók és hagyományozhatók, felettük az állam rendelkezett. A személyjog nem képezte soha a gyógyszerész tulajdonát. Amíg azonban a patikák öröklődését és tulajdonjogát senki nem ellenőrizte, a személyi jogú gyógyszerertárakat is ugyanúgy adták, vették cserélték, mint a reáljogúakat.^{66 67}

Ezek után világossá válik, hogy miért fontos ezen jogviszonyok ismerete, hiszen egy patikus családnak a családfő halála után is fontos volt a vagyon megtartása.

Az, hogy a patika továbbörökítése és helyes működtetése egyben a család biztos megélhetését is jelentette, mi sem tükrözi jobban, mint az 1793-ban Mauksch Tóbiás által 57 oldalban megfogalmazott gyógyszerészi instrukció. Fiának Johann Martinnak vásárolta meg Marosvásárhelyen az Arany Szarvas gyógyszerertárt 1793-ban és az ő számára írta meg utasításait. Mauksch mint a jövőről gondoskodó szülő írt fiának és nemcsak a patikatartással kapcsolatos kötelezettségeket foglalta össze, de figyelme kiterjedt a gyógyszerész erkölcsi magatartására is: gondosságra, takarékosagra inti fiát, valamint a gyógyszerertár gondnokát. Részletesen szól a gyógyszerertári könyvelésről, a háztartásról, az alkalmazottakról, és az anyagbeszerzésről. Valamint ösztönzi az akkor tizenegy éves János Mártont a patikusi pályára lépésre. *„Mivel úgy a tollal, mint a hivattal való kenyérkereset igen nehéz, a megélhetés rendkívül súlyos és a kereskedő mindenféle akadállyal küzd, ajánlom neked, kedves fiam János Márton, hogy Marosvásárhely szabad királyi városban maradj, ahol a részedre biztosított gyógyszerertár jövedelméből a tieiddel együtt tisztességesen megélhetsz. Abban az esetben, ha te szeretett fiam semmi szín alatt nem akarsz gyógyszerész lenni, úgy megengedem, hogy más pályára lépj. Én azonban, mint józang gondolkodású apád, azt tanácsolom most is, maradj a gyógyszerészetnél, mert Isten ezen gyógytár révén neked jó nevet adott, amihez a Te édesapád segített.”*^{68 69 70}

Beláthatjuk, hogy a patikus dinasztiák kialakulását és további sorsát is nagyban befolyásolta az öröklődési jog kérdése. A személyi jog tehát a patikusok érdekeit nagyban sértette és sok példát találunk rá, hogyan próbáltak meg ellene harcolni.

E két fő gyógyszerertári jogosítványtípus között a helytartótanács 1799-ben tett először különbséget, és kimondta, hogy azok a patikák, amelyeknek engedélyezési okiratában nem szerepel az „ad personam” kifejezés, reáljogúnak tekintendőek. Azonban ez a rendelet a

⁶³ Gyógyszerészet, 1988. március: Dr. Kempler Kurt: Adatok a hazai közforgalmú gyógyszerertárak államosításának történetéhez II. rész

⁶⁴ Gyógyszerészi közlöny, 1936., 52. évf. 50. szám, 790-795. Szakügyek: a reál és személyes jogosítványok kialakulásának története

⁶⁵ Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerertárakra vonatkozó adatok, Budapest 1935

⁶⁶ Gyógyszerészet, 1988. március: Dr. Kempler Kurt: Adatok a hazai közforgalmú gyógyszerertárak államosításának történetéhez II. rész

⁶⁷ Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerertárakra vonatkozó adatok, Budapest 1935

⁶⁸ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, 291. oldal, Budapest 1930

⁶⁹ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁷⁰ Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai, Kolozsvár 2002

gyakorlatban nem valósult meg. Ezt követően 1827-ben kimondta, hogy attól kezdve csakis személyes jogosítványokat fog adományozni, ám ekkor látva a nagy felháborodást már méltányossági szempontokat is tekintetbe vett, és a személyjogú gyógyszerterek esetében az özvegynek és a gyermekek számára haszonélvezeti jogot biztosított. Ám ez a rendelet sem ment át teljesen a gyakorlati életbe, így a szabadságharc bukása után, az osztrák kormányzat égető kérdésnek tekintette a jogosítványok tisztázását. 1856-ban az engedményokiratok kötelező bemutatása után minden olyan gyógyszerteret, amelynek az eladási tilalma világosan kiírva nem volt, reáljogúnak nyilvánítottak még akkor is, ha az „ad personam” volt. A többi gyógyszerteret pedig személyjogúnak jegyeztették fel és ezek ettől az időponttól kezdve sem eladhatók, sem átruházhatók nem voltak, de az özvegyi haszonélvezeti jog megmaradt. Az Ausztriában 1859-ben megjelenő ipartörvény hatására sokan felségfolyamodványt nyújtottak be, és így az osztrák igazgatás alatt álló Magyarországon is kénytelenek voltak elismerni a törvény ide kapcsolódó pontjait. Így egészen 1876-ig mind a személyjogú, mind a reáljogú patikák gyógyszerészei, özvegyei, vagy örökösei a gyógyszerteri jogosítványt bármikor átruházhatták. Az adományozás tekintetében 1856-tól 1867-ig a személyi jogosítványt osztrák mintára a királyi helytartótanácsa adta ki, míg 1867 és 1876 közötti időszakban már ezt a magyar királyi belügyminisztérium intézte. Az 1876-as közigazgatási törvény és ugyan elismerte a régi gyakorlat alapján keletkezett reáljogú gyógyszertereket, ugyanakkor a reáljog további adományozását megtiltotta, s a gyógyszerteri jogosítványt az azzal felruházott gyógyszerész személyéhez kötötte. Ezt a jogosítványt a gyógyszerészek tehát személyükhöz kötötten kapták így el nem adható sem nem hagyományozható nem volt, de a gyógyszerészek hozzátartozóinak megadta a haszonélvezeti jogot a gyógyszerész elhunytával, és meghagyta a gyógyszerterek bérbeadási és kezelhetőségi jogát is. A 1876-os közegészségügyi törvény gyógyszerteri jogviszonyt érintő rendeletei kisebb-nagyobb módosításokkal ugyan, de lényegében, egészen a XX. század első évtizedéig fennmaradt.^{71 72}

3.4.4. A patikusok társadalmi helyzete és megítélése

Már a XII-XV. századokból különböző iratok igazolják, hogy papi rendű orvos-gyógyszerészek a királyoknál, nagyuraknál nagy befolyásra tettek szert, és gyakran nem csak gyógyítóként, de diplomáciai küldetéseknél is alkalmazták őket, és közülük nagytekintélyű és hatalmas urak váltak ki, akik akár az „országnagy méltóság” megnevezésig is emelkedtek. Az első patikák kialakulásával, a patikus alakja jól ismert figurája lett a városi életnek. A XV-XVI. században a városi gyógyszerter tulajdonosok gyakran tanácsstagok is voltak és a „patricius családok” közé sorolták őket, sőt, ezekben az időkben a tulajdonosnak még a kard viselését is megengedték néhány helyen. A gyógyszerter tulajdonosok jórészt tekintélyes emberek, vagyonosok, és gyakran köztisztviselő emberek voltak. A korabeli feljegyzések is mind azt igazolják, hogy a gyógyszerész a város vezető értelmiségéhez tartozott, vezető szerepét csak részben köszönhette végzettségének, inkább a jómódú polgári társadalmi súlyának. A már említett körmöczbányai Kristóf patikus például 1499-ben és 1505-ben a városi tanács tagjai közt foglalt helyet. A külsőségeket tekintve a gyógyszerészek és családtagjaik akkori ruházata is a magasabb vagyoni osztályba tartozásukról árulkodott. Az orvosok és gyógyszerter tulajdonosok rendkívül bő ruhát, és bugyros nadrágot, feleségeik pedig ékszereket és díszes köntösöket is hordhattak annak ellenére, hogy ez csak a nemesi

⁷¹ Gyógyszerész közlöny 1907.23. évf. 46. szám, Geml József: A gyógyszerügy történeti fejlődése hazánkban

⁷² Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerterekre vonatkozó adatok, Budapest 1935

származású asszonyokat illette meg. Az aktuális divat követése azonban csak a fiatalabbakra volt jellemző, az idősebb gyógyszerészek és orvos-gyógyszerészek inkább a társadalmi állásuknak megfelelően, urasan öltözködtek. Mindezeknek köszönhetően már megjelenésükkel is kitűntek a város tömegéből, így nem túlzás azt mondani, hogy ennek is köszönhetően valószínűleg minden polgár ismerte a patikust és a családját. A legtöbb gyógyszerész a maga településén híres ember volt: a viselkedése (a betegeket szeretettel fogadta, lelkiismeretesen dolgozott, tanácsokat adott), vagy a házi készítményei tették azzá. A XVIII. és a XIX. század első felében a gyógyszerészek mind szellemi, mind anyagi tekintetben az átlag polgári szinthez képest kimagasló viszonyok között éltek és kitüntetett figyelemben részesültek, mivel ekkor minden gyógyszertár tulajdonos állami hivatalnoknak is számított és kötelessége volt például ünnepélyes alkalmakkor divatos egyenruhát ölteni.^{73 74}

Az 1800-as évek második felére a tisztos polgári család jellege volt a patikus családokra is jellemző azt leszámítva, hogy számukra állandó biztos bevételi forrás állt rendelkezésre, ami vagy nagyon jól vagy kevésbé jól jövedelmezett, de egy biztos, hogy megélhetésükhöz elegendő volt. A legtöbb patikára ezekben az időkben azonban elmondható, hogy magas hasznót termelt a tulajdonosnak. Csak példaként, hogy a patikák ebben az időben mennyire jól jövedelmeztek: Egy 1880-ból származó adat, miszerint egy dunántúli kisváros patika forgalma tízezer forint volt, amelyből a bruttó kiadás 3000 forint, így a haszon pedig 70 %-os (!) volt. (Összehasonlításképpen 1810-ben a Küttel család által vezetett kőszegi patika éves bevétele 7021 forint volt, míg a kiadások akkor ennek több mint felét, 4655 forintot vittek el.) Azzal, hogy az 1876-os közegészségügyi törvénnyel magát a gyógyszerészi tevékenységet kiemelte az iparágak közül és közegészségügyi intézménnyé emelte, nagyban hozzájárult a patikusok megítéléséhez és a társadalomban betöltött szerepük magasabb rangra való juttatásához. Azt, hogy még a XIX század végén is a patikusi pálya, mint szakma elismerésnek örvendett, bizonyítja, hogy ezekben az időkben ugyan még mindig a patikusok sarjai léptek leginkább a pályára, - hiszen akkor a gyógyszertárak igazi aranybányák voltak, amit nem volt szabad veszni hagyni - de a tanulók között megjelentek az előkelőbb, gazdagabb családok fiai is. Ezek vagy nem akartak, vagy nem tudtak tanulni, és a 4 osztály elvégzése után beadták őket a szüleik „praxinak”⁷⁵ egy patikába, hogy mégis „Úr” legyen belőlük.^{76 77}

A XIX. Századból, Szolnok vármegyéből is fennmaradtak adatok, hogy miként is élhettek a patikusok akkortájt. Mivel a patikusok végzettségük okán átlagos adó kétszeresét fizették be a város költségvetésébe, így a település igencsak megbecsült tagjainak számítottak. Általános volt, hogy míg a férjek a gyógyszertárban dolgoztak, asszonyaik a házimunka feladatait látták el. A férfiak a különböző összejövetelek, vendégségek, illetve rendezvények alkalmával igyekeztek jó kapcsolatokat kialakítani az azonos társadalmi rangú és vagyoni helyzetű polgárokkal.⁷⁸

A patikusok közéletben és a társadalomban betöltött szerepének megítélése természetesen attól is nagyban függött, hogy milyen közegben éltek. Így a falusi és a nagyvárosi helyzet

⁷³ Baradlai J., Bársony E.: A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet, Budapest 1930

⁷⁴ Sziliné Dr. Decsi Márta: Gyógyszerészet Somogy vármegyében 1760-1950, Somogy Megyei Könyvtár 1990

⁷⁵ gyakornok

⁷⁶ Gyógyszerészek lapja, 1941. 36. évf., 20., 22. szám, Millner György: A magyar gyógyszerészet utolsó hatvan évének ismertetése

⁷⁷ Vasi szemle 1993. 3. szám, Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

⁷⁸ Gyógyszerészettörténet V. évfolyam. 4. szám 2007. december

nagyban különbözött egymástól, hiszen falun főleg csak egy patika működött, a gyógyszerészek nagyobb elismerésnek és közfigyelemnek örvendhettek. Azonban bárhol is volt a gyógyszertár, ha az kellően jól jövedelmezett, hamar a település vagyonosabb körébe emelte a patikust. A XIX. századtól már mindenhol elismerték a patikusok értelmiségi réteghez való tartozását. A XX. század közepéig továbbra is jellemző volt, hogy a gyógyszerész és családja - általában az adott kor politikai szellemének tükrében - a társadalom hol kimagaslóan, hol pedig kevésbé megbecsült polgárának számított. Az, hogy a gyógyszerész társadalomban elfoglalt helye ismét elismerésre érdemes, a rendszerváltozást követően magának a gyógyszerészi szakmának a méltó helyére való kerülésének volt köszönhető. Még ma is szinte az egész gyógyszerész szakma küzd azért, hogy a gyógyszerészetet, és ezzel együtt a gyógyszerészeket - kiemelten a patikákban dolgozókat - az őket megillető helyre emeljék, illetve tartsák a társadalom és a mindenkori államhatalom szemében.

3.5. XX. SZÁZAD

Az 1876-os közegészségügyi törvény által előidézett gyógyszertárak szaporodásával még inkább előtérbe kerültek a gazdasági, anyagi érdekeltségek. Ez különösen a városi gyógyszertárak gazdasági versenyében nyilvánult meg. A magántulajdonból eredő érdekeltség kiélezte a gyógyszertár tulajdonosok és az alkalmazott gyógyszerészek közötti ellentétet. A gyógyszertárak túlzott ütemű növekedésének következtében 1900-ban a trianoni Magyarország területén 690⁷⁹ patika volt, míg 1938-ban⁸⁰ már körülbelül 1400 működött. A patika-infláció következtében a gyógyszertárak értéke csökkent. Ennek is köszönhetően a XX. század kezdetén a gyógyszertár tulajdonosi kar egy elég tekintélyes rétege is szociális problémákkal került szembe. Az 1800-as évek közepéig még „aranybányáknak”⁸¹ számító gyógyszertárak erre a hiedelemre egyre inkább kezdtek rácsodálni. Egy városi, vagy egy nagyobb falusi patika tulajdonosa még őrizte tekintélyét a helységben, ahol nem egyszer közéleti szerepet is vállalt, de vagyoni helyzete egyre romlott. Már a századforduló előtti időkben is óriási szakadék tátongott a városi és falusi gyógyszertárak között jövedelmezőség tekintetében - amely különbség lényegében egészen az államosításig megmaradt. Ezt, a megélhetésben bekövetkező folyamatos romlást tovább erősítette az 1914-ben kitört világháború és az azt követő gazdasági válság.⁸²

Az időközben felmerülő államosítástól nem a jó jövedelmű városi és fővárosi, hanem a falvakban egyedül működő, a létminimumot alig biztosító ún. törpegyógyszertárak tulajdonosai reméltek javulást. A gyógyszertárak államosításának gondolatával a tulajdonos gyógyszerészek egy része nem foglalkozott, mert abban az időben elképzelhetetlen lett volna a magánvagyon teljes értékű megváltása nélkül. Azonban az első világháború után 1919-ben a proletárdiktatúra ideje alatt már nem csak elvi szinten, hanem a gyakorlatban is megvalósulni látszott az állami tulajdonba vétel. A gyógyszerellátó szervezetek a köztulajdonba vétele hamarosan meg is történt. Ám az államosítás például nem terjedt ki az egyedül dolgozó gyógyszerészekre, de így is jó néhány patikatulajdonostól vonták meg a patika vezetését és

⁷⁹ A Nagy- Magyarország területén pedig közel 1500

⁸⁰ Kapronczay Károly : Gyógyító Budapest 2011.Budapest 130.o.

⁸¹ Gyógyszerészek lapja, 1941. 36. évf. 20 és 22. szám, 5-6. old., Millner György : A magyar gyógyszerészet utolsó hatvan évének ismertetése

⁸² Prof. Dr. Zalai Károly: Gyógyszerészeti életképek, Írások és naplórészletek, Dictum Kiadó, Budapest 2004

helyettük, illetve mellettük úgynevezett üzembiztosokat neveztek ki, akik az addigi patikai alkalmazotti rétegből kerültek ki. A Tanácsköztársaság azonban csak rövid ideig állt fent és ezen állapotok is csak átmenetileg uralkodtak.

A két világháború közötti években – főleg Trianon után – ismét jelentősen növekedett a gyógyszerár alapítások száma, amit a tulajdonosi érdekképviseletek sem tudtak megakadályozni. Ekkor, mint már említettem, egészen a II. világháborúig, még mindig főleg az 1876-os közegészségügyi törvény határozta meg a gyógyszerészt alakulását. 1932-től a gyógyszerészettel kapcsolatos további rendelkezések a népjóléti miniszter, majd a belügyminiszter hatáskörébe tartoztak. Az 1940-ben megjelenő VI. törvénycikk hozott ugyan kisebb változásokat az 1876-os törvényben lefektetett gyógyszerárnyitási feltételekhez képest, de érdemi változtatás nem történt.⁸³

A patikus dinasztiák történelmében fordulópontnak tekinthetjük a második világháború és az azt követő államosítás bekövetkeztét. „A gyógyszerész társadalmat súlyos anyagi veszteség is érte, mely sok esetben több generációs patikus családokat érintett.”⁸⁴ A második világháború óriási károkat okozott az országnak, beleértve a gyógyszerárakat és az azokban dolgozó gyógyszerészeket is. A patikus családok jelentős része gyógyszerárak megsemmisülésével vagy kifosztásával szembesült. Sokan nem is mentek vissza patikáikba és ide a kormány által kirendelt hatósági gyógyszerárvezetők kerültek. Az állami intézkedések, de főleg a gyógyszerészek hivatástudata és áldozatkészsége tette lehetővé, hogy a magyar patikák aránylag rövid idő alatt megkezdhessék működésüket.

Azonban alighogy kezdtek talpra állni a családok, újabb csapás érte a patikus társadalmat. Hatvankét évvel ezelőtt, 1950. július 28.-án reggel az ország mintegy 1200 magángyógyszerára (mind a személy-, mind a reáljogúak) az 1950. évi 25. számú törvényerejű rendelet értelmében egy kiküldött háromtagú bizottság által azonnali hatállyal államosítva lett. A patikákban pedig megkezdődött az úgynevezett „vagyonmegállapító leltár”, amely kiterjedt a gyógyszerkészletre, a készpénzre, a berendezési tárgyakra és felszerelésekre, sőt, sok esetben még a személyes tulajdonú tárgyakra is. Prof. Dr. Zalai Károly erre az időre így emlékszik vissza: „Az is furcsa, de jellemző esemény volt, hogy egy hónappal az államosítás után elvitték a száz köbcentiméteres Csepel gyártmányú motorbiciklimet, mondván, hogy ez is a gyógyszerárhoz tartozott, és a gyógyszerek beszerzéséhez használtam. Ez nem volt igaz.”⁸⁵

Láng Miklós gyógyszerész, a híres Réthy Bélának⁸⁶ unokájának írásából is részletes képet kaphatunk az államosítási folyamat lezajlásáról: „11 órakor felszóltak a házteléfonoon, hogy két úr keres Budapestről... Írást mutattak föl, amellyel a gyógyszerárat és a hozzátartozó laboratóriumot államosították. A két ember nyers volt, udvariatlan és nagyon ideges. -Ne kívánja, hogy a karhatalmat vegyük igénybe. Ön intelligens ember, lássa be, hogy itt vége a dalnak. – mondták. Nagybátyám fogta a zakóját, helyére akasztotta a köpenyét, és halkán

⁸³ Gyógyszerészet, 1988. március: Dr. Kempler Kurt: Adatok a hazai közforgalmú gyógyszerárak államosításának történetéhez II. rész

⁸⁴ Prof.dr. Zalai Károly: Gyógyszerészeti életképek. Írások és naplórészletek . 2004.Budapest. 28-29.o

⁸⁵ Prof. Dr. Zalai Károly: Gyógyszerészeti életképek, Írások és naplórészletek, Dictum Kiadó, 2004 Budapest, 28-29. oldal

⁸⁶ Réthy Béla (1862-1935) a Réthy Béla a békéscsabai „Sas” gyógyszerár tulajdonosa és a „Réthy Béla Vegyészeti Laboratóriuma és Cukorkagyára” megalapítója.

*betette maga mögött az ajtót. A munkások mondták, hogy sírva ment keresztül az egyik termen.*⁸⁷

Mint ebből az elbeszélésből is látszik, a megrendítő események ellenére a gyógyszerészek nagy többsége együttműködő magatartást tanúsított, és az új körülmények között is igyekeztek emberi tartásukhoz, és gyógyszerészi esküjükhöz méltóan helytállni, mivel a patikák államosításával egy időben a patika-tulajdonosok értesítést kaptak arról, hogy ezentúl hol és melyik gyógyszertárban dolgozhatnak állami alkalmazottként, gyógyszertárvezető, vagy beosztott státuszban. Sokan lakásaikat is elvesztették, földönfutóvá váltak, sok esetben másik településre kellett költözniük, ahol jobb esetben ingyen, rosszabb esetben azonban bérleti díj fejében használhatták a patikához tartozó szolgálati lakásokat. A tulajdonosok eddig ledolgozott munkaéveinek számát nem vették figyelembe és így nem kaphattak nyugdíjat, csak 10 évi szolgálat után. Pár év után, szakmai összefogással sikerült elérni, hogy az idős kollégák kicsiny pénzösszeggel, de nyugdíjba mehessenek, amellyel kimondatlanul ugyan, de lemondtak a kártérítésről.⁸⁸

A továbbtanulást illetőleg is kedvezőtlen körülményeket hozott a szocializmus a patikus családokra nézve. Közvetlen 1950 után kifejezetten hátrány volt az egyetemi felvételek során, ha a pályázó gyógyszerész gyermeke volt.^{89 90 91}

Az államosítás után a volt tulajdonosok közül néhányan, - főleg a gyógyszerészcsaládok soraiból – az elnyomás éveiben is próbálták keresni a szakmai fejlődés lehetőségét. Az ő összefogásuknak is volt köszönhető, hogy az államosított közforgalmú gyógyszertárak irányítására felállították a Fővárosi és a 19 Megyei Gyógyszertári Központot⁹², melyekben a gyógyszer felügyeleti és ellenőrzési feladatok megszervezését főgyógyszerészek végezték. Ezekben az időkben ez számított szinte az egyetlen pozitív eseménynek. A főgyógyszerész irányítása alá rendelt szakfelügyelő gyógyszerészek munkába állításával megvalósult a gyógyszerészi kar azon régi és jogos kívánsága, hogy a gyógyszertárak működésének vizsgálatát, illetve ellenőrzését jól képzett, a szakmát jól ismerő kollégák lássák el. Ez egyben pedig a gyógyszerészi pályán egy újabb patikán kívüli elhelyezkedési lehetőséget jelentett.⁹³

A vállalatokba tömörített patikákban időről időre mások és mások dolgoztak, a gyógyszerész dinasztiák szétszóródtak, senki nem maradt volt tulajdonában. A törvényerejű rendeletben

⁸⁷ Gyógyszerészet, 1989. november 601. oldal, Láng Miklós: A Réthy-gyógyszertár és gyár államosítása, majd az utóbbi felszámolása

⁸⁸ 2012. február 24., Gyógyszertári ügyvitel előadás, Dr. Hankó Zoltán

⁸⁹ Gyógyszerészet 1993. május, Marosiné Lugosi Márta: A gyógyszerésztársadalom gazdasági gondjainak megoldására irányuló törekvések 1900-1950

⁹⁰ Gyógyszerészet 1996. január Dr. Mohr Tamás és dr. Samu Antal: A magángyógyszertárak múltja, jelene és jövője. Szakmapolitikai elemzés

⁹¹ Gyógyszerészet, 1996. január, Dr. Nikolics Károly: Gondolatok a múltból - tanulságok a jövő számára

⁹² A megyei és fővárosi vállalatokat pedig, az Egészségügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alatt működő központi irányító szerv, az Országos Gyógyszertári Központ fogta össze.

⁹³ Dr. Kempler Kurt: Magyar gyógyszerészet 1967, Medicina Könyvkiadó, 1968

⁹⁴ Gyógyszerészet 1993. május, Marosiné Lugosi Márta: A gyógyszerésztársadalom gazdasági gondjainak megoldására irányuló törekvések 1900-1950

⁹⁵ Gyógyszerészet 1996. január Dr. Mohr Tamás és dr. Samu Antal: A magángyógyszertárak múltja, jelene és jövője. Szakmapolitikai elemzés

rögzített kártérítésre, illetve a reprivatizációra, azaz a gyógyszerárak visszaadására sem került sor.^{96 97 98}

Összességében tehát elmondható, hogy az államosítással kialakított vállalati rendszer nem, vagy csak alig vette figyelembe a gyógyszerészek egyéni, gazdasági, szakmai és tudományos ambícióit, viszont többé-kevésbé egységes szakmai, ellenőrzési és gyógyszerár fejlesztési szempontok honosodtak meg, és ugyan a központi vállalati irányítás felemésztette a gyógyszerárak által termelt hasznót, mégiscsak szakmai haladásról beszélhetünk.⁹⁹

Ezután 40 évig nem volt lehetőség magángyógyszertár működtetésre. Ezt oldotta fel a 9/1990. (III. 28.) SZEM rendelet a gyógyszerészi magánvétekezés gyakorlásáról. Tehát ekkor a rendszerváltás programjában már szerepelt a gyógyszerárak reprivatizációjának megvalósítása. Azonban ez nem valósulhatott meg hiszen az a közel eltelt 40 év alatt bekövetkezett változások (patika áthelyezések) sem tették ezt lehetővé. 1994-től törvény szabályozza a gyógyszerárak létesítésének feltételeit. Elsőként új magángyógyszertárak jöttek létre, majd az állami tulajdonban lévő gyógyszerárakat privatizálták. Azonban a vagyoniért folyó vetélkedés oda vezetett, hogy a vagyoni átkerült az önkormányzatokhoz (ezt szokták „második államosítás” néven is említeni), majd onnan került újra magántulajdonba. A családok nem mindig a régi saját patikákat tudták megvásárolni, de legalább visszatérhettek a családi szakmához.¹⁰⁰

A 2006-os liberalizáció megváltoztatta a patika-tulajdonlást és működtetés szabályozását is. A szabad piaci verseny lett az elsődleges, a gyógyszerárak száma megnőtt (2000-ről kb. 2500-ra), illetve a liberalizált modell szerint a patika tulajdonosának már nem kellett gyógyszerésznek lennie. Ez a folyamat azonban veszélyeztette a már meglévő patikák tulajdonosainak megélhetését, ennek orvoslására 2010-ben a gyógyszerári gazdálkodási törvény módosítása újabb változást hozott: csak a személyi joggal bíró egyének vezethettek patikát. 2011-ben a patikalétesítés szabályait változtatták meg, ezekben többek között az is meg volt szabva, hogy a létesítés csak az önkormányzat által kiírt pályázaton való indulással történhet.¹⁰¹

Az elmúlt évtizedekben, 1950 óta a pálya vonzereje - részben anyagi okok miatt – csökkent, így gyógyszerész hiány alakult ki. Míg a gyógyszerész pályára lépők nagy többsége nem gyógyszerész családból jön, így lehetőséget teremtve az újabb patikus dinasztiák (ma már helyesebben gyógyszerész dinasztiák) kialakulásához, addig büszkéek lehetünk a még ma is élő közel 80 dinasztiára, akik folytatva a családi hagyományt, az új generációból legalább egy csemetével képviseltetik magukat a négy gyógyszerésztudományi kar valamelyikén.¹⁰²

⁹⁶ Gyógyszerészet 1993. május, Marosiné Lugosi Márta: A gyógyszerésztársadalom gazdasági gondjainak megoldására irányuló törekvések 1900-1950

⁹⁷ Gyógyszerészet 1996. január Dr. Mohr Tamás és dr. Samu Antal: A magángyógyszertárak múltja, jelene és jövője. Szakmapolitikai elemzés

⁹⁸ Gyógyszerészet 2010. augusztus: Dr. Hankó Zoltán: Amit erő és hatalom elvesz... Emlékezés a gyógyszerárak államosításának hatvanadik évfordulójára

⁹⁹ Dr. Kempler Kurt: Magyar gyógyszerészet 1967, Medicina Könyvkiadó, 1968

¹⁰⁰ Gyógyszerészet 1989. november, Láng Miklós: A Réthy-gyógyszertár és gyár államosítása, majd az utóbbi fölszámolása

¹⁰¹ 2012. február 24., Gyógyszertári ügyvitel előadás, Dr. Hankó Zoltán

¹⁰² Gyógyszerészet 1989. november, Láng Miklós: A Réthy-gyógyszertár és gyár államosítása, majd az utóbbi fölszámolása

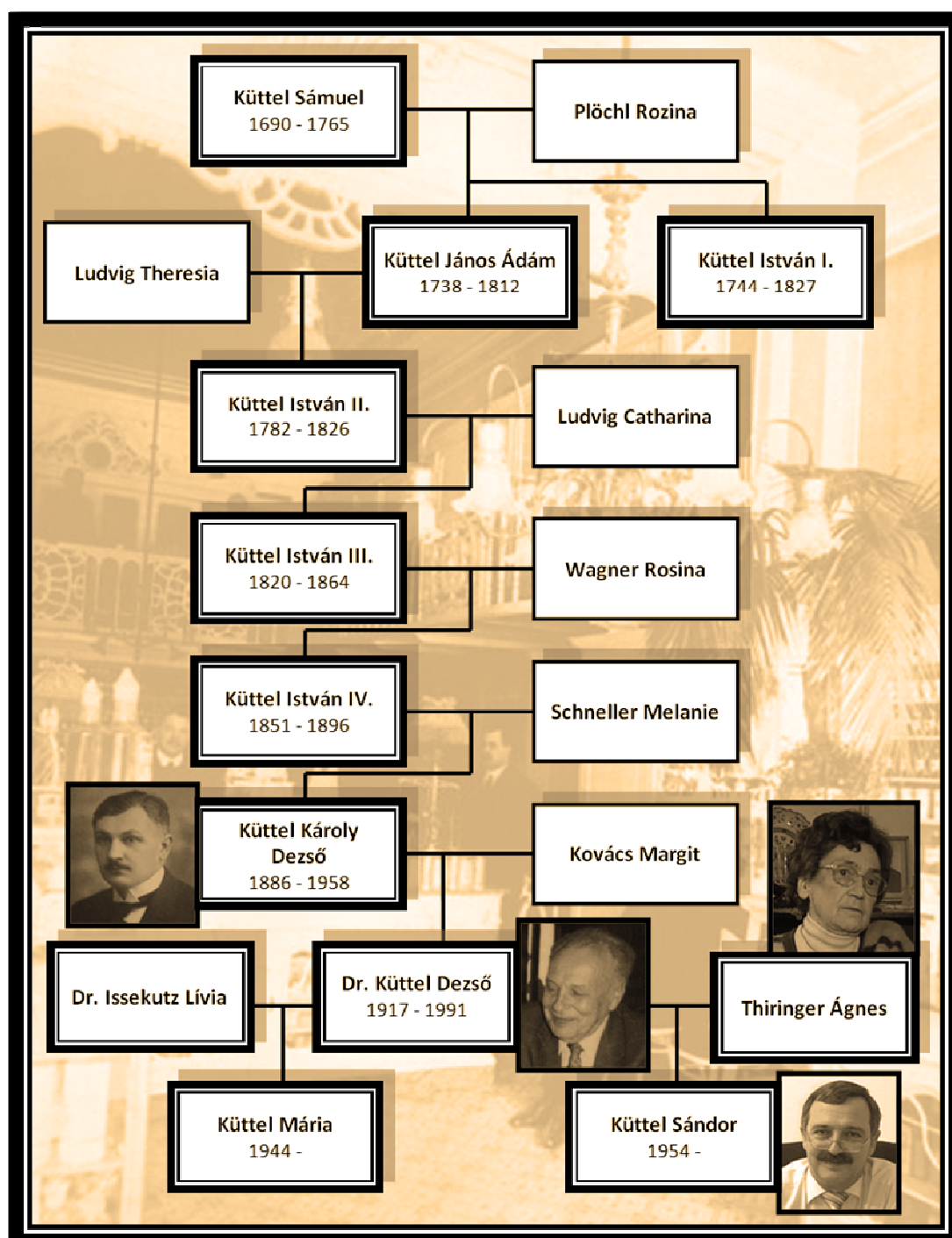
Mint láthattuk, a dinasztikiák számára nagy próbatételt jelentett a XX század, amikor is mind a politikai eseményeknek, mind pedig a gyógyszergyártás ugrásszerű fejlődésével megnyíló új lehetőségeknek köszönhetően (az 1900-as évek legelején megjelenő gyógyszergyárak döntő változást hoztak Magyarország gyógyszerészeti életébe is) megnőtt az esélye, hogy a következő generáció egyre távolabb sodródik a tradicionális patikusi mesterségtől.

4. PATIKUS DINASZTIÁK

4.1. ELŐSZÓ

Mivel a patikus dinasztikiák történetéről nehéz lenne általánosságban beszélni - hiszen ahány család annyi történet -, így a mikrotörténelem segítségével egyedi példákon keresztül, a családokon belül egyes individuumok életútjait vizsgálva próbáltam egy általános képet nyújtani a patikus dinasztikiák történetéhez. Kutatásaim célját tehát egy-egy dinasztia aprólékos, családtörténeti bemutatása jelentette - esetlegesen olyan adatok feltárásával, amelyek eddig más forrásokban nem voltak megtalálhatóak - és amelyek között párhuzamot vonva következtethetünk a patikus dinasztikiák általános történeti vonatkozásaira és jobban átláthatjuk a dinasztikiákat érintő legfontosabb történelmi eseményeket, változásokat. Itt kerülnek tehát bemutatásra - természetesen a teljesség igénye nélkül - olyan patikus dinasztikiák, akiknek a történetük megismerésével hű képet kaphatunk arról, mit is jelentett egykor, és mit is jelent ma egy patikus nemzedék leszármazottjának, tagjának lenni. Betekintést nyerhetünk abba, miként mentek keresztül ezek a családok a Magyarországot sújtó történelmi csatározások alatt, és hogyan is sikerült - vagy éppen nem sikerült - megmenteniük több évszázados hagyatékaikat a jelen nemzedéke számára. Azért, hogy a történelmük minél nagyobb időszakára rálássunk, igyekeztem olyan, még ma is ezt a szakmát űző családokat bemutatni, akiknek gyökerei a XIX. század közepéig nyúlnak vissza. Mivel minden generáció büszkén őrizte az idő folyamán ősei emlékét, rengeteg okirat, családi történet halmozódott fel, amelyekből hiteles és összefüggő képet kaphatunk, hogy ténylegesen miként mentek keresztül a családok. Erre a pályára különösen jellemző, hogy a gyermek, követve a szülői példát, ugyanazt a szakmát választja, ám olykor ez mégsem olyan egyértelmű, és így a patikus vonal gyakran véget ér, vagy egy generációt átugorva, esetleg a család egy másik ágán folytatódik tovább. A szigorú értelemben vett patikus pálya a családokban, főleg a XX. századtól kezdődően, gyakran megszakad, hiszen a fiatalabb nemzedékek egyre inkább fordulnak az újabb gyógyszerészeti területek, az ipar és a kutatás irányába. Olykor azonban az is előfordul, hogy belekóstolva ezekbe a lehetőségekbe, visszatérnek a gyökerekhez és mégiscsak a tára mögött találják meg igazán önmagukat. Ezt a sokszínűséget bemutatni igyekezvén esett a következő patikus dinasztikiákra a választásom, amelyekben egy közös vonás mindenképp akad: mindegyikük legalább négy generáción át büszkélkedhet gyógyszerész leszármazottakkal.

4.2. A KÜTTEL DINASZTIA (1690-)

A Németországból származó Küttel család 1716-tól az 1850-es államosításig volt a mai két kőszegi patikamúzeum egyikeként működő Fekete Szerecseny Patika (később csak Szerecseny Patika) vezetője és tulajdonosa. A gyógyszerészettörténet kutatói valószínűnek

tartják, hogy ez a dinasztia a magyar patikus történelem legrégebbi, folytonosan szakmájában tevékenykedő családja. Az Európában is párját ritkító, több mint három évszázados múltra

1 - A Küttel család nemesi címere

visszatekintő Küttel patikus dinasztiát egészen az 1600-as évek közepéig vissza tudjuk vezetni. „A Küttel család nemzedékről nemzedékre úgy nevelte gyermekeit, hogy a család töretlen maradjon hitében, tisztességében, pályája és hazája szeretetében.”¹⁰³

4.2.1. Küttel Sámuel^{104 105}

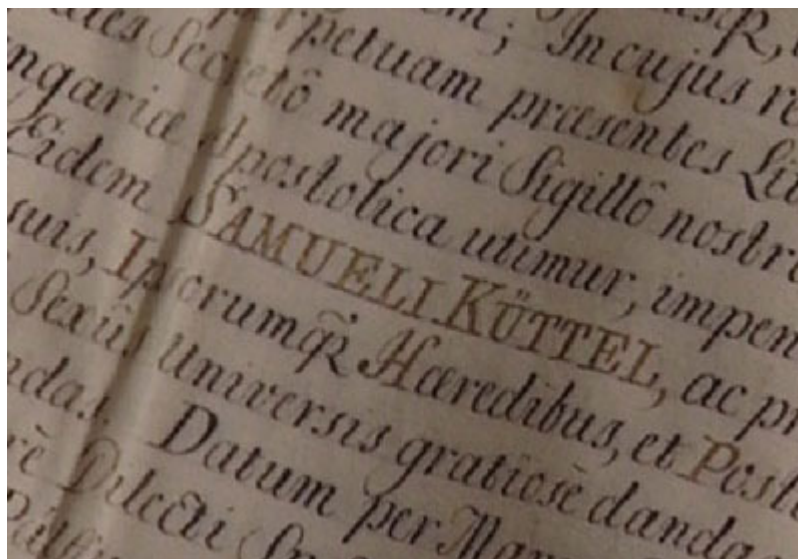
1690. december 25., Kőszeg – 1765. október 8., Kőszeg

1690 karácsonyán, szülei negyedik gyermekeként született Küttel Sámuel, miután családja az 1688-ban kitört pfalzi örökösödési háború miatt visszatért Kőszegre. Elemi iskoláinak elvégzése után 1710-ben kezdett el gyakornokoskodni Sopronban a Fehér Angyalhoz patikánál, ahol 3 éven át segédkezett. Ezután Nürnbergben, Regensburgban, majd Stuttgartban is gyakornoki feladatokat látott el, ahol végül 1715-ben megkapta a gyógyszerészeti végzettségről szóló papírjait. 1716-ban tért haza Magyarországra, ahol úgynevezett átadási szerződéssel lett a Fekete Szerecseny Patika vezetője, ami ekkor az egyetlen Vas vármegyei gyógyszerertárként működött, ami az első kőszegi polgári patika is volt egyben. Az első húsz évben konkurencia nélkül működő patika valószínűleg jól mehetett, de Küttel Sámuelnek szüksége is volt erre, mivel két házasságából összesen 18 gyermeke született (az elsőből három, a másodikból 15).

¹⁰³ Gyógyszerészettörténet IV. évfolyam, 3-4. szám (2006. szept.-dec.): Dr. Grabarits István: A Küttel gyógyszerészcsalád Vas vármegyében

¹⁰⁴ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹⁰⁵ Vasi Szemle, 1993. 3. szám: Családtörténetek: Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

2 - Küttel Sámuel neve a nemesi oklevelében

Jelentős közéleti szereplő és vagyonos ember volt, akit a kőszegi városi kamara tagjává, majd perceptorává (felügyelőjévé) is választottak. A „háborús viszonyok és járványok során mutatott példás kötelességteljesítéséért” nemesi oklevéllel tüntette ki Mária Terézia 1759-ben. Halála előtt éveken át betegeskedett, a patika vezetését pedig a második házasságából elsőszülött fiára, Küttel János Ádámmra bízta.

3 - A Mária Terézia által adományozott nemesi oklevél

4.2.2. Küttel János Ádám¹⁰⁶*1738., Kőszeg – 1812. november 3., Kőszeg*

Négy éves gyakornoki idejét a kőszegi családi patikában töltötte apjánál 1753-1757 között, majd segédként dolgozott előbb Sopronban Goldner János Vilmos patikájánál, később külföldön, Ulm-ban. A németországi erlangeni egyetemen többek között gyógyszerismeretről és gyógyszerészet művészetéről szóló előadásokat hallgatott. Mivel ebben az időben az egyetemi végzettség még nem volt kötelező a gyógyszerészi hivatás űzéséhez, így diplomát sem kapott az egyetemtől. Itthon a külföldön töltött évei alatt azonban bevezették az úgynevezett approbációs vizsgát, amely során a gyógyszerészként működni szándékozó személyeknek a megyei főorvos és egy köztisztelőben álló gyógyszerész-tulajdonos előtt bizonyítania kellett, hogy rendelkeznek a szakmához szükséges tudásanyaggal. A vizsgát Küttel János Ádám 1765. február 21.-én sikerrel abszolválta dr. Ehrlinger Lajos Vas vármegye főorvosa és Gutten György gyógyszerész előtt, majd át is vette elhunyt apja, Küttel Sámuel patikájának vezetését. Egy évvel később vette el feleségét, Ludvig Théréziát. 1774-ben egy rendelet minden approbált gyógyszerészt újabb vizsga letételére kötelezett, amit Küttel János Ádám csaknem 10 évvel az approbációs vizsgája után eléggé nehezményezett. A Helytartótanács többször is felszólította a vizsga letételére, de végül 1784. november 26.-án felmentették ez alól. Végül ennek ellenére, 1786-ban Pesten megszerezte egyetemi oklevelét. A fennmaradt vizitációs jegyzőkönyvekből tudhatjuk, hogy az általa vezetett patika a saját idejében nagyon jól felszereltnek és jó minőségű gyógyszerekkel ellátottnak számított. 1812. november 3-án hunyt el másfél havi szívbetege után való szenvedés után.

4.2.3. Küttel István II.^{107 108 109}*1782. szeptember 10., Kőszeg – 1826. január 8., Kőszeg*

Küttel János Ádám feleségével 44 évig élt együtt házasságban, ami alatt 12 gyerekük született. Közülük csak öt érte meg a felnőtt kort, s ebből az ötből volt a legifjabb Küttel István II. Diplomáját a Pesti Egyetemen szerezte meg kitűnő eredménnyel, melyet 1802. július 16.-án vett át. Gyakornoki éveinek helye is ideje ismeretlen. Ő fogott hozzá a család krónikájának megírásához, melynek első része a Fekete Szerecseny patikával kapcsolatos feljegyzéseket (bevételek, kiadások, tartozások, stb.) tartalmazta naplószerűen, míg a második fejezetben a család birtokában lévő fontos iratokat (periratok, földvásárlások, diplomák, örökségek, stb.) vette számba. A családi patika vezetését 1810-ben vette át apjától, évi 1000 forint bérleti díjért cserébe. 1816 és 1825 között összesen öt gyermeke született, köztük volt Küttel István III. is, aki később továbbvitte a családi gyógyszerésztárat.

¹⁰⁶ Gyógyszerészet 51. évf., 2007. március: Ferentzi Mónika: Egy gyógyszerészsegéd Küttel János Ádámnál Kőszegen

¹⁰⁷ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹⁰⁸ Vasi Szemle, 1993. 3. szám: Családtörténetek: Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

¹⁰⁹ Gyógyszerésztörténet IV. évf., 3-4. szám (2006. szept.-dec.): Dr. Grabarits István: A Küttel gyógyszerészcsalád Vas vármegyében

4.2.4. Küttel István III.¹¹⁰*1820. február 20., Kőszeg – 1864.*

Apja, István III. halálakor még csupán hatéves volt, így a patika vezetését másra kellett bízni. Három gyógyszerész váltotta egymást a Fekete Szerecseny élén 1844. október 17.-ig, amikor is Küttel István III. már a Pesti Egyetemen a diplomáját megszerezve vette át a családi vállalkozási irányítását. Mivel ő nem vezette a családról szóló krónikát, így életéről nem sok információ maradt fent. Első házasságából született 1851-ben Küttel István IV., a családi patika továbbvivője, majd később, 1852-ben kötött második házasságából 4 lánya született.

4.2.5. Küttel István IV.^{111 112}*1851. május 7., Kőszeg – 1896. március 24., Kőszeg*

Mivel apja halálakor még csak 13 éves volt, így a családi patikát újból bérbe kellett adni. A Pesten töltött gimnáziumi évei előtt Felsőlövön tanult 1864 és 1866 között egy nevelőintézetben. Gyakornokoskodott Temesváron, Daruváron, majd Fauser Antal Szent Terézia Gyógyszertárában Pesten. A gyakornoki tevékenységét a Fekete Szerecseny Gyógyszertárban fejezte be 1870-ben, ami akkor Bründl József bérlő vezetése alatt állt, majd Grazban és Sopronban is alkalmazottként dolgozott. 1874-ben szerezte meg gyógyszerészi diplomáját a pesti egyetemen. A kőszegi családi patika vezetését 1875 májusában vette át a hozzá tartozó házzal és kerttel együtt, miközben ugyanebben az évben megnyitotta saját szikvízüzemét is, majd négy évvel később, 1879-ben saját szódavízüzemet vásárolt. Saját házi készítményeit, amikkel több kiállítási díjat is nyert, a gyógyszertárban be lehetett szerezni.

4 - A Küttel-féle málnaszörp patikai címkéje

¹¹⁰ Vasi Szemle, 1993. 3. szám: Családtörténetek: Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

¹¹¹ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹¹² Vasi Szemle, 1993. 3. szám: Családtörténetek: Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

1880 októberében vette feleségül egy evangélikus lelkész lányát, akivel összesen nyolc gyermekük született, köztük 1886 áprilisában Küttel Károly Dezső, aki később szintén átvette a patika irányítását. A Küttel István IV. által vezetett nyilvántartásból kiderül, hogy a szódavízgyártó üzem igen jó befektetés volt és szép jövedelmet hozott minden évben, miközben a patikáról ugyanez a gyógyszerek magas beszerzési költségei miatt nem volt elmondható.

A közéletből is kivette a részét Vas vármegyében, többek között igazgatója volt a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület 17. soproni járásának. Egy autóbaleset következtében fiatalon, 40 éves korában betegeskedni kezdett, és emiatt bérbe is kellett adnia a patikát. 1896. március 24.-én halt meg.

4.2.6. Küttel Károly Dezső¹¹³

1886. április 21., Kőszeg – 1958. december 6., Körmend

Apja, Küttel István IV. halálakor még csak 10 esztendő volt. Fiatalkoráról kevés adat maradt fent, mivel sajnos ő sem vezette a családi krónikát. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen diplomázott 1907-ben, majd a Fekete Szerecseny Patika vezetését 1911-től vette át, ahol az officina a mai kialakítását az ő idejében nyerte el. Az I. világháború idején gyógyszerészként került a kőszegi orosz hadifogolykórházba, de ezalatt a saját patikája működését is felügyelni tudta, miközben a vezetést egy újabb bérlő vette magához. A körmendi Megváltó Gyógyszertár alapító-tulajdonos gyógyszerészének, Kovács Sándornak lányát, Margitot 1912-ben vette feleségül, akivel egyetlen közös gyermekük, Dezső 1917-ben született. Az első világháború kitörésekor katonagyógyszerészként a frontra került, ahonnét 1915-ben a kőszegi orosz hadifogolytábor kórházába helyezték gyógyszerésznek. Így saját patikáját is felügyelni tudta, amit eközben H. Kiss Antal vezetett. 1934-ben apósa, Kovács Sándor halálakor a körmendi patika jogviszonyát tekintve a tulajdonos csak gyógyszerész lehetett, így magára irattatja azt, de nem személyesen vezeti, hanem gondnokot tart. A Szerecseny patika pedig – mivel az reáljogú - előbb felesége nevére, majd egy év múlva fiára kerül átírásra. Ezután 1943-ban, mikor fiuk is gyógyszerész lett, a körmendi Megváltó Gyógyszertár tulajdonjogát is őrá írták. Küttel Károly Dezső a II. világháborút követően kibérelte a kőszegi Magyar Király Gyógyszertárat, majd ismét visszakerült a kőszegi családi patikába. Haláláig a körmendi Megváltó Gyógyszertár vezetője volt. A kőszegi családi sírboltban helyezték örök nyugalomba.

5- Küttel Károly Dezső feleségével, Kovács Margittal, illetve fiával, Küttel Dezsővel

¹¹³ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

4.2.7. Dr. Küttel Dezső^{114 115 116}*1917. október 26., Kőszeg – 1991. szeptember 8., Szombathely*

Iskolai éveit Kőszegen töltötte, majd Kőrmenden gyakornokoskodott a Megváltó Gyógyszertárnál. Diplomáját gyógyszerész szakon szerezte 1939-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen, majd ehhez 1941-ben a gyógyszerészdoktori címet is elnyerte. Dr. Issekutz Líviát (szakgyógyszerész, egyetemi docens) 1942. május 30.-án vette feleségül, akivel két gyermekük született: Péter (1943) és Mária (1944). 1943-tól vette át a körmendi patika vezetését, amelynek

6 - Patikai címke a Szerecseny patikából

még az államosítás után is az élén maradt. A Vas megyei Gyógyszertári Központ vezető szakfelügyelője volt 1953-tól, ahol a hálózatfejlesztés feladatain túl a gyógyszer technológia és a gyógyszeranalitika témaköreivel is foglalkozott. Ebben az évben vette el második feleségét, Thiringer Ágnes szakgyógyszerészt, akivel szintén két gyermekük született: Sándor (1954) és István (1960). 1966-ban nyerte el a gyógyszerészeti tudomány kandidátusa címet, majd 1967 és 1981 között a Vas megyei főgyógyszerészi posztot is magáénak mondhatta. Elnöke volt a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszertechnológiai Szakosztályának 1970-1978-ig, majd a társaság országos alelnöke is lett 1978-1982 között. 1974-ben elnyerte az egyetemi docens kinevezést, majd nyugdíjas évei alatt szakértői feladatokat látott el, valamint főtanácsadó volt a Gyógyszertári Központok Beszerzői Irodájában. A hazai és külföldi sajtóban mintegy hetven tudományos publikációja jelent meg, s számos tudományos előadást is tartott idehaza és külföldön egyaránt.

¹¹⁴ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹¹⁵ Vasi Szemle, 1993. 3. szám: Családtörténetek: Szigetváry Ferenc: Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve

¹¹⁶ Gyógyszerésztörténet IV. évf., 3-4. szám (2006. szept.-dec.): Dr. Grabarits István: A Küttel gyógyszerészcsalád Vas vármegyében

7 - Patikai címke a Szerecseny patikából

Munkássága elismeréséül az MGYT Kazay Endre Emlékéremmel ajándékozta meg. Egy 1991. nyár végén történt autóbaleset szövődményeibe halt belet 74 évesen, 1991 őszén, s a hagyományokhoz hűen a kőszegi családi sírboltba temették el, amely a magyar gyógyszerészek tisztelgésének gyakori helyszíne. Ő volt a Küttel dinasztia azon tagja, aki mind az elméleti tudományok, mind a gyakorlati gyógyszerészet területein kiemelkedőt alkotott. Gyermekei közül Mária és Sándor a családi hagyományokat megőrizve szintén a gyógyszerészeti hivatást választották maguknak.

8 - Családi fotó: Küttel Dezső (jobb szélső), Thiringer Ágnes (jobbról a 3.) és két fiuk: Küttel István (bal szélső) és Küttel Sándor (balról a 3.)

4.2.8. Küttel Sándor¹¹⁷*1954. április 11., Körmend –*

Édesapja Dr. Küttel Dezső, édesanyja Thiringer Ágnes. Küttel Sándor már a kilencedik generáció a családban, aki a gyógyszerészhivatást örökli apjától. Szombathelyen érettségizett 1972-ben, a diplomáját a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertudományi Karán szerezte meg 1977-ben, ahol 1979-től tanársegédként dolgozott. 1980-ban megszerezte az egyetemi doktor címet, illetve gyógyszer-technológiai szakgyógyszerész vizsgát tett. 1989-től galenusi laboratóriumvezető volt a Pest Megyei Gyógyszertári Központ-ban. A FoNo VII. és a VIII. Magyar Gyógyszerészkönyv szerkesztőbizottságainak, valamint a Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak is tagja. Titkára volt 1978-1991 között a Gyógyszertechnológiai Szakosztálynak, jelenleg pedig az MGYT gyógyszerellátási és szervezési alelnöke, illetve a Magyar Gyógyszerész Kamara ipari tagozatának vezetőségében tevékenykedik, valamint a Gyógyszer-nagykereskedők Szövetségének is alelnöke 2005-től.

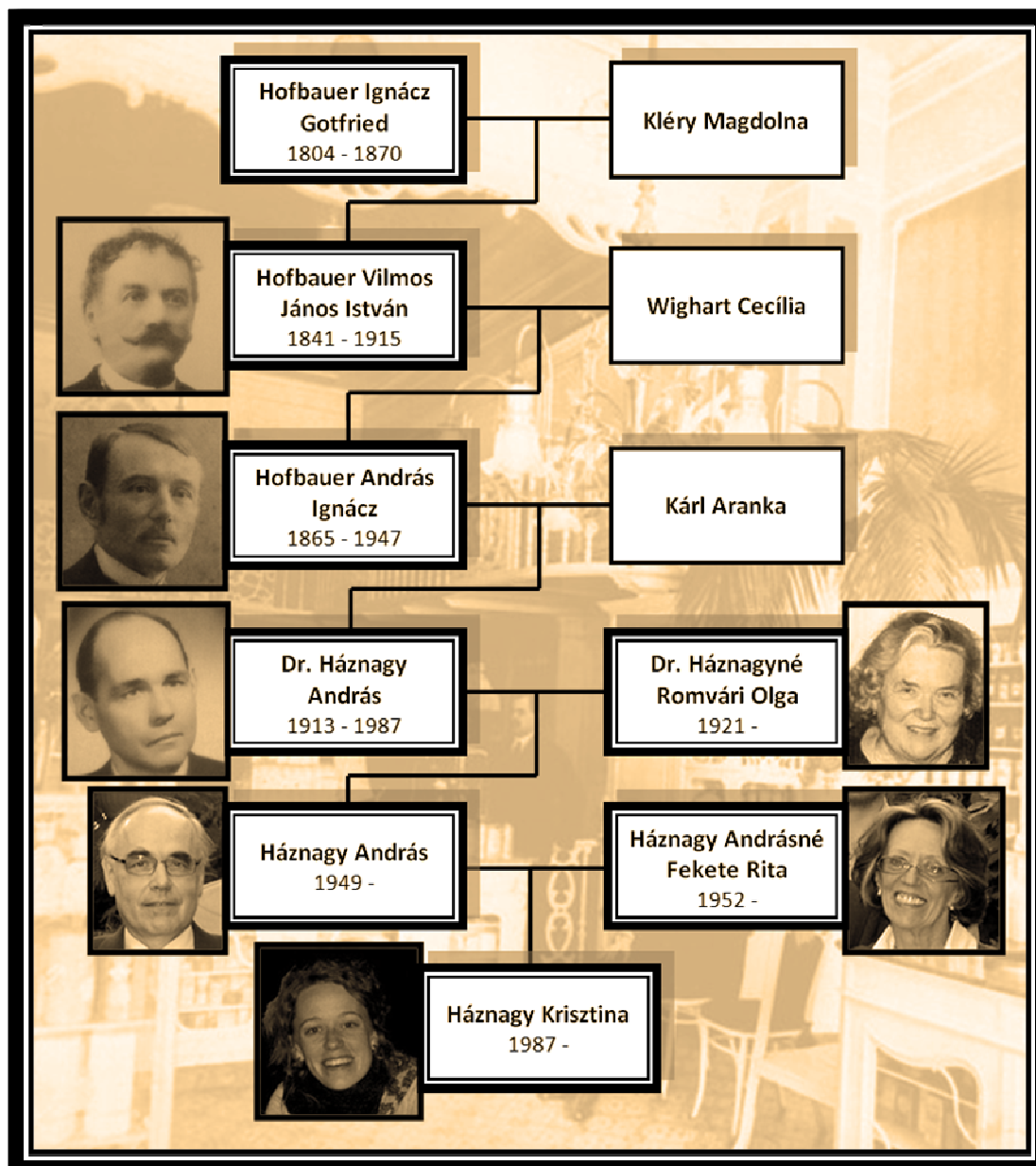
Küttel Sándor az 1940 –től kezdődően a magyar gyógyszerészet kiemelkedő alakjának számít.

9 - A kőszegi Szerecseny gyógyszertár egykor és most

¹¹⁷ http://www.phoenix.hu/j-hu-phoenix/index.php?option=com_content&view=article&id=134%3Adr-kuettel-sandor-eletrajza&catid=7&Itemid=16

4.3. A HOFBAUER-HÁZNAGY DINASZTIA (1804-)

Ezen gyógyszerész dinasztia alapítója Hofbauer Ignác Gottfried. A családot még Mária Terézia uralkodása alatt telepítették be Szabadkára. Ezekről az időkről elég kevés okirat maradt meg, így a dinasztia első pár gyógyszerész tagjáról csak keveset tudhatunk és azt is csak a családtagok szorgalmas utánajárásának köszönhetően. A szabadkai évek után a család történetében egy Makó és Szeged közötti kis település, Kiszombor is jelentős szerepet kapott, ahol az Isteni Gondviselés Patika a család birtokában volt 55 éven keresztül, egészen az 1950-es államosításig. Ezekről az időkről, édesapjáról és a jelen korról volt szerencsém beszélgetni egy nagyon kedves volt csoporttársam, Háznagy Krisztina édesapjával, Háznagy Andrással, aki az ötödik gyógyszerész generációt képviseli a családban.

4.3.1. Hofbauer Ignác Gotfried^{118 119}*1804. július 1., Szabadka – 1870. január 29., Ó-Moravica*

1804. július 1.-én született a mai Szerbia területén lévő Szabadkán, Hofbauer Jakab és Mayer Magdaléna szülők kilencedik gyermekeként. Gyógyszerészi tanulmányait a Királyi Magyar Tudomány egyetemen végezte, és 1829-ben jó minősítéssel gyógyszerészi oklevelet kapott. A Magyar Korona Gyógyszertárat bérelte Szabadkán 1833-tól 1843-ig. 1843-ban megvette a patikát az anyósától, és mint tulajdonos dolgozott tovább. Feleségével, Kléry Magdolnával nyolc gyermekük született. Hofbauer Ignác Gotfried a városban köztisztelőnek örvendett, mind tudása, mind embersége miatt. Akkoriban, mint a legtöbb patikus, a patikának köszönhetően rendezett anyagi körülmények között élt családjával, a város megbecsült polgáraként. A fent maradt okmányok alapján pontos, aprólékos munkát végző ember volt. 1870. január 29-én távozott szerettei közül. Nyughelye a szabadkai temető bajai sírkertjében található. Nyolc gyermeke közül a sorban csak a negyedik választotta a gyógyszerészi pályát, azonban meg kell említenünk, hogy egyik leánygyermeké leszármazotti vonalát követve olyan híres rokonokra bukkanhatunk, mint Csáth Géza vagy Kosztolányi Dezső, akik mindketten id. Dr. Háznagy András másod unokatestvérei.

4.3.2. Hofbauer Vilmos János István^{120 121}*1841. május 19., Szabadka – 1915. július 1., Kiszombor*

1841. május 19-én született Szabadkán. Vilmos már gyerekkorában sokat volt a családi patikában, leste édesapja minden rezdülését, szerette a gyógyszertár semmihez nem hasonlítható illatát. Kíváncsian figyelte a titkos, üvegcékbe zárt csodák keletkezését. Így teljesen érthető volt, hogy a gyógyszerészhivatást fogja választani. A pesti Királyi Tudományegyetemre iratkozott be, ahol édesapja is tanult. Diplomáját 1863. július 22.-én kapta meg. Édesapja ekkor már igen beteges volt, így tanulmányai végeztével hazament Szabadkára és a családi gyógyszertárban volt provizor. Később apja patikáját hátra hagyva a Temes-Gyarmatán és Hódmezővásárhelyen működő patikákban is dolgozott. Életét a gyógyszerészi pályának szentelte, akárcsak édesapja. A családi elbeszélések szerint Vilmos egy nagyon víg kedélyű, közvetlen, tréfálkozó ember volt, amit az is jól tükröz, hogy magának a „Babilász” becenevet adta. Valószínűleg ez a nem mindennapi személyisége ragadta meg rokonának, Kosztolányi Dezsőnek is a figyelmét, aki szeretettel választotta versei alanyának a patikust. A költő nagymamája testvérét jeleníti meg a „Bölcsőtől a koporsóig” vagy „A szegény kisgyermek panaszai” című alkotásaiban is. Vilmos kétszer nősült. Első feleségétől Wighart Cecíliától született meg Andor nevű fia, aki édesapja nyomdokait folytatva patikus lett. Cecília fiatalon bekövetkező halála miatt másodjára is megnősült és még egy fia született, aki azonban korán meghalt. A dinasztia második patikus tagja 1915. július 1-én hunyt el. Sírja Kiszomboron található.

¹¹⁸ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹¹⁹ Interjú Háznagy Andrással, 2012. 02. 21.

¹²⁰ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹²¹ Interjú Háznagy Andrással, 2012. 02. 21.

4.3.3. Hofbauer András Ignác^{122 123}*1865. november 28., Szabadka – 1947. október 17., Kiszombor**(későbbiekben minden okmányon - nem lehet tudni miért - Andor-ként szerepel)*

1865. november 28-án született Szabadkán. Édesanyját nagyon korán, 10 éves korában elvesztette, ami után egy rokonhoz, Miska bácsihoz került, és itt nevelkedett. Ezekben az években szerény anyagi körülmények között élt, ezért hogy minél előbb pénzhez jusson és önálló életbe kezdhesen, a legjobb megoldásnak az tűnt számára, ha a hat gimnáziumi év elvégzése után gyógyszerész gyakornoknak áll.

10 - A kiszombori patika 1974-ben

A két éves gyakornoki idő eltelte után beiratkozott az egyetemre. Gyógyszerészi diplomáját 1887. október 6.-án kapta meg a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. Patikusként először Gyulán, majd Hódmezővásárhelyen dolgozott. Ekkor egy nagyobb pénzösszeget örökölt egyik rokonától, ami lehetővé tette, hogy 1895. március 15-én megvegye a kiszombori Isteni Gondviselés nevű patikát, melyet 52 évig vezetett.

Szerény, visszahúzó ember volt, azonban rajongott a művészetekért, főleg zeneszeretetről volt híres. A családi legenda szerint gyakran töltötte szabadidejét az akkor vidéken még ritkaságszámba menő rádiója mellett komolyzenét hallgatva. Ám nemcsak hallgatta, hanem játszotta is a zenét: kiválóan hegedült, amit nagyon szeretett is. A helyi zenekedvelő értelmiséggel saját maguk szórakoztatására gyakran összejártak muzsikálni. Falusi patikus lévén állandó készenléti ügyeletet kellett tartania, nem hagyhatta el sokáig Kiszombort, így más lehetőség híján aktívan kivette részét a helyi társadalmi életből is. Önkéntes tűzoltó volt, irányította a faluban és a környéken a vöröskeresztes feladatokat.

Feleségével, Kárl Arankával összesen négy gyermekük született, de a felnőtt kort csak András nevű fiuk érte meg. A kiszombori gyógyszertárának 1947 februárjáig ő volt a személyi

¹²² Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹²³ Interjú Háznagy Andrásval, 2012. 02. 21.

jogos, amikor is ezt a jogot – idős kora miatt - átadta menyének, Romvári Olgának. A gyógyszerészi pályán 60 évet töltött. A vérében volt a szakma tisztelete és szeretete, amit az őseitől örökölt. Nagyon szép, hosszú és tartalmas életet élt, amely 82 éves korában, 1947. október 17-én ért véget. Kiszomboron helyezték örök nyugalomra, a családi kriptában.

4.3.4. Dr. Háznagy András^{124 125 126}

1913. március 22., Kiszombor – 1987. november., Szeged

A Hofbauer nevet hatósági engedéllyel 1942-ben ő változtatta meg, így lett az új generáció neve Háznagy. Gimnáziumi éveit Szegeden folytatta. Apja zeneszeretettel örökölte zongoraművész szeretett volna lenni, ezért a gimnáziumi évei után a Zeneművészeti Főiskolára iratkozott be Budapesten. Azonban az első év elvégzése után rájött, hogy biztosabb megélhetést mégis csak a családi patika jelentene számára, és így fordult végül mégis a gyógyszerészi pálya felé. A zenétől azonban sohasem fordult el és egész életét végigkísérte, melyre fia Háznagy András így emlékszik vissza: „Még kisgyermek koromban emlékszem, hogy leült a zongora mellé és csak úgy zongorázott, vagy emlékeiből, vagy hallás után játszott, nem tudni. Nagy zenerajongó volt, a szegedi hangverseny eseményein mindig részt vett, mint hallgatóság. Minket is így nevelt. Én jelenleg is nagy zenehallgató vagyok.”¹²⁷

Gyakorlati éveit apja patikájában töltötte, majd a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen tanult. Diplomáját 1935-ben szerezte meg. Az egyetemi évek alatt ébredt rá arra, hogy tudományos munkával szeretne foglalkozni, de ennek a megvalósításához pénzalapra volt szüksége, hogy a további tanulmányait finanszírozni tudja, hiszen abban az időben az egyetem nem nyújtott anyagi támogatást a doktoranduszoknak, a doktori képzés díj nélküli gyakorlatnak minősült. Az egyetem végeztével így pár évet a kiszombori patikában dolgozott édesapja mellett.

11 - Dr. Háznagy András gyógyszerészi oklevele

1937-ben tette le az approbációs vizsgát, ami önálló gyógyszertár vezetésére jogosította fel. A gyógyszertárban az ő kezdeményezésére rengeteg kozmetikai kenőcsöt

¹²⁴ Interjú Háznagy Andrásval, 2012. 02. 21.

¹²⁵ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹²⁶ http://www.mypin.hu/j-hu-mypin/index.php?option=com_content&view=article&id=114%3Aadr-haznagy-andrasne-romvari-olga&catid=3&Itemid=7

¹²⁷ Interjú Háznagy Andrásval, 2012. 02. 21.

készítettek – például a „fehér jácint krém”-et, egy bőrregeneráló készítményt - ami nagy forgalmat eredményezett, és így 1940-ben ismét az egyetem padjaiban ülhetett, mint doktorandusz. 1942-ben kapta meg a doktori diplomáját, „*Adatok az Urtica urens vércukorszintet befolyásoló hatásához*” című értekezéséért, melyet a Jancsó Miklós professzor vezette Gyógyszertani Intézetben írt. Doktori képzése alatt, 1941-ben előadásai során ismerkedik meg az akkor gyógyszerészhallgató Romvári Olgával, akivel 1942-ben eljegyezték egymást, majd 1944. április 11.-én megesküdtek.

12 - Romvári Olga és Dr. Háznagy András esküvői képe (1944.)

Házasságkötésük után Andrást Boross Bálint magánlaboratóriumába hívta kutatónak Kolozsvárra. Itt csak nagyon kevés időt töltött el, hiszen 1944 szeptemberében behívták katonának, és mint tábori kórházi gyógyszerészt állították szolgálatba. 1945 tavaszán orosz hadifogságba került és a Szovjetunióban Kazahsztán területén munkatáborba hurcolták. Kezdetben gyógyszerészi tudását kihasználva, mint kisegítő egészségügyi személyt dolgoztatták, majd 1947-től mikor kiderült, hogy tud zongorázni, német hadifogoly társaival együtt operett estéken szórakoztatta az orosz tiszteket. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy viszonylag kedvező körülmények között túlélte a hadifogságot ahonnan 1948. szeptember 28-án tért haza. Ezekről az évekről nem sokat és nem szívesen mesélt.

Szabadulása után 1948-1950 között a kiskisboregyházi gyógyszertárban dolgozott, amelyet akkor már felesége vezetett. 1949-ben megszületett első gyermekük, András, akit 1951-ben Ágnes, majd 1954-ben Tamás követett. Az államosítás után Makóra helyezték, felesége azonban - máig nem tudni miért - maradhatott a kiskisboregyházi patikában. Mivel Makó és Kiskisboregyház csupán 5 kilométerre van egymástól, gyakran biciklivel vagy motorkerékpárral járt munkába. Ezekben az időkben sem mondott le arról a vágyáról, hogy a tudományos életben dolgozhasson majd egyszer. Folyamatosan képezte magát, haladt a tudománnyal, szakkönyveket olvasott. Végül ez az álma 44 esztendőskorában, 1957-ben vált valóra, amikor is a Szegedi Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karának Gyógynövény- és Drogismereti Intézetében Novák István professzor keres maga mellé tanársegédet. Mivel nem

volt párttag – ami abban az időben szinte mindenki előmenetelét befolyásolta – lassan haladt felfelé a ranglétrán. Ezekkel a nehézségekkel megküzdve előbb adjunktus lett 1963-ban, majd 1979. február 28.-án kandidált. Érdeklődése középpontjában a gyógynövények álltak. Számos új eljárást dolgozott ki a drogok hatóanyagainak szerkezetvizsgálatára, és szennyezettségük megállapítására. Jelentős számú publikációja jelent meg e témában, közülük néhány:

- *Az iridoidok jelentősége a természetes anyagok tükrében (Gyógyszerészet, 1968);*
- *Természetes anyagok gyógyászati felhasználása (Gyógyszerészet, 1971);*
- *A fitoterápia problémái (Gyógyszerészet, 1977);*
- *Gyógynövény- és drogismeret (Novák Istvánnal és Szendrei Kálmánnal, 1980);*
- *Mennyiben tekinthető gyógynövénynek a fitofarmakon? (Gyógyszerészet, 1982);*
- *Valóban ártalmatlan minden gyógyító céllal alkalmazott növény? (Gyógyszerészet, 1988);*

A hatodik Magyar Gyógyszerkönyvben megjelenő szennyezés vizsgálatok kidolgozásában és a cikkelyek megalkotásában is szerepe volt. A tudományos munka mellett nagyon vonzotta az oktatás is. Oktató-nevelő munkáját nagy szeretettel, lelkiismeretesen végezte. Nem csak szakmai tudást adott a diákjainak, hanem törekedett rá, hogy egy másfajta műveltséget is megszerezzenek. Évente két alkalommal, magnetofon segítségével komolyzenei ismeretterjesztőket tartott az érdeklődőknek, és amikor diákjaival Budapestre mentek gyárlátogatásra, esténként vagy az Operaházba, vagy a Zeneakadémiára vitte el őket. 1976-1979 között az intézet megbízott vezetője volt. 1979-ben nyugdíjba ment, de ezt követően is aktív tudományos munkát végzett az intézetben. 1984-ben egyetemi docensi címet kapott.

A szegedi egyetemen és a Magyar Gyógyszerészeti Társadalomban jelentős közéleti munkát végzett. Tevékenységét 1971-ben Kiváló Gyógyszerész kitüntetéssel jutalmazták. Tudományos dolgozatainak száma mintegy 60. Szakadatlanul képezte magát, minden tétivel a gyógyszerészet ügyét szolgálta. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság megyei és országos vezetőségében vezetőségi tag volt, az Acta Pharmaceutica Hungarica szerkesztőbizottságában szintén.

13 - A Gyógynövény- és Drogismeret Intézetben munka közben

1957-től kezdődően Szegeden élt és dolgozott 1987. november 7-én bekövetkezett haláláig. Igaz nem hagyományos értelemben volt patikus, mint ősei, de a gyógyszerészet iránti olthatatlan szenvedélye és alázata a tudományos életben tette őt naggyá. Örök nyugalomra a szegedi református temető evangélikus részében lelt.

4.3.5. Ifj. Dr. Háznagy András¹²⁸

1949., Makó -

Dr. Háznagy András és Romvári Olga három gyermeke közül a legidősebbik, András vitte tovább a gyógyszerészi szakmát. Kiszomboron élt 8 éves koráig, ahol a szülei még patikusként dolgoztak, így itt ismerkedett meg először a patikai élettel. Mivel a lakás a patika mellett volt, testvéreivel gyakran kíváncsiskodtak, mi folyik a gyógyszerertárban, amit édesanyjuk nem nézett jó szemmel és általában kitessékelte őket. Határozottan emlékezett ezekből az évekből a patika jellegzetes illatára és a rendre, ami ott uralkodott. A család 1957-ben Szegedre költözött, így András már itt tudta megkezdeni gimnáziumi tanulmányait. Főképp a történelem és a földrajz érdekelte, és amikor 1967-ben eljött a pályaválasztás ideje, történész szeretett volna lenni, amihez viszont megkövetelték, hogy már az egyetemen párttag legyen, aminek azonban ő ellenállt. Egy ideig gondolkozott azon, hogy agrármérnök legyen, azonban az ezzel járó sok matematika tanulás elvette a kedvét ettől. Így maradt a gyógyszerészi pálya. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Orvostudományi Egyetemen folytatta. Édesapja hatására a Gyógynövény-és Drogismereti Intézetben diákköri tag volt és kétszer is részt vett diákköri konferencián. A tudományos élet azonban nem ragadta magával, így 1972-ben a gyógyszerészi diploma megszerzése után Sopronban, Horváth Dénes patikájában - ahol az államvizsgás gyakorlatát is töltötte – dolgozott négy hónapig. Ezután fél év katonaság következett, amit a Honvéd Kórházban töltött. Édesanyja ekkor az egyetemi gyógyszerertárban infúziókészítéssel foglalkozott, így hamar bepillantást nyerhetett erre a területre, ami szimpatikus volt számára és mivel ez egy kemény fizikai munka volt, erre a feladatra szívesebben alkalmaztak férfi gyógyszerészeket. Valószínűleg ezeknek köszönhető, hogy 25 éven keresztül Budapesten előbb a Róbert Károly Körúti Kórház, majd a délpesti Jahn Ferenc Kórház gyógyszerertárában dolgozott, mint kórházi gyógyszerész. 1979-ben teszi le szakgyógyszerészi vizsgáját, pont az infúziókészítésben szerzett jártassága miatt gyógyszerészi technológiából. A kórházi gyógyszerertárban eltöltött évek után 1996 májusában nyílt lehetősége rá, hogy saját patikát alapítson. A Bazsalikom Patikát azóta is ő vezeti. 1981-ben kötött házasságot Fekete Rita gyógyszerésszel, aki egyébként tagja az általam is bemutatott Zalai családnak, hiszen édesanyja, Zalai Anna az id. Zalai Károly testvére. Itt kapcsolódik össze a két nagy gyógyszerész dinasztia története és gyermekeik így mondhatják el magukról, hogy mind szüleik, mind nagyszüleik gyógyszerészek. Három gyermekük született, akik közül Gábort, a legidősebbet még fiatalon elveszítették. Középső gyermekük Gáspár, a legfiatalabb pedig Krisztina, aki már a gimnázium közepén tudta, hogy gyógyszerész lesz.

4.3.6. Dr. Háznagy Krisztina¹²⁹

1988. január 29., Budapest -

A Háznagy dinasztia legfiatalabb gyógyszerész tagja 1988-ban született Budapesten és itt végezte iskolai tanulmányait is 5-12. osztályig a budapesti Deák Téri Evangélikus Gimnáziumban. Nagyon szeretett oda járni, nemcsak a jó légkör, hanem a közösség miatt is, és a legjobb barátai ma is innen vannak. A pályaválasztásra így emlékszik vissza: „*Hazudnék,*

¹²⁸ Interjú Háznagy Andrással, 2012. 02. 21.

¹²⁹ Interjú Háznagy Krisztinával, 2012. 02. 18.

ha azt mondanám, hogy az én továbbtanulással kapcsolatos terveimnél nem játszott szerepet, hogy a szüleim - és mind a 4 nagyszülőm - is gyógyszerészként végeztek. Ez nyilván mindig ott lebegett a szemem előtt, de soha nem éreztem hogy ez egyfajta családi elvárás lenne, vagy nekem ezt muszáj csinálnom.”

A családi szálak mellett az is motiválta, hogy tudta, hogy ez a diploma sok lehetőséget tud nyújtani elhelyezkedés szempontjából számára és ez egyfajta biztonságérzetet adott ahhoz, hogy határozottan megfogalmazódjon benne, hogy ő a jövőben gyógyszerésszettel szeretne foglalkozni. 1996-tól, amikor is édesapja megnyitotta a Bazsalikom Patikát, volt alkalma megismerkednie a gyógyszerértári élettel. *„Kezdetektől nagyon tetszett a patika légköre és a kollégák hozzáállása a betegekhez. Ez egy kertvárosi része Budapestnek, sok a visszatérő beteg. Látszik, hogy szívesen és bizalommal fordulnak az ott dolgozókhöz. Ez nagyon tetszik nekem. Ezt én is el tudom magamnak képzelni.”* - mondja. Nagy hatással volt rá az ott dolgozók hivatástudata és szakmaszeretete, és magának a patikának a kisvárosi jellege. Így választotta hát ő is a gyógyszerészi pályát. Egyetemi tanulmányait a Semmelweis Egyetemen folytatta. Mindig is a patikai élet vonzotta, így az egyetem alatti nyári gyakorlatokat is szívesen, és nagy lelkesedéssel töltötte a Bazsalikom utcai patikában. Tanulmányai alatt ezért sem foglalkozott tudományos munkával, hiszen már akkor tudta, hogy neki a tára és a betegek mellett a helye. Hivatástudatáról, és a pálya szeretetéről árulkodnak szavai: *„Hiszem, hogy ha valaki ezt lelkiismeretesen, odaadóan végzi, valóban segít a patikába betérőknek. Ami tulajdonképpen ennek a szakmának klasszikus értelemben a lényegét jelenti.”*¹³⁰

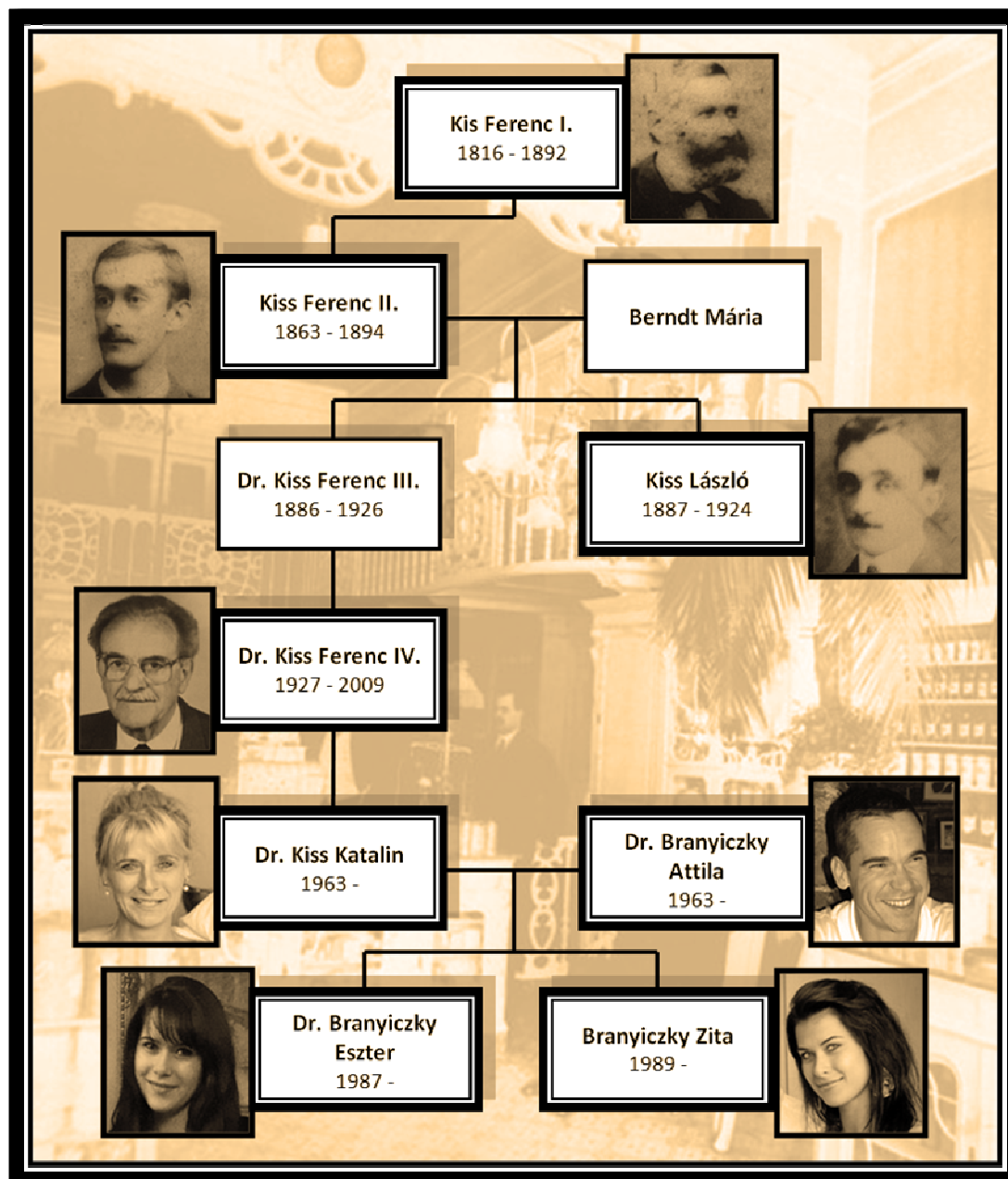
Az államvizsgát megelőző klinikai gyakorlatát a Szent Imre Kórházban töltötte. A szülei nagy büszkeségére a család hatodik generációjaként 2011-ben szerezte meg gyógyszerészi diplomáját. Az államvizsga után most Németországban, Schwerinben kezdett el dolgozni, ahol még pár hónapot eltölt, de a távolabbi tervei szerint Magyarországon, közforgalmú gyógyszerértárban szeretne elhelyezkedni, később pedig a családi patikát továbbvinni.

14 - Családi fotó: Krisztina diplomaosztóján (2011.)

¹³⁰ Interjú Háznagy Krisztinával, 2012. 02. 18.

4.4. A KISS DINASZTIA (1816-)

Szeghalom nagyon sokat köszönhet a Kiss családnak. Nem csak egy tehetséges gyógyszerész dinasztiát tisztelhetünk bennük, mely nemzedékről nemzedékre gyógyította és látta el nagyszerű készítményeivel a város és a környék lakosságát, hanem karitatív tevékenységük is legendás volt. Közel 80 évig volt a család birtokában a Szentháromság patika, amelyben életfilozófiájuk volt a köz javát és az embereket alázattal szolgálni. Ma is élő utódaik, akik büszkén és szeretettel ápolják elődeik emlékét, 1996 óta a család tulajdonában lévő gyöngyösi patikában folytatják őseik hivatását.

4.4.1. Kiss Ferenc I.^{131 132 133}*1816. július 10., Macskas – 1892. január 5., Szeghalom*

A Hont megyei Macskáson született, a középiskoláit viszont már Veszprémben, Zircen, Komáromban és Pápán végezte el. Mindig is jó minőségű tanuló volt, akit leginkább a természettudományok, azon belül is leginkább a vízkezelés módszerei és az analitikai kémia érdekeltek, így a gyógyszerészi pályát választotta. Veszprémben kezdett el gyakornokoskodni 1836-ban Ferenczy György Fekete Sas nevű gyógyszerertárában. A gyakornoki évei után Szarvason kapott munkát Velits György Szarvas Patikájában, majd 1839-ben Pesten a gyógyszerész tanulmányait is megkezdte a Királyi Magyar Tudomány Egyetemen. 1840-ben szerezte meg a „magister pharmaciae” oklevelet „classic prima cum eminentia” minősítéssel, mivel ekkor még csak egy éves volt az egyetemi képzés. A Szentháromság nevű patikáját Körösladányban nyitotta meg a Nagy utca 325. szám alatt, miután 1843. június 28-án megkapta az ehhez szükséges engedélyeket. A patikával szemben lévő utcát 1896-ig Patika utcának nevezték (ma Széchenyi utca). Nála gyakornokoskodott Than Károly, későbbi neves kémiai professzor, akivel Kiss Ferenc I. szeretette meg a szakmát. 1855-ben a patikát Szeghalomra költöztette, ahol több mint 100 éven át működött az államosításig. Ahogy a mellékelt családfa is mutatja, ő volt a Kiss patikus dinasztia alapító tagja.

A patikai feladatok mellett ásványvízkezeléssel is foglalkozott, aminek eljárásait még gyakornokként sajátította el főnökétől, Ferenczy Károlytól. Különböző gyógyvizek összetételét vizsgálta, így többek között a füzesgyarmati Cséfa-pusztai kút és a szeghalmi Várhelyi-kút vizét is elemezte. Az ő vizsgálódásai alapján nyilvánították a Gyopáros-tavat gyógyfürdővé, annak magas szénsav- és jód tartalma miatt. A vízkezelés mellett a botanika és a kertészkedés kötötte le, és ő készítette az első üvegházat Szeghalmon.

A közéletben való részvételét tekintve Kiss Ferenc I. a Szeghalmi Kaszinó alapító tagja és elnöke, pénztárosa is volt, továbbá a település iskolaszéki elöljárói tisztjét is betöltötte. Részt vett még a Szeghalom vidéki Takarékpénztár Részvénytárság megalapításában, melynek később pénztárosa és igazgatója is lett. Ezeken túl is számos hivatali tiszteletbeli vezetője volt, illetve a helyi római katolikus egyház tanácsának világi elnöke is egyben. Az Országos Gyógyszerész Egyletben választmányi tagként is foglalkozkodott. Emberségének bemutatására jó példa, hogy az 1873-as szeghalmi kolerajárvány idején a települést 2986,- Ft (ma kb. 150.000,- Ft) értékben támogatta gyógyszerek kiutalásával, illetve gyógyszerertartozások elengedésével. A békéscsabai járás elnöke 1874-től, egészen 1892. január 5.-ei haláláig. Feleségével Szeghalmon, a családi sírkertben lett eltemetve, síremlékükön az alábbi sorok olvashatók: „Jellem, munka, / Szerénység és szeretet, / Voltak azok, / Miket ápolta és szeretett”.

¹³¹ Gyógyszerésztörténet, IV. évfolyam 3-4. szám (2006. szeptember-december): Prof. Dr. Kata Mihály: Szentháromság Patika, Körösladány 1843

¹³² Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹³³ Gyógyszerészet, 1977. február, 21. évfolyam, 2. szám: Dr. Táplányi Endre: Kiss Ferenc (1816-1892) szeghalmi gyógyszerészről

4.4.2. Kiss Ferenc II.^{134 135}*1863. március 8., Szeghalom – 1894. március 3., Szeghalom*

A Szeghalmon és Budapesten töltött iskolai évek alatt édesapja érdeklődési köre őt is rabul ejtette, így szintén a gyógyszerészhivatást választotta, valamint a vízvizsgálat lett az egyik szakterülete, akár csak Kiss Ferenc I.-nek. Édesapja gyógyszerertárában gyakornokoskodott. Számos publikációja látott napvilágot a Gyógyszerészi Hírlapban az ivóvízelemzésben elért eredményeiről, valamint a pepszinnel, pilocarpinnal, halmájolajjal és húgy vegyelemzéssel kapcsolatos kutatásairól. A Pesti Tudományegyetemen szerezte meg a gyógyszerészi oklevelet 1884-ben, majd rá egy évre, 1885. szeptember 4-én már Dr. Hintz György kolozsvári egyetemi tanárral együtt tartott előadást a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület rendkívüli ülésén „*Phenolnatrium-phenolat, salicylsav és natrium salicylatról*” címmel. A következő években, 1886-ban és 1887-ben megszületett két fia: Dr. Kiss Ferenc III. és Kiss László. Előadást tartott 1890. augusztus 16-án is Nagyváradon, ezúttal a cukorgyártás új módszereiről a magyar orvosok és természetvizsgálók gyűlésén. 1892-ben vette át a szeghalmi családi patika vezetését édesapja halála után.

A gyógyszerészi és kutatói munkáin túl fontos szerepet töltött be Szeghalom közéletében is. Saját költségén tűzorségi védelmet szervezett a református templomnak és a községházának telefon-összeköttetés kiépítésével, valamint tűzoltófecskendők vásárlásával, és ő lett Szeghalom első tűzoltóparancsnoka is. A pirotechnika is felkeltette az érdeklődését, és a Szeghalmon évente megrendezett tűzoltóbálon rendszeresen tűzijátékot rendezett a városiak (és saját maga) szórakoztatására. Ezeken túl még egy városi nyomdát is megalapított, majd üzemeltetett egészen haláláig. 1894 elején egy égő parasztház oltásakor a téli hidegben tüdőgyulladást kapott, ami végzetesnek bizonyult, ez okozta korai halálát.

4.4.3. Kiss László^{136 137}*1887. július 27., Szeghalom – 1924. október 8., Szeghalom*

Szeghalmon és Nagyváradon végezte el az elemi-, majd a középiskolát. A családi patikában töltötte gyakornoki éveit, amit apja (Kiss Ferenc II.) tragikus halála miatt akkor a gondnok, Jakabffy Ferenc vezetett. A gyakornokoskodása alatt édesapja tudásának hiányát megérezte, de a gyakornoki vizsgáját ennek ellenére kitűnő minősítéssel zárta. Gyógyszerészi tanulmányait 1906-ban kezdte meg a Budapesti Királyi Tudományegyetemen. Tanárai között a szakma számos kiválósága megtalálható volt: Eötvös Loránd, Bókay Árpád, Than Károly, aki fiatal korában Kiss Ferenc I.-nél dolgozott a gyógyszerertárban (és ő szeretette meg vele a szakmát, aminek köszönhetően Budapesten neves egyetemi tanár lett), valamint Winkler Lajos professzor, aki kiváló tanulmányi eredményeit látva a professzori laboratóriumba is felvette famulusnak. 1908. július 25-én szerezte meg a gyógyszerészi diplomáját kiváló minősítéssel. A családi gyógyszerertár vezetését 1910 júliusában vette át.

A közéletben ő is, akárcsak felmenői, fontos szerepet vállalt Szeghalmon, ahol községi képviselőnek is megválasztották az összes szavazat elnyerésével. Fontos feladatának tartotta szülőhelye befásítását, aminek eredményeként Szeghalmot tartották a sárréti térség legfásabb

¹³⁴ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹³⁵ családi feljegyzések alapján

¹³⁶ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹³⁷ Családi feljegyzések alapján

községének. A nagyapja által alapított Szeghalmi Kaszinónak pénztárosa is volt éveken át, majd 1918 őszén nagyfokú önfeláldozásról tanúbizonyságot téve a spanyolnátha idején a betegeket segítette az orvoshiány közepén. Vakbélgyulladásába halt bele 37 évesen. A szeghalmi temető családi sírkertjében lett eltemetve.

4.4.4. Dr. Kiss Ferenc IV. ^{138 139}

1927. január 25., Budapest – 2009., Gyöngyös

Kiss Ferenc II. unokája, aki apja (Dr. Kiss Ferenc III.) orvosi pályafutása után tért vissza újból a gyógyszerészi hivatáshoz. 1927-ben született Budapesten, de a középiskolai éveit a szeghalmi Péter András Gimnáziumban töltötte. A Szegedi Tudományegyetem Orvos Karán gyógyszerészként diplomázott 1950-ben. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszerügyi Szervezési Intézeténél írta meg 1979-ben doktori disszertációját, melyre „summa cum laude” minősítést kapott.

Gyógyszerészi munkásságát Gyöngyösön kezdte meg 1950-ben, ahol nem sokkal később, mint egy másfél havi munka után már az egyik legnagyobb forgalmú patika vezetését bízták rá. Tizenhárom év patika vezetés után a gyöngyösi Bugát Pál kórház főgyógyszerésze lett, ahol feladatául kapta egy új, korszerű intézeti gyógyszerertár létrehozását, illetve a több mint ezer ágyas kórház gyógyszerellátásának megszervezését.

Számos eredményt ért el a „szervezés” területén, melyekről előadások és közlemények sora számolt be. Vizsgálta többek között a közforgalmú és az intézeti gyógyszerertárak kapcsolatrendszerét, valamint elemezte a gyógyszerészek patikán kívül folytatott tevékenységeit is. Gyógyszerismertető előadásokat tartott az intézmény orvosainak, valamint az alapellátásban tevékenykedő orvosoknak rendszeres továbbképzéseket is tartott. A gyöngyösi járás gyógyszerészeinek havonta gyógyszerismertető előadásokat tartott.

Számos szakmai és társadalmi tevékenységet folytatott, melyekbe legtöbbször munkatársait is bevonta. A kórház Gyógyszerterápiás és Tudományos Bizottságának titkára volt. Az Országos Gyógyszerészeti Intézet 1962-es indulásától kezdve 35 éven át volt annak gyógyszerismertető szakértője. Hat éven át titkára és vezetőségi tagja volt a Magyar Gyógyszerészeti Társaságnak, aminek keretein belül megalapította a Kórházi Gyógyszerészeti Szervezetet, amelynek közel 20 évig alelnöke is volt. Éveken át vezetőségi tagként tevékenykedett az OGYI Szakmai Kollégium Kórházi Bizottságánál és a Kórházszövetség Kórházi Tagozatánál is. Példaértékű munkásságának köszönhetően neve fogalom lett a gyógyszerészek között, és számos kitüntetéssel („Érdemes Gyógyszerész”, „Kiváló Gyógyszerész”), valamint emlékérmekkel („Societas Pharmaceutica Hungarica”, „Than Károly Emlékérem”, „Tantus Amor Operis Pharmaciae”) is megjutalmazták. Gyöngyös város képviselői 2001-ben a „Pro Civitate” díjjal ismerték el munkáját.

Nyugdíjazását 1991-ben kérelmezte, 41 évnyi szolgálat után, de még orvoslátogatóként ezután is tovább dolgozott 8 éven át. 2009-ben hunyt el, de halálával a Kiss Patikus dinasztia története még nem ért véget, mivel lánya, Kiss Katalin, valamint két unokája, Branyiczki Eszter és Zita is a gyógyszerészi hivatást választotta.

¹³⁸ Gyógyszerészet, 2009. július: Szél Mária és Higyisán Ilona: In memoriam: Dr. Kiss Ferenc (1927-2009)

¹³⁹ Családi feljegyzések alapján

4.4.5. Kiss Katalin¹⁴⁰*1963. január 17., Gyöngyös -*

A gyöngyösi Berze Nagy János gimnáziumban töltötte a gimnáziumi éveit, majd elvégezte a Szegedi Orvostudományi Egyetemet. Gyakorlatát Gyöngyösön töltötte, a közforgalmú, majd a kórházi gyógyszerárban. 1986 februárjában diplomázott, majd a Heves Megyei Gyógyszertári Központ gyöngyösi 18/19. számú gyógyszerárában kezdett el dolgozni. 1993 decemberében megszerezte a szakgyógyszerészi oklevelét Gyógyszerellátás és Gyógyszerügyi szervezésből. A Korona Gyógyszertárat 1996 júniusában nyitotta meg Gyöngyösön a lakosság számára.

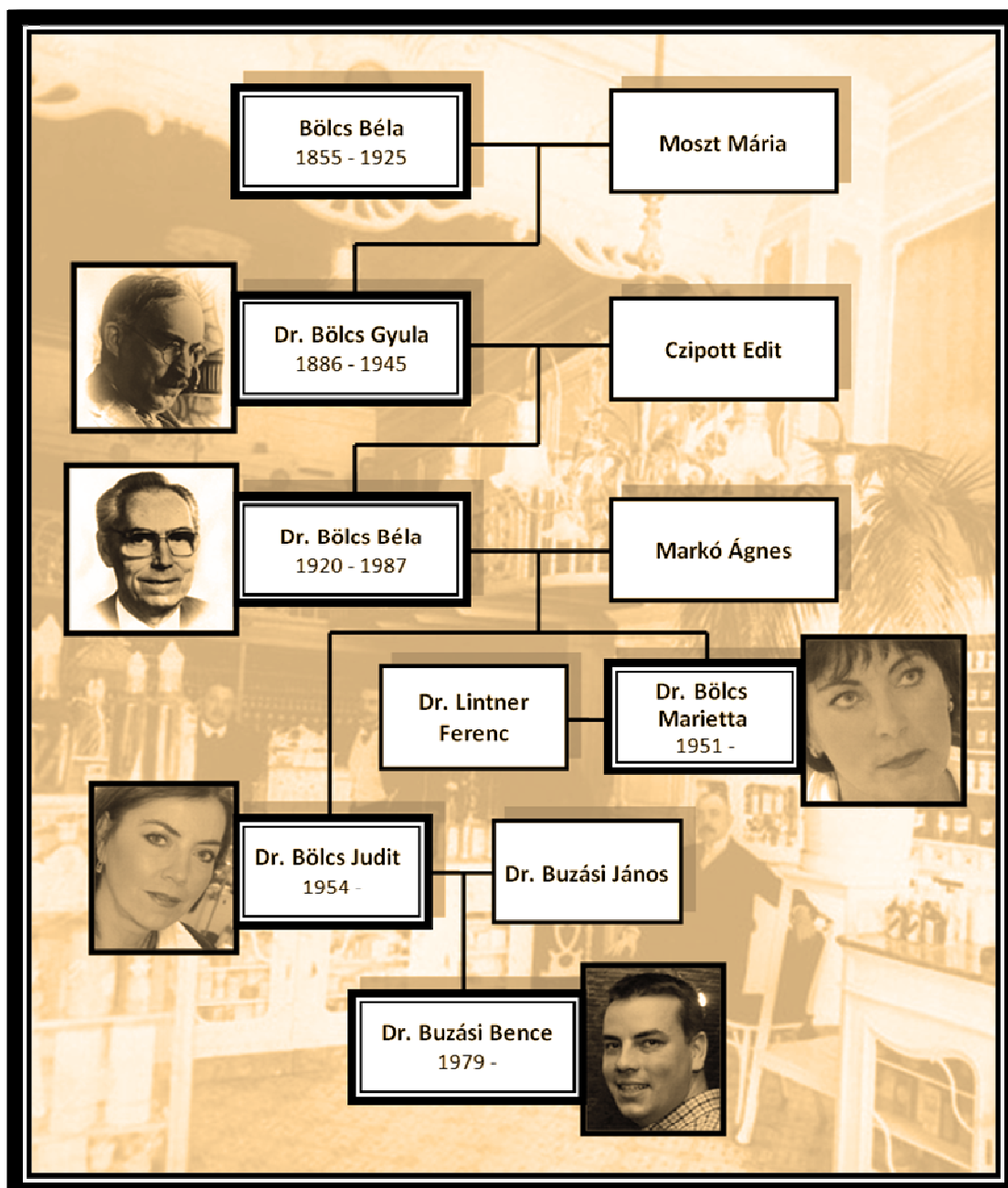
Branyiczki Attilához ment feleségül, aki szintén gyógyszerész, és két lányuk, Eszter és Zita is ezt a pályát választotta, így ők képviselik a hatodik gyógyszerész generációt a családban. Eszter 2011-ben végzett a Semmelweis Egyetemen, míg Zita ugyanitt most negyed éves.

15 - Branyiczki Eszter, Kiss Katalin, Branyiczki Attila és Branyiczki Zita

¹⁴⁰ Családi feljegyzések alapján

4.5. A BÖLCS DINASZTIA (1855-)

2011 februárjában olvastam egy magazin élettörténeti rovatában ezeket a sorokat: „Bölcs Judit és testvére, Marietta gyógyszerháza több mint vállalkozás. Régen eltépett szálat sikerült összesodorniuk, hiszen ők egy patikus család negyedik generációja. Egyszerre dolgoznak a múltért és a jövőért.”

Ekkor találkoztam először a Bölcs dinasztia nevével. Már ekkor nagyon szimpatikus volt, ahogy ez a testvérpár ilyen odaadással próbálja őrizni a múlt hagyományait és időt, energiát nem kímélve igyekeznek feltárni családfájuk történetét a legapróbb részletekig, és

mivel szakdolgozatom témája is éppen ide vágott, úgy éreztem erről a gyógyszerész dinasztiáról mindenképpen írnom kell.

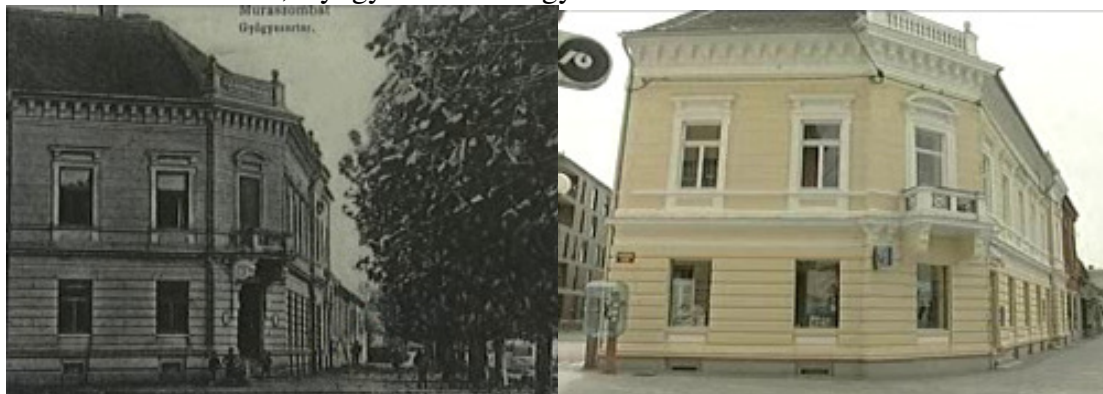

16 - A Bölcs dinasztia címere

4.5.1. Bölcs Béla¹⁴¹

1855. augusztus 14., Csáktornya – 1925., Csáktornya

A Horváth Sándor gyógyszerész által 1842-ben alapított muraszombati gyógyszertár személyi jogát 1894-ben ruházták át Bölcs Béla gyógyszerészre, aki 1855. augusztus 14.-én született Csáktornyan, és aki gyógyszertárának elindításával ma is élő gyógyszerész dinasztiát hozott létre. Harmincegy éven át, egészen haláláig ő vezette a gyógyszertárat, majd fia Dr. Bölcs Gyula vette át 1925 körül, Gyógyszertár a Magyar Koronához néven.

17 - A muraszombati Korona patika épülete egykor és napjainkban

¹⁴¹ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

4.5.2. Dr. Bölcs Gyula^{142 143}*1886. január 29., Muraszombat – 1945.*

1886. január 29.-én született Muraszombaton és iskoláit is itt végezte, majd jogot tanult a zágrábi egyetemen, de a jól menő patika átvételéhez gyógyszerészi tanulmányokba is kezdett. Megszerezte a dr. juris fokozatot és a gyógyszerészi oklevelet. Unokája, Dr. Bölcs Judit így emlékszik vissza szeretett nagyapjára:

„Nagy tekintélynek örvendett, nemcsak szakértelme, de vállalkozó szelleme miatt is. A családi legenda szerint egy alkalommal fel lehetett szállni egy akkor igencsak újdonságnak számító repülőgéppel (1919), amire természetesen a bátor patikus Úr vállalkozott. Ki is ment a falu apraja-nagyja a mezőre, ahol a leszálló gép utasát a legszebb lány hatalmas virágcsokorral fogadta. Ő lett az én nagyanyám, Czipott Edit.”

18 - Bölcs Gyula feleségével, Czipott Edittel és két gyermekükkel: Gyulával és Bélával (kb. 1930-ból)

Feleségével két gyermekük született, az idősebb Béla 1920-ban, az ifjabbik Gyula pedig 1923-ban. Muraszombaton az egyetlen patika gyógyszerészeként nagy tiszteletnek és ismeretségnek örvendett ő és családja is. Kis település lévén mindenki ismert mindenkit. A helyi értelmiség az orvos, az ügyvéd, a patikus, ahogy ez akkoriban szokás volt, össze-összejárt.

¹⁴² Magyar televízió, Átjáró: A határon túli műsorok szerkesztőségének műsorának 2010. 08. 12.-ei adása

¹⁴³ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

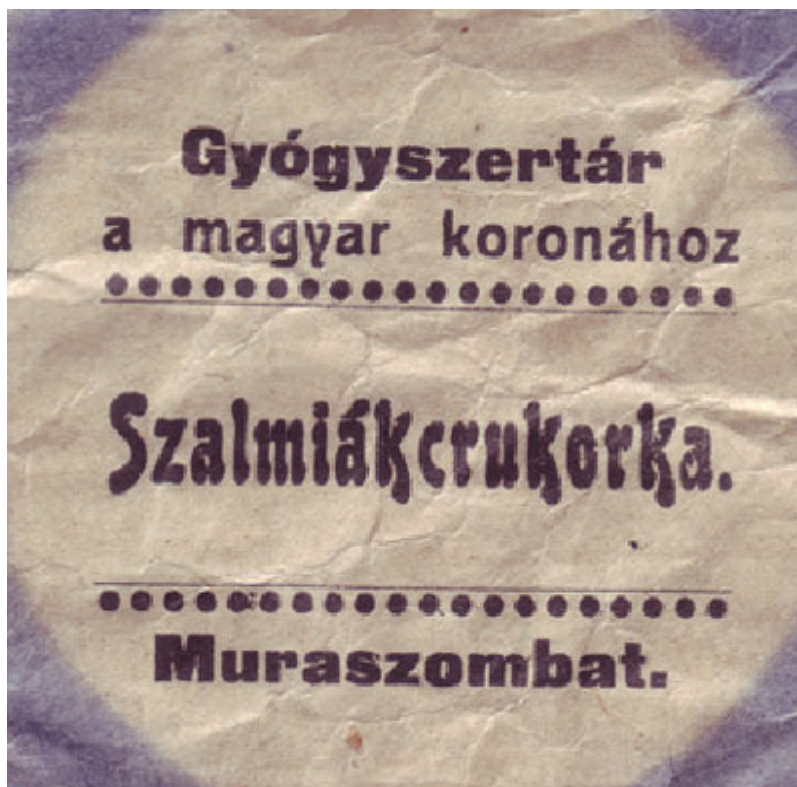

19 - Délutáni borozgatás a helyi földbirtokosokkal és értelmiségiekkel

20 - Bölcs Gyula a patikában segédjével

Maga a család nyugalmas, tisztességes vidéki életet élt. Dr. Bölcs Gyula a gyógyszerterát lelkiismeretesen, szakszerűen vezette egészen haláláig, melynek pontos dátumát nem ismerjük, mert a magyarságát mindig büszkén vállaló patikust 1945-ben szerb partizánok elhurcolták, majd körülbelül két hónapos börtönfogság után ismeretlen helyre vitték és soha nem került elő. Feleségét 1946 januárjában, egy marhavagonban Magyarországra toloncolták; egy órát kapott arra, hogy elkészüljön, és összecsomagoljon. Fiatalasszonyként elvesztette otthonát, férjét, s két fiáról sem tudott semmit a háború miatt. Unokái szerint mégis megmaradt emberi tartása, derűje és mindig szeretettel beszélt a régi muraszombati patikai időkről.

21 - Cukorkapapír a muraszombati patikából

4.5.3. Dr. Bölcs Béla^{144 145 146 147}*1920. január 7., Muraszombat - 1987. február 1.*

Idősebbik fiuk, Dr. Bölcs Béla örökölte volna a patikát, aki a háborús események miatt azonban egy napot sem dolgozott Muraszombaton. 1920. január 7.-én született Muraszombaton, s a zágrábi egyetemen kezdte meg gyógyszerészi tanulmányait 1939-ben, amit a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetemen folytatott.

22 - Bölcs Béla a patika bejárata előtt

Itt szerezte meg gyógyszerészi oklevelét 1942-ben, majd ezt követően a budapesti Egyetemi Gyógyszertár és Gyógyszerészeti Intézet munkatársa volt és ott doktorált Mozsonyi Sándor professzor vezetésével 1944-ben. Disszertációja a IV. Magyar Gyógyszerkönyv tinktúráinak viszkozitásáról szólt. 1944-ben behívták katonának; a honvéd egészségügyi szolgálatnál látott el feladatokat. 1945. elején amerikai hadifogságba esett, ahonnan 1-2 hét múlva elengedték, azonban szerencsétlenségére ezután orosz katonákkal találkozik és így esik szovjet hadifogságba. Innen csak 1948 októberében szabadul, valószínűleg azért ilyen későn, hogy a kint hamar elsajátított orosz nyelvtudásának minél tovább hasznát vegyék. Hazatérését követően - mivel már sem Muraszombat nem tartozott Magyarországhoz, sem a gyógyszertár nem volt már a család tulajdona – a fővárosban először a mai Viktória gyógyszertárban, majd a Böszörményi úton lévő patikában dolgozott a Fővárosi Gyógyszertári Központ alkalmazottjaként. Ekkorra már megnősült, felesége Markó Ágnes. 1951-ben megszületik első lányuk, Marietta, majd 1954-ben Judit is. 1952-től a Pest megyei Tanács Egészségügyi Osztályának gyógyszerész felügyelője, majd megyei főgyógyszerésze. 1954-től az Egészségügyi Minisztériumban előadó, osztályvezető, 1973-tól

¹⁴⁴ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹⁴⁵ Magyar televízió, Átjáró: A határon túli műsorok szerkesztőségének műsorának 2010. 08. 12.-ei adása

¹⁴⁶ Nők Lapja hetilap: 2011/6. február 9

¹⁴⁷ Személyes interjú Dr. Bölcs Judittal 2012. 02.17.

a Gyógyszerészeti Főosztály vezetője. A gyógyszerészeti hálózat fejlesztésével foglalkozott, a kábítószer-ellenes jogszabályok egyik kezdeményezője és kidolgozója volt. Az ENSZ kábítószer elleni bizottságának magyarországi képviselője lett. Megtanult franciául is, hogy felszólalhasson Genfben a bizottsági üléseken. Az egészségi állapota a hadifogság miatt nem volt a legjobb, 55 éves korában kapta az első szívinfarktust. Nem sokkal a szívinfarktus után nyugdíjba ment, de ezután is sokat dolgozott, ugyanis mint szakértőt továbbra is megválasztották a nemzetközi feladatok ellátására az ENSZ kábítószer elleni bizottságában. Sajnos a halál elég fiatalon, 67 évesen, munkavégzés közben érte 1987. február 1.-én. Bécsbe indult egy értekezletre, de útközben rosszul lett és meghalt. Egész életét a végtelen szerénység, a szolgálat és a hivatástudat hatotta át. Mindig derűs és közvetlen volt. Soha nem érezte senkivel, hogy milyen pozíciót tölt be és nem is élt vissza ezzel.

23 - Bölcs Béla Magyarország képviselőjében egy kongresszuson

Két lányát, Mariettát és Juditot ugyan nem gyógyszerésznek nevelte, de ők mégis a gyógyszerészi pályát választották. Kicsi koruktól kezdve sok időt töltöttek a nagymamájukkal, akitől sok mesét hallottak a muraszombati időkről, a nagypapáról és a patikáról. Valószínűleg ez az erőteljes érzelmi hatása is befolyásolta a két Bölcs-lányt, hogy a gyógyszerészetet választották szakmájuknak. Érdekes azonban, hogy mindketten csak később kezdtek el patikában dolgozni, hiszen az egyetemről kikerülve inkább a kutatói élet felé fordultak.

4.5.4. Dr. Bölcs Marietta¹⁴⁸*1951., Budapest -*

1951-ben született Budapesten és itt is kezdte meg egyetemi tanulmányait. Gyógyszerészi oklevelét 1974-ben szerezte meg és a végzés után az OGYI-ban helyezkedett el, majd a Gyógyszerkutató Intézetnél is dolgozott. Évekkel később megszerzi a szakgyógyszerészi képesítést is. A kilencvenes évek elején - amikor úgy tűnt, hogy talán lehetőség lesz rá, hogy saját patikájuk legyen testvéreivel - pár évet a Bródy Sándor utcai patikában dolgozott, hogy a kutatásban eltöltött évek után egy kis rutint szerezzen a gyógyszertárban. 1993-tól pedig testvéreivel, Judittal közösen vezetik az együtt létrehozott Korona Patikát a Kapás utcában. Orvos férjétől Dr. Lintner Ferencről két gyermeke született Balázs és Zsófia, akik közül egyik sem választotta a gyógyszerészi pályát. Balázs orvos lett, míg Zsófi idén végzett kommunikáció szakon.

4.5.5. Dr. Bölcs Judit^{149 150}*1954., Budapest -*

Dr. Bölcs Judit is a Semmelweis Orvostudományi Egyetemre felvételizett, ami olyan jól sikerült, hogy felkínálták neki, hogy ilyen eredménnyel átteszik a fogorvosi karra, azonban ő kitartott választása mellett és 1978-ban megszerezte diplomáját. Egyetemi évei után sem maradt távol az egyetemről, a Gyógyszerhatástani Intézetnél Knoll József professzor vezetése alatt a biokémiai laborban dolgozott két vegyész társaságában. 1984-ben külföldi munkalehetőség adódott számára és ekkor kezdődtek a líbiai évek. Egy ottani rendelőintézet gyógyszertárvezetője lett. Több nyelvet sikerült ezekben az években elsajátítania és szakmai tapasztalatot is szerzett. Líbiában az akkori politikai helyzet miatt hadiállapot volt. Gyakoriak voltak a bombázások, ami lelkileg nagyon kimerítő volt számára. Ezért amikor 1986-ban hazatért, hiába hívták vissza az egyetemre dolgozni, ő inkább egy kis nyugalomra vágyott és a Helia Szállóban működő gyógyszertár vezetőjeként helyezkedett el. A patika kialakításában és vezetésében teljesen szabad kezét kapott, így itt sok ismereteket szerzett a patikavezetéssel kapcsolatban. Ezekben az években végezte el a szakgyógyszerészi képzést is. Judit régi, dédelgetett álmának megvalósítására, hogy saját patikát nyithasson - amit még egyetemi társaival is megosztott, és akik a hetvenes években ezt eléggé furcsának találták – csak a rendszerváltás után nyílt lehetőség. 1991-ben bukkant arra az épületre, amelyben nővéreivel megnyitották 1993-ban a családi patikájukat, és amelyben azóta is együtt dolgoznak.

A Bölcs család 5. generációjában is találkozhatunk gyógyszerésszel, ugyanis Juditnak Dr. Buzási János gyermekorvos férjétől két gyermeke született. Kisebbik fiuk, Bálint informatikus lett, míg az idősebbik Bence gyógyszerészetet tanult a Semmelweis Egyetemen, ahol 2002-ben végzett. Jelenleg ugyan nem a gyógyszerészi pályán tevékenykedik, hanem a reklámszakmában, de azon belül főleg gyógyszerreklámozással foglalkozik. A patikát a család reményei szerint ő viszi majd tovább.

A Bölcs-lányok által megnyitott patikát - tiszteletet állítva a régmúltnak - Korona Patikának nevezték el. Mindig is szívügyüknek tekintették a család történetének feltárását és az emlékek

¹⁴⁸ Személyes interjú Dr. Bölcs Judittal 2012. 02.17.

¹⁴⁹ Személyes interjú Dr. Bölcs Judittal 2012. 02.17.

¹⁵⁰ Nők Lapja hetilap: 2011/6. február 9.

ápolását, így nem meglepő, hogy a gyógyszerértár belsejét a régi muraszombati patika mintájára alakították ki és a berendezési tárgyak mind a régi időket idézik. Az utókornak megmentett patikai relikviáknak, okleveleknek, gyógyszeres dobozákknak az officinában található három üvegszekrény ad otthont, amelyet valószínűleg nemsokára bővíteni kell, köszönhetően a betegek lelkes gyűjtőmunkájának. Az officina belsejét az eredeti bútorzat alapján sikerült rekonstruálni, amely most Muraszombaton, a Belatinczi Vár orvoslástörténeti kiállításán látható.

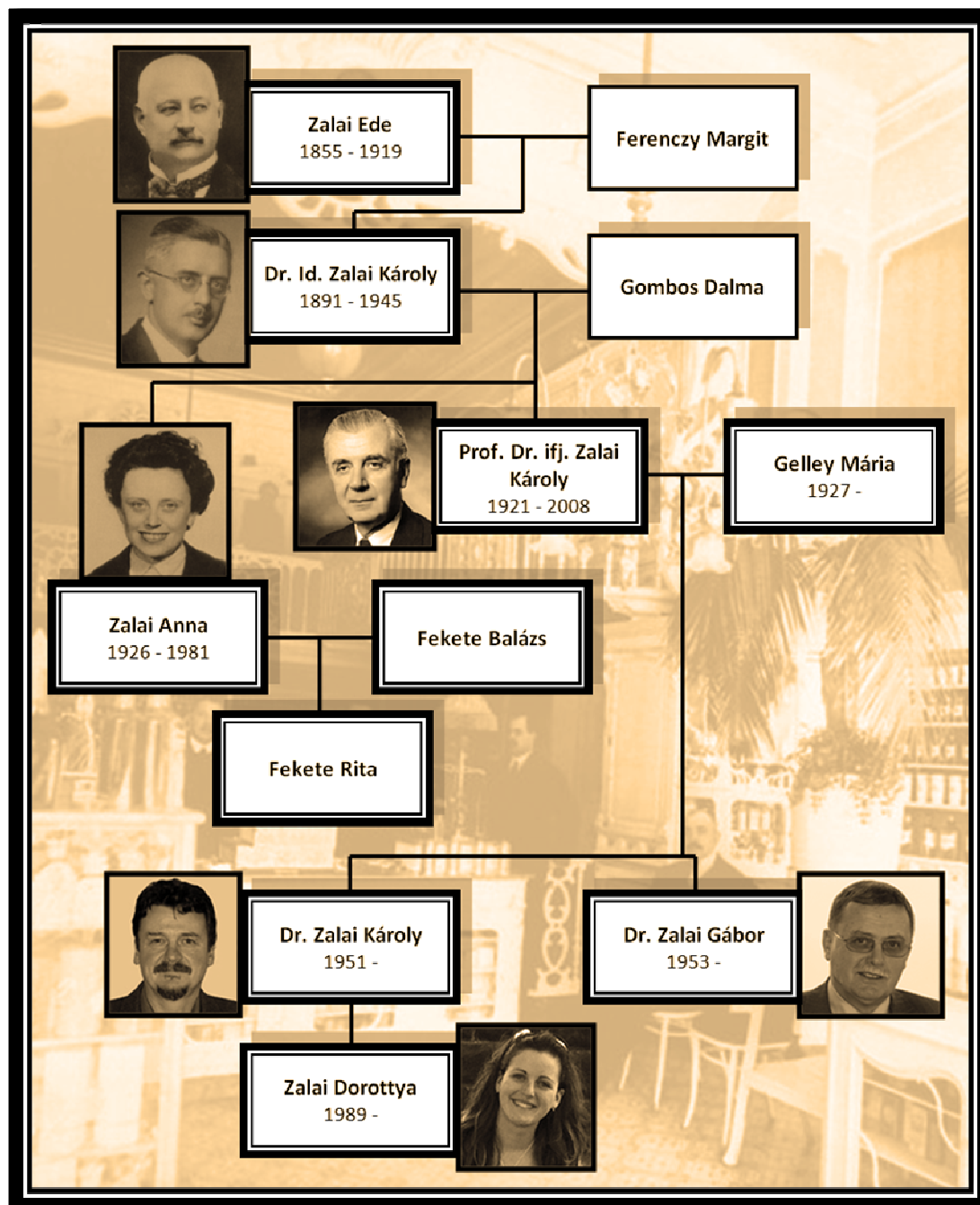

24 - A mai Kapás utcai Korona patika belseje

A patika internetes oldalán ezek a sorok köszöntik a kedves látogatót, ezzel is büszkén hirdelve a patikusi gyökereket:

„Gyógyszerértárunkat 1993-ban nyitottuk meg a II. kerületi szakrendelővel szemben a Kapás utcában. Gyógyszerészdinasztia negyedik generációjaként régi álmunk teljesült, mikor nővéremmel újjáélesztettük a dédnagyapánk által alapított muraszombati (ma Szlovénia) Korona gyógyszerértárat. Családi vállalkozásunkat reméljük, hogy gyógyszerész fiam tudja majd folytatni.”

4.6. A ZALAI DINASZTIA (1855-)

A Zalai dinasztia minden tagja számára fontos volt a családi tradíció folytatása, amit mi sem bizonyít jobban, mint a több generáción átívelő gyógyszerészi mesterség a családban. A Zalai család – akárcsak a többi nagy dinasztia – igen élénk társadalmi életet élt nemzedékről nemzedékre. A gyógyszerészet terén tanúsított lelkes és önzetlen munkásságuk elismerést és tiszteletet váltott ki környezetükből és a szakmában tevékenykedőkből egyaránt. Sokat tettek Cegléd város felemelkedéséért is. A nagy elődök élete és munkássága példa

értékű az utódok számára, akik ugyan már nem a patikában, de fontos szerepet töltenek be a gyógyszerészeti szakma mindennapjaiban.

25 - A ceglédi "Gyógyszertár a Reményhez"

4.6.1. Zalai Ede^{151 152}

1855. október 29., Nagyvázsöny – 1919.

Zalai Ede 1855. október 29.-én született Nagyvázsönyben, a Zichy uradalom főerdészének 12. gyermekeként. Iskolái elvégzése után a gyógyszerészeti hivatást választotta és gyógyszerészgyakornoki tanulmányait a nagyvázsönyi gyógyszertárban Szála Rezső mellett kezdte meg. A gyakornoki vizsga eredményes letétele után a veszprémi "Fekete Sas Gyógyszertárában" vállalt gyakornoki munkát, amely már 1801 óta a híres Ferenczy család tulajdonában állt. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével a patika tulajdonosának, Ferenczy Károlynak a lányával, Ferenczy Margittal. 1880-ban fejezte be a Budapesti Tudományegyetemen végzett tanulmányait és elhatározta, hogy saját gyógyszertárat alapít, amelyre 1888-ban került sor Cegléden, mivel itt akkor még csak egy gyógyszertár működött.

¹⁵¹ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹⁵² Gyógyhír: XVI. évf., 9. szám, 2008. november-december

(http://www.hungaropharma.hu/gyogyhir/gyogyhir_pdf/gyogyhir2008.11-12.pdf)

www.kaleidoscopehistory.hu

Pócsik Szilvia

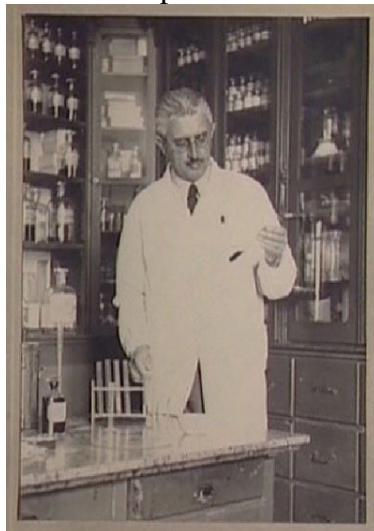
26 - Patikai címke

A „Gyógyszertár a Reményhez” a család tulajdonát képezte egészen az 1950-es államosításig. Azt, hogy patikusnak lenni a XVIII-XIX. században több volt, mint egyszerűen gyógyszerekkel ellátni a lakosságot, hűen tükrözi, hogy jó szakmai kapcsolatot tartott fenn a város orvosaival és a betegekkel, a város polgáraival, így köztisztelőben álló személy lett. A gyorsan polgárosodó városban hat főből álló baráti társaságával rendszeresen találkozott a Budai úti szőlőskertjében. Ő volt az összejövetelek főszervezője, céljuk pedig a lakosság kultúrájának növelés volt. Társadalmi munkát is végzett a Főgimnázium Segítő Egyesületénél, ahol segítette a szegény sorsú diákok tanulási lehetőségét. Bekapcsolódott a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület életébe is, részt vett az 1895. évi első országos kongresszuson. Korai halálát követően a gyógyszertár tulajdonát és vezetését fia Dr. Zalai Károly vette át.

27 - Zalai Ede baráti körével

4.6.2. Id. Dr. Zalai Károly^{153 154}*1891. január 28., Cegléd - 1945. február 4., Budapest*

Id. Dr. Zalai Károly 1891. január 28.-án született Cegléden. 1912-ben szerezte meg a gyógyszerészdiplomáját, a Budapesti Tudomány-egyetemen és egy évvel később a doktori fokozatot is. Disszertációját Vámosy Zoltán professzor irányítása alatt végezte el. Mikor édesapja 1919-ben elhunyt, átvette a családi patika vezetését.

28 - Id. Dr. Zalai Károly

Ő is aktív tagja volt a gyógyszerész közéletnek. Munkája elismeréseként a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület Pest vármegye déli kerületének elnökévé választották, melyet 1945-ben bekövetkezett haláláig töltött be. A megye és város társadalmi életének is aktív tagja volt, akárcsak édesapja. Tagja volt a Stefánia Szövetségnek, a Ceglédi Kaszinó Egyletnek, a Főgimnázium Segítő Egyesületének. A közgazdasági életből is kivette a részét: a Magyar Nemzeti Bank váltóbírálója, illetve a Ceglédi Takarékpénztár Igazgatósági tagja is volt.

Két gyermeke született. Károly 1921-ben és Anna 1926-ban. Mind a két gyermeke a gyógyszerészi hivatást választotta.

A budai harcok során civilként esett el, 1945. február 4.-én. Sírja Cegléden a családi sírboltban található.

29 - Id. Dr. Zalai Károly fiával és Scholtz Gyula gyógyszerésszel az officinában

¹⁵³ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

¹⁵⁴ Gyógyhír: XVI. évf., 9. szám, 2008. november-december

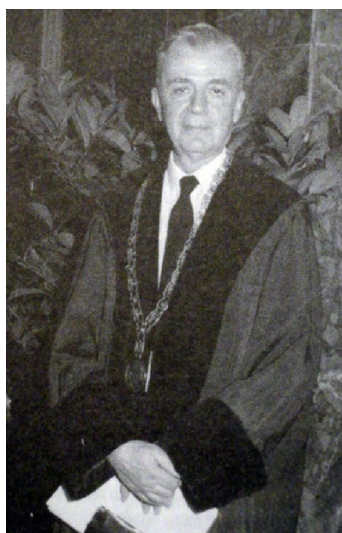
(http://www.hungaropharma.hu/gyogyhir/gyogyhir_pdf/gyogyhir2008.11-12.pdf)

www.kaleidoscopehistory.hu

Pócsik Szilvia

4.6.3. Ifj. Dr. Zalai Károly^{155 156}*1921. augusztus 21., Budapest – 2008. szeptember 28., Budapest*

Ifj. Dr. Zalai Károly professzor 1921. augusztus 21.-én, Budapesten született. Már gyermekként magába szívta a patika semmihez nem hasonlítható illatát, így sorsa szinte megpecsételődött. Az iskolai éveit Cegléden töltötte, majd édesapja patikájában volt gyakornok Cegléden, illetve később dr. Wéber Dezsőnél Budapesten. A Pázmány Péter Tudományegyetemen diplomázott 1943-ban, majd 1947-ben ugyanitt gyógyszerészdoktori címet is szerzett Széki Tibor professzornál a Szerves Kémiai Intézetben. A ceglédi gyógyszertár melletti lakásban volt az otthona. A háborús évek után a család gyógyszertárában dolgozott az államosításig. A remény Gyógyszertárát 1950. július 28.-án vették állami tulajdonba. E nap reggelére idézést kapott a pest megyei adóhivatalba. Mire hazaért, a patikában már három idegen ember dolgozott, de járatlanok voltak a gyógyszerészetben és helyi ismereteik sem volt. A hatóság felmérte a készleteket és a kasszában lévő pénzt is át kellett adni.

30 - Dr. Zalai Károly dékáni talárban

A leltározás három napot vett igénybe. Így került állami tulajdonba a Remény Patikája. Jellemző esemény volt az is, hogy egy hónappal az államosítás után elvitték a család motorbiciklijét is. Mondván ez is a gyógyszertárhoz tartozott, hisz használták a gyógyszerek beszerzéséhez, kiszállításához. A gyógyszerésztársadalom az egyik napról a másikra földönfutó lett. Sokukat a lakásából is kitették, nem csak a gyógyszertárat vették el tőlük.

Az ötvenes évek elején, Budapesten megkezdte a gyógyszerész szakfelügyelet felépítését. 1962-ben Mazsonyi professzor hívására a Semmelweis Egyetem gyógyszertárába ment dolgozni. 1970-ben védte meg a kandidátusi disszertációját. 1982-ben kinevezték egyetemi tanárnak, 1992-ben a gyógyszerésztudományok doktori fokozatát nyerte el. Ő volt a

¹⁵⁵ Prof. Dr. Zalai Károly: Gyógyszerészeti életképek, Írások és naplórészletek. Budapest 2004.

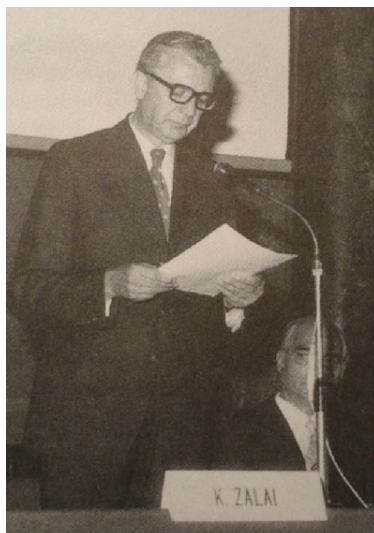
¹⁵⁶ Gyógyhír: XVI. évf., 9. szám, 2008. november-december

(http://www.hungaropharma.hu/gyogyhir/gyogyhir_pdf/gyogyhir2008.11-12.pdf)

www.kaleidoscopehistory.hu

Pócsik Szilvia

Gyógyszerészeti Intézet első intézetvezető professzora, két cikluson át a kar dékánja. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság első főtitkára volt 1964-1975 között, majd 1975-1982-ig annak elnöke, 1982-1986 között pedig társelnöke. Nemzetközileg is elismert szaktekintély volt. Tagja volt a nemzetközi Gyógyszerésztörténeti Akadémiának, majd 4 éven át elnökként vezette azt. Eközben 1968-1985 között a Magyar Orvostörténeti Társaság alelnöke is volt. Intézetvezető egyetemi docens volt a Semmelweis Egyetemen 1973-1982 között, illetve intézetvezető egyetemi tanár 1982-től 1992-es nyugdíjazásáig, ami után még mindig aktív maradt: 1999-2004-ig a Magyar Gyógyszerész Kamarához tartozó Pharmacia Alapítvány Kuratóriumának elnöke volt. Élete során számos más ország is kitüntetésekben és elismerésekben részesítette, illetve számos helyen tiszteletbeli gyógyszerészeti társasági tag lett (Csehszlovákia – 1976, NDK – 1978, Orosz Gyógyszerészeti Társaság – 1980, Bolgár – 1988, Észt – 1990 és Benelux Gyógyszerészeti Társaságok - 1990). A Nemzetközi Gyógyszerészeti Szövetség (FIP) tagja is volt 1966-tól, ahol később tanácsstag, illetve alelnöki pozícióban is volt 1976-1984-ig.

31 - A Nemzetközi Gyógyszerészeti Társaság kongresszusán Bp.-en

A tudományos és szakmai tevékenységéből származó közlemények száma több mint 300. 14 könyv, illetve könyvrészlet, valamint 7 egyetemi jegyzet is fűződik a nevéhez. Tevékenységi köréhez a gyógyszer technológia és –analitika, illetve az egészségügyi és gyógyszerésztörténelmi területek tartoztak. Mintegy 80 kongresszusi előadást is tartott, ezek egy részét idegen nyelven. Az egyetemi oktatásra is nagy hatással volt: ő valósította meg a 10 féléves képzést, illetve bevezette az angol nyelvű oktatást.

Szakmai tevékenysége elismerésül itthon is számos díjat vehetett át, ezek közül néhány jelentősebb: Than Károly Emlékérem – 1971, Veszprémi Emlékérem – 1981, Dávid Lajos Emlékérem – 1982, a Magyar Köztársaság Csillagrendje Éremkitüntetés – 1990, az Egészségügyi Miniszter Díszoklevele – 2001, a Magyar Gyógyszerészeti Kamara Aranyérme – 2001, a Magángyógyszerészek Országos Szövetsége Életmű-díja – 2007.

Felesége, Gelley Mária szintén gyógyszerész, 1927-ben született Budapesten. Diplomáját 1950-ben szerezte meg és gyógyszerészként, majd gyógyszerértárvezetőként dolgozott nyugdíjazásáig. Két fiuk született: Károly és Gábor. A szülők a gyógyszerértárhoz tartozó

lakásban laktak, így nem is volt kérdés, hogy fiaikból is gyógyszerészt nevelnek-e. Ifj. Dr. Zalai Károlyt 87 éves korában helyezték örök nyugalomba.

32 - Zalai Károly és felesége Gelley Mária

4.6.4. Zalai Anna¹⁵⁷

1926. július 10., Cegléd – 1981., Cegléd

Idősebb Dr. Zalai Károlynak leánygyermeké 1926. július 10.-én született Cegléden. Szülei gondos nevelésben részesítették. Iskoláit szülővárosában kezdte el. Mivel közben a család Budapestre költözött, ezért az iskoláit itt fejezte be. Pázmány Péter tudományegyetem gyógyszerészeti szakára iratkozott be 1944-ben, majd 1949-ben lediplomázott. Első munkahelye a Ceglédi Remény gyógyszertár volt. Férjhez ment Dr. Fekete Balázs gyógyszerészhez. A családi patika államosítása után férjével Budapestre költöztek. Először a Fővárosi Gyógyszertári Vállalat alkalmazottja lett. A Fő téri éjjel-nappali patikában dolgozott, ahol nagy szakmai gyakorlatra tett szert. Évek múlva a XI. kerület Bartók Béla úti Szene Gellért gyógyszertárba került első receptáriusnak. Sajnos később munkájában nagyon akadályozta krónikus betegsége, aminek következtében fiatalon halt meg. Halála után a ceglédi Kálvária temetőben helyezték el.

¹⁵⁷ Prof. Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai, Galenus kiadó, Budapest 2001

4.6.5. Dr. Zalai Gábor¹⁵⁸*1953. december 13. –*

Tanulmányait ő is, akár csak a bátyja, Budapesten végezte el. Diplomáját a Semmelweis Egyetem Gyógyszerésztudományi karán 1978-ban kapta meg. Akárcsak testvérét, őt sem érdekelte eleinte a patikus munka.

33 - Zalai Gábor indulásra készen az 1980. évi Olimpiára

Őt is inkább a kutatás, az elméleti tudományok vonzották. 1978-1985 EGIS Gyógyszergyár fejlesztő gyógyszerésze volt. 1985 és 1992 között a BASF Vegyipari konszern műszaki-kereskedelmi szaktanácsadójaként dolgozott. Közben 1988-ban letette a gyógyszer technológus-szakgyógyszerész vizsgát. 1992-1999-ig a KNOLL Gyógyszergyár magyarországi szervezetének igazgatója volt. Doktorátusát 1994-ben tette le, melynek témája: „A gyógyszeripar fejlesztési trendje”. 1999-től a Boehringer Ingelheim gyógyszergyár magyarországi leányvállalatának az igazgatói posztját tölti be.

Fontos megemlíteni, hogy nem csak a szakmájában nyújtott és nyújt nagyszerű eredményeket, hanem a sportban is kimagasló teljesítményeket ért el. 1974-1984 között a 470-es hajóosztályban válogatott versenyző volt. Részt vett az 1980-as Moszkvai Olimpiai Játékokon Fundák Györggyel. A magyar bajnokságot nyolcszor nyerték meg, a 30-as hajóosztályban pedig 12-szer voltak Magyar Bajnokok.

Közéleti tevékenységet is folytatott, ahogy a Zalai családban jóformán mindenki. A Gyógyszer-kommunikációs Etikai Bizottságnak 5 éven át tagja volt, két éven keresztül pedig az elnöke.

¹⁵⁸ Zalai Gáborral váltott elektronikus beszámolók alapján

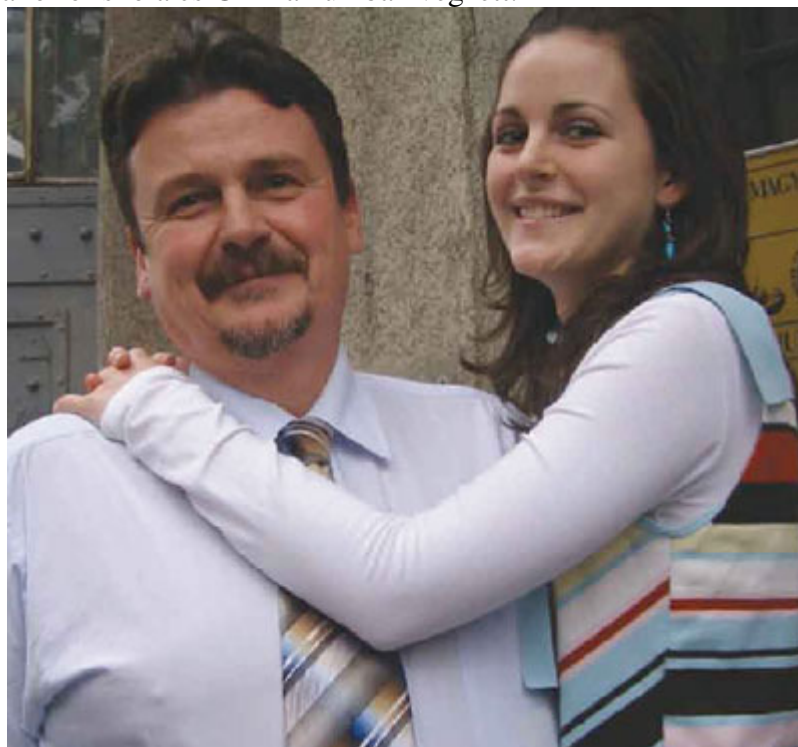

34 - Prof. Dr. Zalai Károly két fiával, Gáborral és Károllyal

4.6.6. Dr. Zalai Károly¹⁵⁹

1951. június 1., Cegléd -

Dr. Zalai Károly (junior II) 1951-ben született Cegléden. A szülői ház a dédapai patika melletti lakásban volt, így bevallása szerint a „drogillat” azóta is az orrában van. Az Apáczai Csere János Gyakorló Iskola és Gimnáziumban végzett.

35 - Zalai Károly lányával, Dorottyával

¹⁵⁹ Zalai Károllyal váltott elektronikus levél alapján

www.kaleidoscopehistory.hu

Pócsik Szilvia

Mivel már gyerekkorában a szobájában lévő „kis kémiai laborban” játszott, így nem volt kérdés a pályaválasztás számára.

A kémia, a biológia és a természet mindig is érdeklődése középpontjában állt. 1974-ben szerezte meg diplomáját Budapesten. Soha nem dolgozott patikában, mert mindig is a kutatás, a labor munka érdekelt. Az egyetemi évek után a Kőbányai Gyógyszergyárban helyezkedett el mint mikrobiológus kutató. Fő tématerülete az anyarozs fermentáció kutatása volt. 1979-től ugyanitt a sejtbioológiai kutatási csoportnak a vezetője lett. 1984-ben Tübingenbe került a Gyógyszerészeti Biológiai tanszékre, mint senior kutató. 1985-től ismét a Kőbányai Gyógyszeráru-gyárban dolgozott a Mikrobiológiai Kutató Laboratórium osztályvezetőjeként. 1989-től a Biotechnológiai labort vezette 1993-ig, mikor a Richter Gedeon Nyrt. Sejtbioológiai Kutató Laboratórium osztályvezetői kinevezését megkapta. Számára szimpatikus volt, hogy akkoriban a Richter gyárban számos neves gyógyszerész dinasztia tagja dolgozott, mivel ott szívesen alkalmazták a gyógyszerész családok leszármazottait. 1995-től a gyár tudományos főmunkatársa lett, illetve megkapta a Richter gyár menedzsmentjének tudományos főmunkatársi kinevezését, 2002-től pedig ő a gyár főmunkatársa.

Dr. Zalai Károly egy interjúbán ezt a vallomást tette: *„Édesapánk azt mondta: Egyszer visszkapjuk az államosított családi gyógyszerterát. Egyik fiam legyen gyógyszerész, a másik pedig orvos. Az élet úgy hozta, hogy mindketten gyógyszerészek lettünk. A családi patikát akkor szerezhettük vissza, amikor a liberalizáció már a tönkretételét is megoldotta.”*

36 - A Zalai fivérek édesanyjukkal

4.6.7. Zalai Dorottya^{160 161}

1989. szeptember 13., Budapest -

Természettudományok iránti érdeklődését örökölte híres őseitől. A biológia és a kémia már középiskolában is vonzotta, ám ennek ellenére sokáig nem gyógyszerésznek készült, más tervei voltak. Gyermekkorában rendezvényszervezést szeretett volna tanulni, de 16 éves kora

¹⁶⁰ Dorottyaival váltott elektronikus levél alapján

¹⁶¹ Gyógyhír: XVI. évf., 9. szám, 2008. november-december

(http://www.hungaropharma.hu/gyogyhir/gyogyhir_pdf/gyogyhir2008.11-12.pdf)

www.kaleidoscopehistory.hu

Pócsik Szilvia

körül a természettudományok felé fordult, és a gimnáziumi fakultációkon is ezeket a tárgyakat vette fel. Biológiából és kémiából érettségizett.

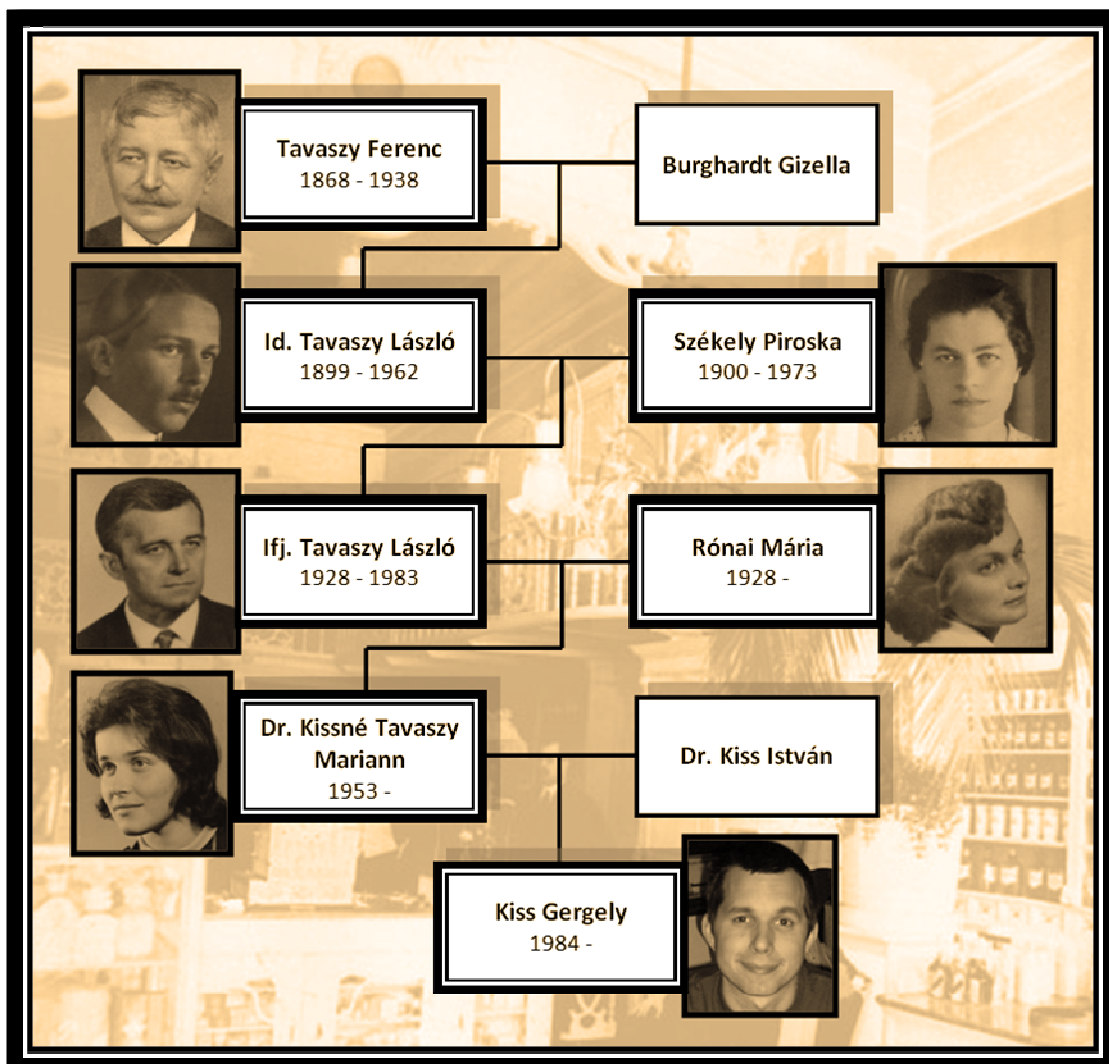

37 - Zalai Dorottya nagymamájával

Nem szeretett volna orvos lenni, így maradt, mint választható szakma a vegyész, a biológus, a gyógyszerész és a biomérnök. A családi kötelékek miatt a gyógyszerész szakmára volt a legnagyobb rálátása, így ezt választotta. Természetesen szülei és nagyszülei nagyon örültek a döntésének.

Dorottya jelenleg a Semmelweis Egyetem Gyógyszerésztudományi karának negyedéves hallgatója.

4.7. A TAVASZY DINASZTIA (1868-)

Tavaszy Mariannal 2006-ban találkoztam először, amikor az első egy hónapos szakmai gyakorlatomat töltöttem a Villányi Gyógyszertárban. Emlékszem az első napon nagyon meg voltam ijedve, hogy vajon mi vár itt rám, de már az első perctől kezdve nagy türelem és szeretet vett körül. Akkor még Mariann édesanyja, Marika néni is sokat besegített a „magizásba”, és már akkor sokat mesélt nekem a régi időkről, hogy hogyan is működött egy patika annak idején és persze sok régi, személyes történetet is megosztott velem. Ekkor láttam először azokat a családi relikviákat is, amelyek a kis iroda falát ékesítik és emlékeztetik a jelen gyógyszerész-nemzedékét, hogy ez a szakma bizony nem tegnap született, van mire büszkének lennünk és van kiket tisztelve követnünk. Az is hamar szemet szúr, hogy a patika telis-tele van szakkönyvekkel, régi és új kiadásokkal a gyógyszerészet minden területéről. A szakma szeretete, az elhivatottság, a felhalmozott nagy tudásanyag, és a gyógyszerészeti hagyományok őrzése mind a mély gyógyszerészeti gyökereket sejtetik. Persze nem véletlen. Kissné Tavaszy Mariann egy patikus dinasztia negyedik generációját képviseli, és kérésre megosztotta velem családjának történetét.

4.7.1. Tavaszy Ferenc¹⁶²

1868., Forró – 1938., Forró

A család első patikus tagja Mariann dédnagypapája volt, akiről igen keveset tudunk, hiszen dédunokája sem ismerhette személyesen, ő is csak a családi legendákra és elbeszélésekre tud támaszkodni. Tavaszy Ferenc 1868-ban a Cserhát lábánál, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kis faluban, Forrón született. Itt gyerekeskedett, s itt végezte elemi iskoláit is, majd később saját elhatározásából, elsőként a családból, a gyógyszerészi pályát választotta. 1891-ben szerezte meg gyógyszerészi oklevelét a fővárosban az akkori Budapesti Királyi Magyar Tudomány Egyetemen, melyet a család azóta is nagy becsben tartva, szépen bekeretezve őriz a jelenlegi családi patika irodájában. Az egyetemi évek után, szülővárosába visszatérve patikusként dolgozik az 1868-ban Schwartz Ágoston által alapított „Magyar Király” nevű gyógyszertárban, mely már 1893-ban a tulajdonába kerül. A családi legenda szerint a dédnagypapa kedvenc időtöltése az akkor igen közkedvelt kaláber nevű kártyajáték volt, amit gyakran a falu többi értelmiségi tagjával, a jegyzővel, a pappal összeülve játszott. Szolid tisztességes polgári életet éltek. Azokban az időkben egy patika tisztos megélhetési forrást jelentett egy család számára, így voltak képesek öt gyermeküket felnevelni, akik közül a sorban a negyedik, László vitte tovább édesapja mesterségét. A forrói patikát 1924-ben Tavaszy Ferenc miniszteri engedéllyel áthelyezteti Encsre, a fejlődésnek indult új járási székhelyre, mivel a vasútvonalat erre vezetik tovább, így itt nagyobb forgalomra lehetett számítani. Szeptember 25.-én nyílik meg Encsen a Petőfi utcában az új gyógyszertár, így ennek az egyetemről frissen kikerülő fia lesz a felelős vezetője. A forrói patika pedig, mint fiókgyógyszertár működik tovább kezei alatt egészen 1938-as haláláig.

4.7.2. Id. Tavaszy László¹⁶³

1899. – 1962., Garadna

Ő is Budapesten járt egyetemre és itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Székely Piroskával, aki 1900-ban született Diósgyőrben. Bár nem patikus, de szintén értelmiségi családból való; édesapja kántortanító volt Diósgyőrben, két testvére katolikus pap, nővére tanítónő, húga pedig apáca. Diplomáját 1922-ben szerezte meg, majd az egyetemi évek után az édesapja által Encsre helyezett családi patikát vitte tovább feleségével. Tavaszy Lászlónak két gyermeke született. 1925-ben Tavaszy Piroska, 1928-ban pedig Mariann édesapja, ifjabb Tavaszy László. Ugyan Piroska is elkezdett gyógyszerészetet tanulni, de miután hozzáment az állatorvos Pallaghy Sándorhoz, otthagyta az egyetemet és Dégvárányán telepedett le. Így a szülőknek már csak fiukban lehetett minden reményük, hogy továbbvigye a családi örökséget és ezért őt a gyógyszerészi pályára szánták. A háború, mint ahogy az egész országban mindenhol, Encsen is pusztulást hozott és a Tavaszy családot is megviselte. A patika bezárt, a családfőt tartalékos katonaként besorozták és a fronton hadigyógyszertár működtetési feladatokat látott el felesége segítségével. Csak a háborút követően tértek haza Encsre. Az oroszok 1945-ben való bevonulásakor kifosztották a patikát, ezért a gyógyszertár működése a háborút követő kis időre is még szünetelni kényszerült. A család minden erőfeszítésével

¹⁶² Interjú Tavaszy Mariannal, 2012. 02. 08

¹⁶³ Interjú Tavaszy Mariannal, 2012. 02. 08

igyekezett helyreállítani a károkat, feltölteni a készleteket, hogy minél előbb ismét megnyithassák a kapukat a betegek előtt. 1946-ban ez sikerült is és a gyógyszerertár új neve „Szabadság” lett. Azonban a szépen rendbe hozott patikában csak pár évet dolgozhattak.

Az 1950-es államosításkor ugyanis jórészt egy patikus sem maradhatott régi patikájában, mindenkit egy másik kinevezett patika vezetésével bíztak meg. Tavasz Lászlót Garadnára helyezték át, az ottani patikából pedig Faragó Kornél vitte tovább az encsi patikát, egészen 1958-ig. Az államosításkor a patikatulajdonosokat tíz perc alatt fosztották meg gyógyszerértáraiktól és gyakran mindentől, ami a patikában volt. A család a mai napig emlékszik még azokra a levelezésekre a Gyógyszerertári Központtal, amiben a nagypapa próbálta visszaszerezni az akkor jogtalanul a patika elől eltulajdonított biciklijét. Kárpótlást csak később, a 70-es években kaptak egy jelképes összeg képében. Az encsi patika innentől a 19/15-ös nevet viselte. Az államosítás után kezdődtek a Garadnai évek. A patikára és papájára Tavasz Mariann így emlékszik vissza:

„Garadna Encstől úgy húsz kilométerre lévő falucska volt és mi a testvéreimmel gyakran bicikliztünk át ide Encsről. Itt nyaraltunk gyakran az unokatestvéreimmel minden nyáron a nagypapáéknál, és itt náluk tanultunk meg kártyázni, kanasztázni. Arra emlékszem, hogy a betegek mindig ott ültek sorban a patikában, beszélgettek és vártak, amíg a nagypapa elkészítette a gyógyszereket.”

Garadnán a patikát a nagyszülők 1962-ig id. Tavasz László haláláig vezették. Ezután megözvegyült felesége Ifj. Tavasz Lászlóékhoz költözött Encsre és haláláig segített fiáéknak a patika működtetésében.

4.7.3. Ifj. Tavasz László^{164 165}

1928., Encs – 1983., Budapest

László a gimnáziumot Egerben kezdte meg, majd a második világháború alatt hadapródiskolába járt és csak később, a háborút követően tudta folytatni tanulmányait és letenni az érettségit Mezőkövesden 1946-ban. A gimnáziumi évek után szülei be is írástak az egyetemre. Ez az utolsó évek egyike volt, amikor még nem kellett felvételizni az egyetemre való bejutáshoz. Azonban ifj. Tavasz László rajongott a komoly zenéért, egész bakelitlemez gyűjteménye volt, s eltökélt vágya volt, hogy karmester legyen. A tehetsége is megvolt hozzá, hiszen ügyesen zongorázott és szép énekhanggal is meg volt áldva. Szíve mindig is ebbe az irányba húzta, így hát szülei elől eltitkolva a konzervatóriumban kezdte meg a félét, ami csak a fél év végére derült ki és ekkor édesapja Budapestre jött, hogy átírástak a gyógyszerész karra. Így lett végül belőle is gyógyszerész. Az egyetemi időszak 1947-től 1952-ig tartott és ez idő alatt ismerkedett meg Rónai Máriával, akit 1952-ben feleségül is vett. Az egyetemről kikerülve még két év katonaság következett, később pedig Budapesten, a katonai tanszéken egyetemistáknak oktatót katonai ismereteket, majd 1954-ben leszerelt. Ezután 1958-ig Budapesten, a Gyógyáru-értékesítő Vállalat (GYÓGYÉRT) analitikai laboratóriumában dolgozott, amit nagyon szeretett. Felesége unokabátyjának üresen álló lakásában éltek ez idő alatt a Gellért-hegyen, a Mihály utcában. Az ötvenes évek nagyon nehéz időszak volt mindenki számára. Alig lehetett lakáshoz jutni és a jövedelmek is nagyon alacsonyak voltak. Az emberek saját és családjuk fenntartásáért küzdöttek és nem volt ez

¹⁶⁴ Interjú Tavasz Mariannal, 2012. 02. 08

¹⁶⁵ Interjú Rónai Máriával, 2012. 02. 10.

másképp a Tavaszy családnál sem. Itt Budapesten született meg első két gyermekük 1953-ban Mariann és 1956-ban öccse, László.

Az 1956-os forradalom után enyhültek az idők. 1958-ban az Encsre kihelyezett gyógyszerész átkérte magát Budapestre, így az encsi patika gyógyszerész nélkül maradt. Kihasnálva az adódó lehetőséget, hogy így lakáshoz juthatnak, megpályázta az üresen maradt helyet és családjával együtt visszaköltözött Encsre. Először csak pár évig gondolták, hogy maradnak végül 24 esztendeig itt éltek, dolgoztak és nevelték a gyerekeket, akiknek a száma időközben háromra nőtt 1960-ban Edit születésével. A patikát és a szolgálati lakást - amiért természetesen akkor lakbért kellett fizetniük, hiszen az is az állam tulajdona volt - csak egy ajtó választotta el egymástól, így a gyermekei szinte szó szerint a patikában nőttek fel. Mivel Encs akkor járási székhely volt, és nem nagyon volt még akkor Borsodban patika, így ennek a gyógyszertárnak kellett kiszolgálnia a környék betegeit is. Ezért állandó készenléti szolgálat volt, ami azt jelentette, hogy amikor a patika nem volt nyitva, akkor is ügyelet volt, ha becsöngetett valaki, rendelkezésre kellett állni és ki kellett szolgálni. Szabadságra is csak úgy tudtak elmenni, hogyha helyettest kértek. Az év többi napjában pedig mindig elérhetőnek kellett lennie a patikában. Mivel feleségével ketten voltak gyógyszerészek, felosztották maguk között a nyitvatartási időt. Míg Mariann apukája délelőtt volt a patikában, édesanyja a délutáni műszakot töltötte bent, egy és három óra között pedig ebédszünetet tartottak, amíg a patika zárva volt. Kezdetben rajtuk kívül még egy asszisztens és egy takarítónő dolgozott a gyógyszertárban, azonban a létszám szépen lassan kibővült négy asszisztensre és három gyógyszerészre, majd a nyitvatartási idő napi 12 órára változott, így a beosztottak száma még ennél is tovább bővült. A megyei Gyógyszertári Központból gyakran jöttek ellenőrizni és a negyedévente megrendezett felelős vezetői értekezleteken is kötelezően részt kellett venni.

Saját készítésű fejfájás elleni készítménye is volt a patikának, a „Tavaszy féle kombinált por”, amit a betegek nagyon szerettek. Ennek a „titkos” receptje a következő: 0,1g Koffein 2,5g amidazophen, 2,5g aspirin. Kedveltek voltak a higanyos fehéritőkrémek is. A magisztrális készítményekhez az alapanyagok havonta egyszer, míg a speciális termékek kéthetente egyszer jöttek, így sokszor előre kellett gondolkozni a készletet illetően.

1982-ig voltak Encsen, majd Budapest környékén néztek saját ház után. Törökbálintra költözésük után ifj. Tavaszy László visszament ugyanabba az analitikai laborba dolgozni, ahol korábban 1958 előtt dolgozott. Nagyon fiatalon, 55 éves korában, 1983-ban halt meg.

4.7.4. Ifj. Tavaszy Lászlóné Rónai Mária¹⁶⁶

1928., Kaposvár -

Ugyan Marika néni csak név szerint „Tavaszy”, de Ő is a család tagja, gyógyszerész, és nem kisebb névhez fűzik rokoni szálak, mint Rippl-Rónai Józsefhez, aki szintén gyógyszerészként kezdte a pályáját. Ezért éreztem fontosnak, hogy az Ő életútját is megemlítsen.

Kaposváron született 1928-ban. Itt lakott egészen 18 éves koráig a gimnázium befejezéséig, majd 1947-ben jelentkezett az akkor Pázmány Péter Tudományegyetem gyógyszerésztudományi karára, s mint férje, Ő is ahhoz az utolsó évfolyamhoz tartozott, akik felvételi nélkül kerülhettek be az egyetemre. Marika néni édesapja bíró volt, ami abban az időben nem kívánatos foglalkozásnak számított – a patika tulajdonosokkal, és a katonatisztekkel együtt - ezért lányának tandíját kellett fizetnie, 400 forintot félévente, ami

¹⁶⁶ Interjú Rónai Máriával, 2012. 02. 10.

abban az időben nagyon sok pénznek számított. Ugyanakkor az évfolyamtársai ingyen, ösztöndíjjal tanulhattak. Ezekben az időkben még a képzés, úgy működött, hogy első év egyetemi elméleti oktatás volt, a második azonban gyakornoki idő. Ezt az évet Marika néni a kaposvári Igazság Gyógyszertárban töltötte, ami Piatsek Gyula gyógyszerész tulajdonában volt, és aki egyébként Marika néni dédnagyapjának testvérének fia volt. Ekkor hárman dolgoztak a patikában: Piatsek Gyula, egy takarítónő, aki asszisztensi feladatokat is ellátott és a kis tanuló Rónai Mária. A harmad évtől pedig ismét az egyetemi évek következtek. Az egyetem alatt ismerkedtek meg a férjével, az előbb bemutatott ifj. Tavasz Lászlóval. Hamar elkövetkezett az ötödik év vége is és a szülők szorgalmazására még a tanév vége előtt májusban egybekeltek, hátha így több eséllyel helyezik ki egy városba dolgozni őket az egyetem után. 1952-ben azonban a végzetek 20 százalékát a katonaság kikérte, és sajnos férje is ebbe a csoportba tartozott. Marika nénit az egyetem után viszont a miskolci Sas patikába helyezték. Így történt az, hogy a házasságukat követő majdnem egy évig szinte csak hétvégenként találkozhattak egymással.

Később Marika nénit is behívták kötelező katonai szolgálatra három hónapra, ami után vissza kellett volna mennie Miskolcra. Azonban mivel férje ekkor már Budapesten volt katonai szolgálatban, nem ment vissza Miskolcra, ami miatt bíróságra idézték be, mint „önkényes munka megtagadót”. Pár száz forint pénzbírságra ítélték és vissza kellett mennie a miskolci Aranyzarvas patikába. Csak hosszas intézkedések után sikerült férjének - tiszti rangjának köszönhetően - elintéznie, hogy eljöhessen Budapestre dolgozni. Angyalföldön, egy kis patikában sikerült elhelyezkednie Bayer Istvánnénál. Ekkor már várandós volt első gyermekével, Mariannal és a hosszú utazást már nehezen bírta, ezért áthelyezését kérte a Fővárosi Gyógyszertári Központtól egy közelebbi patikába, ahol megígérték neki, hogyha a Villányi úton megnyílik az akkor renoválás alatt lévő patika, akkor oda teszik át. 1953-ban megnyílt, és át is helyezték. Az akkori igen kisforgalmú patikában - a havi forgalom úgy 50000 forint körül lehetett - ketten voltak a vezetővel asszisztens nélkül. Ebben az időben a gyógyszerészi fizetés 950 forint körül volt. Itt dolgozott 1953-tól 1958-ig. Közben megszületett második gyermeke is 1956 novemberében, a forradalmi ágyúzások közepette a Gellért-hegyi ház halljában.

Mint már említettem, 1958-ban megüresedik az Encsi patika és így ők veszik át férjével ketten a vezetését. Az itt töltött nyugodt és kényelmes időszakra Marika néni nagy szeretettel gondol vissza. Ők is gyakran összeültek kártyázni a körzeti orvossal és a gyámügyi előadóval, és sokat jártak kirándulni a helyi pappal is. A család gyakran kijárt a Hernádhoz fürödni biciklivel, főleg miután anyósa is hozzájuk költözött és ő tudta helyettük vállalni az állandó készenléti ügyeletet (a patika vasárnap is nyitva volt 8-13-ig). Az ő 1974-ben bekövetkezett halálát követően próbáltak lakást találni Budapesten, hogy közel legyenek az időközben felnőtt és Pesten dolgozó gyermekeikhez. Azonban abban az időben vidékről nem lehetett a fővárosba költözni, csak vidékre. Így nem Budapesten, hanem a közeli Törökbálinton sikerült csak házat venniük, amibe 1982-ben be is költöztek. Marika néni ezután visszament a Villányi patikába, ahol korábban dolgozott és ahová nagy szeretettel fogadták vissza. 1997-ben lányával, Mariannal családilag megvették a patikát, ahol még nyugdíjba vonulása után is szívesen és sokat dolgozott egészen 2010-ig, 82 éves koráig.

4.7.5. Dr. Kissné Tavaszy Mariann¹⁶⁷

1953., Budapest -

Ifj. Tavaszy László és Rónai Mária gyógyszerészek legelső gyermeke, 1953-ban Budapesten született. Öt éves korától, amikor szülei átvették az ottani patika vezetését, Encsen gyerekeskedik. Ahogy Ő mondja a „véreben van a patika”, ami nem csoda, hiszen rengeteg időt töltött el itt iskola után, hol segítve szüleinek, hol csak lesve őket, hogyan szolgálják ki a betegeket. Mariann itt került kapcsolatba először a patikai eszközökkel, gyógyszerekkel. Mindig érdekelte a kémia és a biológia, amit nagyon szeretett. Eredetileg gyógyszer vegyészettel szeretett volna foglalkozni, de úgy érezte, hogy az encsi gimnáziumban megszerzett fizikatudás nem lenne elegendő a vegyészmérnöki felvételihez, így azt nem merte megpróbálni, a gyógyszerészi karon azonban jóval kevesebb fizikát oktattak. Szülei soha nem kényszerítették, hogy a gyógyszerészi pályát válassza. Számára természetes volt, hogyha nem vegyészmérnök, akkor gyógyszerész lesz és esetleg majd később, a gyógyszerészi diploma mellé megszerzi a vegyészit is. Később azonban erről letett, amikor is az egyik gyógyszergyári látogatás során a gyári vegyszerek gőzeitől migrént kapott, és ekkor elhatározta, hogy többet nem szeretne gyárban dolgozni. 1977-ben szerezte meg a gyógyszerészi diplomát és ezután az akkori mester utcai SZTK patikába került. Itt dolgozott egészen 1982-ig. Ez idő alatt végezte el a szakgyógyszerészi képzést és Gyógyszerellátás és Gyógyszerügyi szervezésből tett szakvizsgát.

Az egyetemről kikerülve tevékenyen részt vett a gyógyszerészi közéletben; a „Rozsnyai Mátyás emlékverseny”- re pályamunkát készített, részt vett a „Kiváló ifjú gyógyszerész” versenyen és az „Alkotó ifjúság” pályázatán is. Férjhez ment Kiss István orvoshoz, akivel az egyetemi évek alatt ismerkedtek meg. 1984-ben megszületett első fia Gergő, 1986-ban pedig Márton. 1982-ben kicsit elkanyarodva a patikai munkától pályát módosított. Meghívták az Orvos Továbbképző Intézethez, hogy átvegye a gyógyszerészi szakképzési, és továbbképzési tanfolyamok szervezését, irányítását. Az akkori vezető Váradi Józsefné készítette fel a szervezői posztra és látta el szakmai tanácsokkal. Nyugdíjba vonulása után Mariann vette át a helyét. Később megkapta az orvosi továbbképző tanfolyamok szervezését is, és egyre nagyobb szerepet kapott a később egyetemmé minősült intézet életében; a továbbképző kar dékáni hivatalának vezetője lett. Az egyetem felbomlása után, 1991-ben kilépett a szervezői tevékenységi körből, de mindig szeretettel emlékszik vissza ezekre az időkre.

1991 és 1993 között Mariann otthon maradt kisiskolás gyermekeivel, de közben sem szakadt el a szakmai élettől. Férjével együtt részt vett a Gyógyszerkódex megírásában, majd 1995-től a Gyógyszertári központnál dolgozott. Ezekben az időkben kezdődött meg a patikák reprivatizációja. 1997-ben sikerült családlilag privatizálnia a Villányi Gyógyszertárat, amiben akkor Édesanya dolgozott. Azóta is ennek a patikának a vezetője.

„Mi ezt az igazi családi, konzervatív, etikus modellt képviseljük, ahol a beteg az első... és próbáljuk ezt tovább vinni.”

A gyógyszerészi gondozásban is nagy szerepet vállal a patika, hiszen itt - rohanó világunk ellenére is - mindig van idő beszélgetni a betegekkal, kérdezgetni őket, és a betegek is tudják, hogy ide bármikor fordulhatnak szakmai tanácsért.

¹⁶⁷ Interjú Tavaszy Mariannal, 2012. 02. 08

Ami pedig az 5. generációt illeti, Mariann nagyobbik fia, Kiss Gergő is hamarosan megszerzi gyógyszerészi diplomáját, hiszen most lesz negyed éves a Semmelweis Egyetem Gyógyszerésztudományi Karán.

5. ÖSSZEGZÉS

Természetesen ez a kis áttekintés a dinasztiairól a teljesség igénye nélkül készült. Nagyon sok nagyra becsült családról lehetne még említést tenni, akik példamutatásukkal, erkölcsi tartásukkal öregbítették a magyar patikus dinasztia hírnevét.

Ugyan a történelem során nem volt szükségszerű, hogy gyógyszerész dinasztia alakuljon ki, de számos előnnyel járt: nemcsak az addig birtokolt anyagi javak és a patika öröklődött, hanem vele együtt a felhalmozott tudásanyag, a tapasztalatok, hivatásszeretet. Ezt a különlegesen szép és sokrétű mesterséget egy kisgyermek is hamar megszerethette. Az első dinasztiaalapító gyógyszerészek után a mesterség apáról fiúra, majd mint láthattuk apáról leányra szállva, öröklődő szakmaként élt tovább, nem engedve, hogy az ősi patikus dinasztia kihaljon, és a feledés homályába merüljenek.

A patikus dinasztiaiból származó gyógyszerészek, mint láttuk a helyi közéletben is gyakran kiemelkedően részt vettek. A gyógyszerész szakma különböző területein ma is számos dinasztia tagját láthatjuk, ami nem véletlen, hiszen már kiskoruktól kezdve a gyógyszerészi szemléletben nevelkednek, amit nem lehet mindenhol elsajátítani, így előszeretettel látják őket a gyógyszerészi pálya bármely területén.

Vitathatatlan, hogy a nagy patikus dinasztia valamelyikének a tagjának lenni főleg előnyökkel járt - leszámítva a szocializmus éveit - és jár ma is, hiszen már maga a név tiszteletet vált ki. Egy többgenerációs gyógyszerész család nevét ebben a viszonylag kicsinek mondható szakmában szinte mindenki ismeri. Kutatásaim során még én is - aki csak most kezdek belekóstolni a gyógyszerészi hivatásba, és a szakmai életbe - gyakran rájöttem, hogy sokukat ismerem, csak nem a több generációra visszanyúló gyógyszerészi múltjuk miatt.

Az idők folyamán, mint láthattuk, nem volt ritka, hogy egy-egy dinasztia házasságok útján összekapcsolódott. Az egyetemi évekből, a hasonló polgári neveltetésből, az azonos társadalmi körökben való mozgásból szinte ez értelemszerűen következik. Ám nem csak a családi kötelékek fűzik egymáshoz ezeket a családokat, hiszen az idők folyamán mély baráti és ismeretségi szálak is keletkeztek közöttük, amely szintén lehetőséget teremt arra, hogy közösen ápolják a gyógyszerész dinasztia emlékét és ne engedjék a szakma múltját a feledés homályába veszni.

A történelmi események viszontagságait nem minden dinasztia sikerült átvészelnie. Fennmaradásukat, megélhetésüket, ahogy láttuk elég sok tényező befolyásolta. Mind közül talán az államosítás az egyetlen, amely minden dinasztiaat egységesen, egy időben érintett. A gyógyszerészek államosítása olyan kárt okozott a gyógyszerész társadalomnak, melyet sok család az eltelt 60 év alatt sem hevert ki. Sajnos ez sok dinasztia végét is jelentette egyben, hiszen a patika tulajdonlásának megszűnésével az új nemzedéknek már nem állt érdekében ezt a pályát választania, így csak a legelhivatottabbak tudtak megmaradni.

Régen a patikus dinasztia folytatódásához elég volt, hogy a patika a család tulajdonát képezte, és biztos megélhetési forrásként ott volt a család számára, amit mindig valamelyik utód vitt tovább. Mára azonban a patikák rohamos szaporodása miatt nem jelent olyan biztos megélhetési forrást egy családi patika, és ezért nem jelent nagy motivációt az utódok számára, hogy ezt a szakmát válasszák. És mivel manapság a féltő apai nyomás sem olyan nagy, mint annak idején, inkább a hagyományok őrzése, a szakmaszeretet, illetve a gyógyszerészek

elhelyezkedési lehetőségeinek bővülése miatt választja az újabb generáció is magának ezt a nagy múltú szakmát.

A még ma is élő dinasztiák tagjainak történeteit megismerve elmondhatjuk, hogy a patikus dinasztiák fennmaradásához nem volt elég a családi háttér, megfelelő személyiség is kellett. A hivatás szeretete, a betegek iránti áldozatkészség, a nehézségekkel való megküzdési akarás és kitartás mind olyan tulajdonságok, amik nélkül ma talán már nem is beszélhetnénk a „Patikus dinasztiák történetéről”.

Legyen mindannyiunk számára a nagy elődök élete, munkássága, erkölcsi magatartása példaeértékű.

6. IRODALOMJEGYZÉK

1. BALÁZS PÉTER: *Generale Normativum in Re Sanitatis*, 1770, Budapest 2005
2. BARADLAI J., BÁRSONY E.: *A magyar gyógyszerészet története, I.–II. kötet*, Budapest 1930
3. BERTA Ferenc: *Az önállósulás*, *Gyógyszerésztörténet* 2005., 3. évf., 4. szám, 19.
4. BERTA Ferenc: *Visszatekintés a többretegű múltba, avagy: Patikák Szolnok vármegyében*, *Gyógyszerésztörténet* 2007., 5. évfolyam. 4. szám
5. CSAPLOVICS J.: *A magyarországi patikákról*, *Tudományos Gyűjtemény* 6. 79–87 (1822)
6. DEMKÓ Kálmán: *A magyar orvosi rend története című művéből*, *Gyógyszerészek és gyógyszerárak az Árpád-házból és egyes házakból származott királyok alatt*, *Gyógyszerészi közlöny*, 1894., 10. évf. 16. szám 251-253
7. FERENTZI Mónika: *Egy gyógyszerészsegéd Küttel János Ádámnál Kőszegen*, *Gyógyszerészet* 2007. 51. évf. március
8. FRANKL Antal: *Gyógyszertári jogosítványok engedélyezése Mo.-n*, *Gyógyszerészi értesítő*: 1931., 39. évf., 12. szám 178-180
9. GECSEI Lajos: *Gyógyszertárak-gyógyszerészek 1850-1875*, Békés Megyei Tanács, 1986
10. GEML József: *A gyógyszerügy történeti fejlődése hazánkban*, *Gyógyszerészi közlöny* 1907.23. évf. 46. szám
11. GOMBOS Margit: *Interjú dr. Háznagy Andrásné Romvári Olgával* (http://www.mypin.hu/j-hu-mypin/index.php?option=com_content&view=article&id=114%3Aadr-haznagy-andrasne-romvari-olga&catid=3&Itemid=7)
12. GRABARITS István: *A Küttel gyógyszerészcsalád Vas vármegyében*, *Gyógyszerésztörténet* 2006., 4. évf., 3-4. szám
13. HANKÓ Zoltán: *Amit erő és hatalom elvesz... Emlékezés a gyógyszerárak államosításának hatvanadik évfordulójára*, *Gyógyszerészet* 2010. augusztus.
14. HANKÓ Zoltán: *Gyógyszertári ügyvitel*, előadás, 2012. február 24.
15. HÁZNAGYNÉ DR. RADNAI Erzsébet: *Dr. Háznagy András (1913-1987) munkássága*, Szeged 2007
16. HOLLAUER Tibor: *A dinasztia folytatódik - Hogyan neveljünk gyógyszerészt a gyerekből?*, *Gyógyhír* XVI. évf., 9. szám, 2008. november-december (http://www.hungaropharma.hu/gyogyhir/gyogyhir_pdf/gyogyhir2008.11-12.pdf)
17. *Interjú Dr. Bölcs Judittal* 2012. 02.17.
18. *Interjú Háznagy Andrással*, 2012. 02. 21.
19. *Interjú Háznagy Krisztinával*, 2012. 02. 18.

20. Interjú Rónai Máriával, 2012. 02. 10.
21. Interjú Tavaszy Mariannal, 2012. 02. 08.
22. KAPRONCZAY Károly: *Gyógyító Budapest*, Holnap kiadó kft., Budapest 2011
23. KATA Mihály: *Szentháromság Patika, Körösladány 1843*, Gyógyszerésztörténet, 4. évfolyam 3-4. szám
24. KEMPLER Kurt: *A gyógyszerek története*, Gondolat kiadó, Budapest 1964
25. KEMPLER Kurt: *Adatok a hazai közforgalmú gyógyszertárak államosításának történetéhez II. rész*, Gyógyszerészet, 1988. március.
26. KEMPLER Kurt: *Magyar gyógyszerészet 1967*, Medicina Könyvkiadó, Budapest 1968
27. KÜTTEL Sándor internetes életrajza: (http://www.phoenix.hu/j-hu-phoenix/index.php?option=com_content&view=article&id=134%3Aadr-kuettel-sandor-eletrajza&catid=7&Itemid=16)
28. LÁNG Miklós: *A Réthy-gyógyszertár és gyár államosítása, majd az utóbbi fölszámolása*. Gyógyszerészet 1989. november
29. Magyar Televízió, *Átjáró: A határon túli műsorok szerkesztőségének műsorának* 2010. 08. 12-dikei adása
30. MAROSINÉ LUGOSI Márta: *A gyógyszerésztársadalom gazdasági gondjainak megoldására irányuló törekvések 1900-1950*, Gyógyszerészet 1993. 37 évf. 5. szám.
31. MILLNER György: *A magyar gyógyszerészet utolsó hatvan évének ismertetése*. Gyógyszerészek lapja, 1941. 36. évf., 20., 22. szám
32. MOHR Tamás és dr. SAMU Antal: *A magángyógyszertárak múltja, jelene és jövője*. Szakmapolitikai elemzés, Gyógyszerészet 1996. január.
33. NIKOLICS Károly: *Gondolatok a múltból - tanulságok a jövő számára*, Gyógyszerészet 1996. január.
34. NOVOBÁ CZKY Sándor (rendező): *Gyógyszerész dinasztiák* DVD, Videant Film Produkció, 2003-2004
35. HULEJ Emese: *Dr. Bölcs Judit és a korona. A régi patika újraéledt*, Nők Lapja hetilap: 2011/6. február 9
36. PÉTER H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*, Kolozsvár 2002
37. RÉTHELYI József: *A gyógyszerészet jogszabályainak kompediuma* és SZTANKAI István: *A gyógyszerészetre vonatkozó adatok* című munkájából készült cikk: *A reál és személyes jogosítványok kialakulásának története*, Gyógyszerészi közlöny, 1936., 50. szám, 790-795
38. RIXER András: *Gyógyszerészeti tudománytörténet és propedeutika*, Budapest 1994
39. SCHÉDY Sándor: *A magyarországi gyógyszerészet rövid története*, Budapest 1897
40. SZÉL Mária és HIGYISÁN Ilona: *In memoriam: Dr. Kiss Ferenc (1927-2009)*, Gyógyszerészet, 2009. július
41. SZIGETVÁRY Ferenc: *Egy kőszegi patikusdinasztia 275 éve*, Vasi szemle 1993. 3. szám
42. SZILINÉ DR. DECSI Márta: *Gyógyszerészet Somogy vármegyében 1760-1950*, Somogy Megyei Könyvtár 1990
43. SZTANKAI István: *A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok*, Budapest 1935
44. TÁPLÁNYI Endre: *Kiss Ferenc (1816-1892) szeghalmi gyógyszerészlől*, Gyógyszerészet, 1977. február, 21. évfolyam, 2. szám.
45. VARSÁGH Zoltán: *A hazai gyógyszertárak keletkezése*, Gyógyszerészi hetilap 1903. 52. szám 842-843. oldal.

- 46. *Zalai Dorottya*val váltott elektronikus beszámolók
- 47. *Zalai Gábor*ral váltott elektronikus beszámolók
- 48. ZALAI Károly: *A magyar gyógyszerészet nagyjai*, Galenus kiadó, Budapest 2001
- 49. ZALAI Károly: *Gyógyszerészeti életképek, Írások és naplórészletek*, Dictum Kiadó, Budapest 2004
- 50. *Zalai Károly*lyal váltott elektronikus beszámolók